



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KALF SLÆGTEN

Bjarne Kure

Januar 2023

Indhold

Kalfslægten og Kalf-slægtstavlen	1
Niels Thorsen Kalf.....	2
Mourids Nielsen, hans datter Ingerd og Niels Thorsen	4
Ingerd Mouridsdatter i Gimsing.....	5
Mourids Niensens segl og Niels Kalf af Gimsing.....	7
Niels Kalf.....	8
Ridderne - kernen i Kalfslægten.....	15
Jens Kalf, kongens marsk, fru Cecilie og deres sønner.....	16
Ingerd Jensdatter, hendes ægtefælle Albert Albertsen (Eberstein) og Langtind	19
Erland Kalf	25
1357-1360	27
1360-1365	28
1367-1385	30
Myten om Ridder Kalv.....	34
Erland Kalfs gods, hans bror og hans ægtefæller.....	34
Jakob Kalf	39
Niels Erlandsen Kalf.....	44
Niels Kalfs efterkommere.....	46
Jep Kalf	46
Mette Nielsdatter.....	47
Mikkel Kalf.....	48
Anne Kalsdatter.....	48
Gravstenen i Skt. Knuds kirke i Odense.....	50
Kirsten Kalfsdatter.....	52
Gimsing.....	53
Navnet Kalf.....	55
Kalfslægten i min version	57
Anvendt materiale	59

Kalfslægten og Kalf-slægtstavlen

Kalfslægten - en adelsslægt i den danske middelalder - er først og fremmest interessant for de historier, der kan skrives om dens få markante mænd. Med dem er vi tæt på og nogen gange midt i afgørende begivenheder i Danmarkshistorien, fra anden halvdel af 1200-tallet hvor kongerne var Christoffer 1 og Erik Klipping, gennem 1300-tallet med Valdemar Atterdag og dronning Margrethe, til begyndelsen af 1400-tallet hvor Margrethe gav riget videre til Erik af Pommern. For slægtsforskere er Kalfslægten desuden interessant, fordi flere jyske bondeslægter kan føres tilbage til Gimsinggård ved Struer i slutningen af 1400-tallet. Denne hovedgård var tidligere i samme århundrede ejet af Niels Kalf, og det inviterer til at se på sammenhænge mellem Kalfslægten og de senere bondeslægter. Min fortælling indeholder begge aspekter og giver med sin vægt på personhistorierne indblik i middelalderens forhold.

Min interesse for Kalfslægten er knyttet til min morfar, Peder Hagelskjær Lauritsen, som var lærer og forstander på Hoptrup Højskole i Sønderjylland i mere end 40 år fra skolens start i 1920. Han udgav i 1965 en slægtstavle, som førte vores slægt tilbage til Gorm den Gamle. Nøglen han havde fundet til at komme så langt tilbage i tiden var Kalfslægten. Min morfar var begejstret for tanken om at vi stammede fra Gorm den Gamle, og han var i alle livets forhold smittende i sin begejstring. Min morfars slægtstavle havde dog et iøjefaldende problem med slægtledet 'Niels Kalf'. Min morfar kalder Niels Kalf for 'Niels Thorsen Kalf' og gør ham til søn af ridder Erland Kalf. Og her var der noget der ikke kunne stemme, en mand med navnet Thorsen i begyndelsen af 1400-tallet er Thors søn, han er ikke søn af Erland. Dette problem har rumsteret i min bevidsthed lige siden min morfar kom med sin slægtstavle, og det er nu blevet tid for mig til om muligt at få nødden knækket.

Rammen for min fortælling om Kalfslægten er en gennemgang af Kalf-slægtstavlen i Danmarks Adels Årbog årgang 1899, og af dokumentationen for denne slægtstavle. Jeg har med dette udgangspunkt sat mig for at samle mest muligt af det vi ved om Kalfslægten, og at opspore hvor den viden kommer fra. Slægtstavlerne i de mange årgange af årbogen er blevet et standard udgangspunkt for forskning i personhistorier i ældre dansk adel. I årbøgerne fra 1884 til 1917 er slægtstavlerne skrevet af Anders Thiset, historiker, arkivar og årbogens første redaktør. Slægtstavlerne bygger på adelige slægtsbøger fra 1500-tallet og fremover, ældre danske historikere og slægtsforskere, blandt andre Terkel Klevenfeldt fra 1700-tallet, og Anders Thisets adgang til dokumenterne i Rigsarkivet og andre arkiver. Kalf-slægtstavlen der kom på tryk i 1899 er veldokumenteret, der er i alt 53 henvisninger til dokumenter og fremstillinger til de fire sider i Danmarks Adels Årbog. Kalf-slægtstavlen består af 8 generationer som er indplaceret i tavlen med deres indbyrdes relationer, og så nævnes der i tillæg nogen personer 'under tavlen', som har navnet Kalf eller som på anden måde kan have en tilknytning til Kalfslægten, men hvor Anders Thiset ikke har fundet grundlag for en indplacering i selve slægtstavlen. Kalf-slægtstavlen ser sådan ud i forenklet oversigtsform (der er flere personer i hver generation, både ægtefæller og søskende):

	Nævnes første gang år:		"Under tavlen" (uden indplacering)
1	1255	Jens Kalf, marsk	
			Peder Kalf
2	1294	Jakob Kalf	
			Niels Hermansen Kalf
3	1350	Erland Kalf	Niels Kalf af Gimsing
			Niels Thorsen
4	1372	Jakob Kalf	
			Kirsten Kalfsdatter
5	1410	Niels Kalf til Bjørnkjær	Mourids Nielsen
			Ingerd Mouridsdatter
6		Jep Kalf	Peder Thomsen
			Thomas Kalf
7	1505	Ulf Kalf	Oluf Kalf
8	1540	Anne	

Kalf-slægtstavlen

Jeg anbefaler at springe noterne over undervejs i læsningen af min fortælling om Kalfslægten (i hvert fald i første omgang). Jeg gentager navne og steder hvor det er relevant, så det er muligt at følge en rød tråd i fortællingen, uden at måtte huske på alle detaljerne hele vejen igennem. De mange navne, noter og kildehenvisninger har dog den berettigelse, at min ambition har været, at få al information om Kalfslægten samlet her i dette skrift.

Niels Thorsen Kalf

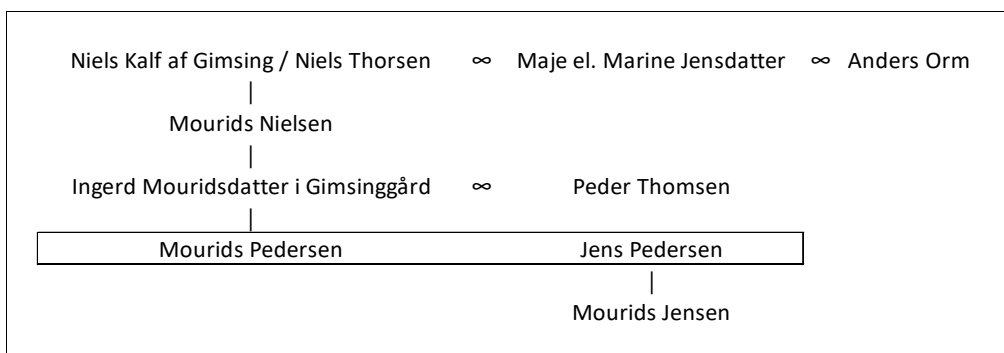
Min fortælling om Kalfslægten er blevet til i min søgen efter historien om 'Niels Thorsen Kalf', og derfor begynder fortællingen også her i kanten af Kalf-slægtstavlen med denne mand.

Niels Thorsen Kalf finder vi i Kalf-slægtstavlen 'under tavlen' som et forslag om, at to mænd, Niels Kalf af Gimsing og Niels Thorsen, er én og samme mand. Dette forslag kommer fra historikeren Oluf Nielsen. Oluf Nielsen, dr.phil. og arkivar, samlede og udgav - blandt meget andet - dokumentsamlingerne 'Gamle Jyske Tingsvidner' og 'Harsyssels Diplomatarium' i 1882 og 1893, og han skrev egnhistorien 'Hjerm og Ginding herreder' i 1895 på baggrund af det han havde fundet og læst, og det er i denne egnhistorie vi finder ophavet til forslaget om 'Niels Thorsen Kalf'.

Oluf Nielsen skriver i sin egnhistorie om hovedgården Gimsing i Hjerm herred.¹ Gimsing ligger ved Limfjordens sydligste del, mod vest ved Venø bugt. Sognet er i dag opslugt af byen Struer, som i 1400-tallet blot var to gårde og et vadested mod Thy. Oluf Nielsen

¹ Oluf Nielsen, Hjerm og Ginding herreder, s. 33-36. Afsnittet om Gimsinggård har overskriften Øster og Vester Movstgård.

skriver, at Niels Kalf af Gimsing nævnes i 1408 og 1422, og at Peder Thomsen og Ingerd Mouridsdatter godt 70 år senere er Gimsinggårds ejere. Fra begyndelsen af 1500-tallet kaldes Gimsinggård for Movstgård (Morsgård, Mouridsgård), nu med Mourids i Gimsing og Jens Pedersen som ejere. Og det er navnet Mourids og dets tilknytning til Gimsinggård, der får Oluf Nielsen til at foreslå, at en væbner fra Viborg med netop det navn - han hedder Mourids Nielsen - kan være bindeleddet mellem Niels Kalf af Gimsing og Ingerd Mouridsdatter i Gimsinggård. Oluf Nielsen ved fra et dokument at Mourids Niensens far hedder Niels Thorsen, og han overbeviser sig selv om, at denne Niels Thorsen må være samme mand som Niels Kalf af Gimsing, fordi sønnen Mourids har "et firfødet dyr" - en kalv - i sit segl. Dermed opstår 'Niels Thorsen Kalf' i foreningen af to mænd, Niels Kalf af Gimsing og Niels Thorsen, men altså hos Oluf Nielsen i 1895.



Oluf Nielsen, 1895

Oluf Niensens forslag bliver som sagt gentaget i Kalf-slægtstavlen i 1899, og videre i en slægtsbog fra 1952, 'Selvejerslægten Bjødstrup 1380-1740' af Jens Abildtrup. Jens Abildtrup tager Oluf Niensens forslag for pålydende og giver Kalf-navnet til Niels Thorsen, sønnen Mourids Nielsen og hans datter Ingerd, så alle tre nu kaldes Kalf. Derfra havner de i min morfars slægtstavler i 1954 og 1965, som antaget dokumenterede personer og relationer.²

Oluf Nielsen baserer sit forslag om 'Niels Thorsen Kalf' på dokumenter fra 1400-tallet, hvor Niels Kalf af Gimsing, Niels Thorsen, Mourids Nielsen og Ingerd Mouridsdatter nævnes, og på Mourids Niensens segl med det "firfødede dyr", som er hængt ved et af disse dokumenter. Oluf Nielsen peger selv på, at der ikke er nogen dokumenter, der direkte knytter Niels Thorsen og Mourids Nielsen til Gimsinggård og derigennem til Niels Kalf af Gimsing. Så - er der hold i Oluf Niensens ide om 'Niels Thorsen Kalf'? Er Ingerd Mouridsdatter i Gimsinggård faktisk Mourids Niensens datter? og er der andre holdepunkter for at Niels Thorsen og Mourids Nielsen overhovedet har været i Gimsing?

² Jens Abildtrups historie havner også i mange andre slægtsbøger og siden hen i mange slægtstavler på nettet.

Mourids Nielsen, hans datter Ingerd og Niels Thorsen

Mourids Nielsen møder vi i dokumenter fra 1441, 1454 og 1463.³ Han er på sysseltinget i Holstebro i 1441, og i Viborg, som han selv forbindes med, i 1454 og 1463. Han præsenteres som væbner. Dokumenterne handler om en godsgave i Hind herred ved Ringkøbing, som Mourids Nielsens mor giver til Skt. Michaels alter i Ribe domkirke i 1440. Hind herred er en del af Harsyssel og hører under Harsyssels sysselting i Holstebro. Mourids Nielsens fars navn er Niels Thorsen, ved vi fra dokumentet fra 1441, for her kaldes Mourids Nielsens mor Niels Thorsens efterleverske. Niels Thorsen er kun koblet til Mourids Nielsen og hans mor i dette ene dokument. Marine Jensdatter, som moren hedder, er fra Ringkøbing, hvor hendes far og bror holder til, hun er også enke efter en Anders Orm (i et senere ægteskab) og det er arv efter denne Anders Orm som godsgaven til Ribe domkirke stammer fra.⁴ Historien om Marine Jensdatter, Anders Orm og godsgaven til Ribe domkirke kan være interessant nok, men dokumenterne om denne historie bringer ikke Mourids Nielsen og Niels Thorsen nærmere Gimsing.

Kalf-slægtstavlen i Danmarks Adels Årbog har flere oplysninger om Mourids Nielsen og hans datter. Der står at Mourids Nielsen "1444 og 1460 skrev sig af Højbjerg, Lysgaard H(erred)" og at han "havde gods i samme herred i leje af St. Hans kloster i Viborg, (og) 1459 gav to gårde i Tunge til sin datter Inger".⁵ "Tunge" er landsbyen Tange, så vi er ovre østpå ved Viborg, Tange ligger syd for Viborg i Højbjerg sogn, som Mourids Nielsen "skriver sig af". Uden henvisninger står der at datteren Ingerd "levede endnu 1477, (og hun) ægtede Peder Thomsen, som 1491 skrev sig af Gjemsing". Årstallet 1477 kommer (ligesom oplysningerne om Mourids Nielsen) fra De ældste danske Archivregistraturer. Her er Ingerd Mouridsdatter nævnt flere gange, bl.a. i 1477 med et pantebrev på en gård i Tange, men der er ingen kobling til Peder Thomsen og Gimsing i kilden, de nævnes ikke.⁶

De ældste danske Archivregistraturer er et bogværk på 5 bind, der indeholder registreringer af dokumenter og breve fra klostre og bispegårdes arkiver. De første bind udkom på tryk i 1854 og 1860. Registraturerne er skrevet i slutningen af 1500-tallet og begyndelsen af 1600-tallet, og har form af korte resumeer af arkivernes breve og dokumenter, selve dokumenterne er for langt de flestes vedkommende gået tabt.

Om Niels Thorsen oplyser Kalf-slægtstavlen i Danmarks Adels Årbog, at "Niels Kalf i Gjemsing kan være identisk med () Nis Thorsen i Gjemsing der levede 1418 og med sin hustru Maje Jensdatter () havde en søn Maurids Nielsen". Også her, hvor Oluf Nielsens ide bliver gentaget, kommer årstallet fra De ældste danske Archivregistraturer. Vi finder faktisk Niels Thorsen i registraturen i 1418 med skøder på gårdene i Tange, men her er der igen ikke nogen kobling til Gimsing, Niels Thorsen er ikke 'i Gimsing' i kilden.⁷

³ Harsyssels Diplomatarium, s. 32-33 og 52-53, Diplomatarium Vibergense, s. 42.

⁴ Harsyssels Diplomatarium, s. 30-33 og s. 51-53.

⁵ Danmarks Adels Årbog opgiver De ældste danske Archivregistraturer II, 174, 180, 190 som kilde. Kalf-slægtstavlen skriver Inger, kilderne skriver Ingerd, navnet er det samme.

⁶ De ældste danske Archivregistraturer II s. 174.

⁷ De ældste danske Archivregistraturer II s. 174. Vi finder desuden en 'Niels Thorsen af Hvilsager' i 1424 i Sønderhald herred på Djursland. Han er en af 8 tingsvidner for Essenbæk kloster på Hald

Resumeerne i registraturen bekræfter familierelationerne mellem Niels Thorsen, Mourids Nielsen og Ingerd Mouridsdatter. De viser at Niels Thorsen får skøde på gårdene i Tange i 1418, og det fremgår, at Mourids Nielsen ejer gårdene i 1459, hvor han giver dem til sin datter Ingerd. Vi kan følge Ingerd Mouridsdatter videre i registraturen, for hun giver pant i en af gårdene i Tange i 1477 til Alling kloster (som vi finder et stykke syd for Tange mod Silkeborg). Pantet forvandles til et skødebrev fra Ingerd Mouridsdatter til Alling kloster 40 år senere i 1517.⁸ Da er Ingerd Mouridsdatter meget gammel (for den tid), for hun omtales allerede i resumeet fra 1459, næsten 60 år tidligere, som en voksen kvinde.

Kilderne kan derimod ikke bekræfte at Niels Thorsen og Mourids Nielsen har noget med Gimsing at gøre. Den eneste forbindelse der kan være mellem familien i Tange-Højbjerg og Gimsing er, at vi har en Ingerd Mouridsdatter begge steder i sidste halvdel af 1400-tallet med en tidsmæssig forskydning på 15-20 år.

Ingerd Mouridsdatter i Gimsing

Ingerd Mouridsdatter i Gimsing og Peder Thomsen optræder i pantebreve og skøder som de udsteder i årene 1491-1511, de præsenterer sig i brevene som 'Peder Thomsen' (1491),⁹ 'Peder Thomsen og hustru Ingerd i Gimsinggård' (1494), 'Peder Thomsen i Gimsinggård og hustru Ingerd' (1497) og 'Peder Thomsen i Gimsinggård og husfrue Ingerd Mouridsdatter' (1501).¹⁰ I 1509 er Ingerd 'Ingerd Mouridsdatter Peder Thomsens efterleverske'¹¹ og i 1511 'Ingerd, Peder Thomsens efterleverske i Gimsinggård'.¹² Vi møder også Peder Thomsen som tingsvidne i dokumenter fra 1486,¹³ 1495¹⁴ og 1500.¹⁵ Peder Thomsen er 'væbner' i disse tre sidstnævnte dokumenter, som handler om gods der tilhører Vejrum kirke, der er nabokirke til Gimsing kirke. Her er der ingen tvivl mulig, Ingerd Mouridsdatter og Peder Thomsen er hinandens ægtefæller og de bor på og ejer Gimsinggård. Men hvor de to ægtefæller kommer fra, hvem de er børn af, og hvordan de er kommet i besiddelse af Gimsinggård, får vi ikke noget at vide om. Deres fædre er 'Mourids' og 'Thomas', det har vi fra deres patronym (fars-navne), og det er alt hvad vi ved om deres relationer fra disse dokumenter.

herredsting. Det er ikke klart om de 8 mænd er bønder eller væbnere, i dokumentet kaldes de beskedne mænd, som kan betyde begge dele (diplomatarium.dk, 4. september 1424).

⁸ De ældste danske Archivregistraturer II s. 174.

⁹ Eline Gøyes Jordebog s. 384.

¹⁰ Eline Gøyes Jordebog s. 360.

¹¹ Eline Gøyes Jordebog s. 382.

¹² Eline Gøyes Jordebog s. 360 (1511 er mit forslag, årstallet mangler i kilden).

¹³ Harsyssels Diplomatarium s. 71-72.

¹⁴ Harsyssels Diplomatarium s. 78-79, Repertorium år 1495 nr. 7969. Segl nr. 6 på dokumentet er Peder Thomsens utydelige segl (en lilje med en bjælke?) (Anders Thiset, Danske Adelige Sigiller, F XIV 1).

¹⁵ Repertorium år 1500 nr. 9188. Her er Peder Thomsen sammen med Erik Kid i første række som to væbnere der repræsenterer Vejrum Kirke på Hjerm herredsting. Det er på denne tid at tårnet på Vejrum kirke bygges (<http://danmarkskirker.natmus.dk/ringkoebing/vejrum-kirke/>). Peder Thomsens egen sognekirke, Gimsing kirke, får aldrig et tårn.

Det gods Peder Thomsen og Ingerd Mouridsdatter først udsteder pantebreve på (i 1494 og 1497) og siden skødebreve (i 1501) er Struergård i Gimsing sogn og to gårde i Elsborg sogn. Elsborg sogn ligger langt fra Gimsing, ude østpå, syd for Viborg, sognet er nabo til Højbjerg sogn, hvor Mourids Nielsen kommer fra, så nærheden mellem godset i Elsborg og Højbjerg sogne åbner en mulighed for, at Ingerd Mouridsdatter i Gimsing kunne være Mourids Niensens datter, hun kan have arvet gårdene i Elsborg eller bragt dem ind under Gimsinggårds gods som medgift. Dette gods i Elsborg er det nærmeste vi kommer en sandsynliggørelse af relationen mellem Mourids Nielsen og Ingerd Mouridsdatter i Gimsing - bortset fra selve navnet Mourids. Det er påfaldende at en kvinde med navnet Ingerd Mouridsdatter har gods i nabosognet til det sogn, hvor en kvinde med det samme navn 17 år tidligere har haft gods, men det er kun en sandsynliggørelse, der er ikke dokumentation for, at det er den samme kvinde vi møder i de to nabosogne med 17 års forskydning. Det kunne have hjulpet hvis vi vidste, hvordan Peder Thomsen og Ingerd Mouridsdatter i Gimsing er kommet i besiddelse af godset i Elsborg, men det ved vi ikke.

Gimsinggård går i 1500-tallet i arv til Peder Thomsen og Ingerd Mouridsdatters sønner, Mourids og Jens, og videre til Jens' børn, hvoraf den ældste også hedder Mourids, og Gimsinggård kaldes fra denne tid Morsgård (Movstgård, Mouridsgård).¹⁶ Men den status for navnet Mourids på Gimsinggård, der fører til navneskiftet, har næppe noget med Mourids Nielsen af Højbjerg at gøre. Han har sidst ladet høre fra sig i 1463, så han har formentlig været død i mange år i 1525, hvor Gimsinggård første gang kaldes Morsgård.¹⁷ I 1511 er der en anden Mourids på banen, og denne Mourids kan umuligt være Mourids Nielsen af Højbjerg, 'Mourids i Gimsing' i 1511 er mest sandsynlig Peder Thomsen og Ingerd Mouridsdatters søn.

Ingerd med gårdene i Tange, Mourids Nielsen af Højbjergs datter, er en gift kvinde i 1459, for hun kaldes hustru og datter i ét og samme dokument.¹⁸ Som voksen i 1459 må hun være født omkring 1440, næppe meget senere. Ingerd Mouridsdatter i Gimsing har voksne sønner i 1506, hvor hendes mand, Peder Thomsen, formentlig er død. Sønnen kan være født omkring 1480, måske lidt før. Det passer meget godt med, at Ingerd Mouridsdatter i Gimsing og Peder Thomsen dukker op i dokumenterne fra 1486 og fremover. Mourids Nielsen af Højbjergs datter, Ingerd, er omkring 40 år i 1480. Hvis hun er den samme kvinde som Ingerd Mouridsdatter i Gimsing, får hun sine sønner i en sen alder. Det taler imod at de to kvinder er identiske, men det er dog stadig en mulighed.

¹⁶ Oluf Nielsen, Hjerm og Ginding H, s. 34.

¹⁷ Man kan diskutere om navnet Morsgård også blev brugt i 1506. Vi har et dokument fra Ingerd Mouridsdatters søn fra det år, hvori gården kaldes Morsgård, men dokumentet er ikke det originale dokument fra 1506, det er en bekræftet kopi som først er skrevet i 1549, så navnet på gården reflekterer sandsynligvis en senere tids kendskab til gårdens navn. Dokumentet fra 1506/1549 indikerer at Ingerd Mouridsdatter er blevet enke i 1506. Betegnelsen 'i Gimsing' bruges om Ingerd Mouridsdatter i 1509 og om 'Mourids i Gimsing' i 1511. Første sikre datering af navnet 'Morsgård' er 1525. Kilder: Repertorium år 1506 nr. 10719 (2. VI s. 173), Eline Gøyes jordebog s. 382 (1509), Eline Gøyes jordebog s. 360 (1511?), Danske Magazin 4. II s. 298 (1511), Danske Magazin 2. V s. 53 (1525).

¹⁸ De ældste danske Archivregistraturer, II, s. 174. Desværre får vi ikke at vide hvem hun er gift med, kun hendes fars navn, Mourids Nielsen, nævnes i dokumentet.

Mourids Nielsen af Høbjerg er en af de første væbnere der dukker op i dokumenterne med navnet Mourids. Der kommer flere til i løbet af 1400-tallet, og i nogen adelsslægter bliver navnet Mourids et navn der går igen. Den mest fremtrædende bærer af navnet i 1400-tallet er endnu en 'Nielsen', ridder Mourids Nielsen (Gyldenstjerne) af Ågård i Han herred i Thy (han er stormand med meget gods og meget magt, han er rigsråd hos Christian 1 og kong Hans).¹⁹ Ingerd Mouridsdatter i Gimsing kan være datter af Mourids Nielsen af Høbjerg med det "firfødede dyr" i sit segl. Det er en mulighed. Men det kan ikke bekræftes, og det kan være en anden (for os ukendt) Mourids der var far til Ingerd Mouridsdatter i Gimsing.

Mourids Nielsens segl og Niels Kalf af Gimsing

Oluf Nielsen er ude på meget tynd is med sin 'Niels Thorsen Kalf'. Der er ingen bekræftelser i dokumenterne på, at Niels Thorsen og hans søn Mourids Nielsen havde nogen form for tilknytning til Gimsing. Når jeg om lidt kigger nærmere på Niels Kalf af Gimsing, bliver det helt usandsynligt at de to mænd, Niels Kalf af Gimsing og Niels Thorsen, var den samme mand. Jeg har dog tilbage at se nærmere på Oluf Nielsens indicium for sin ide om 'Niels Thorsen Kalf', sønnen Mourids Nielsens segl med det "firfødede dyr".

Mourids Nielsen af Høbjergs segl findes på et dokument fra 1463 fra sysseltinget i Holstebro, hvor han præsenteres som væbner i Viborg.²⁰ Seglet kan ses i Anders Thisets værk 'Danske Adelige Sigiller' fra 1905, men det er meget utydeligt. Anders Thiset vover ikke at identificere seglets symbol, han rubricerer det som ubestemmeligt.²¹ Og Anders Thiset har ret, det kan være hvad som helst: et redskab med tænder (en kam eller en rist)? eller det kan være en øgle med fire eller flere ben, eller måske en langhalset hest? Men i 1893 er Oluf Nielsen ikke i tvivl. Han skriver i sin kommentar i Harsyssels Diplomatarium, hvor han publicerer dokumentet fra 1463, at Mourids Nielsens "segl synes at være (et) firfødet dyr." Oluf Nielsen ser som sagt for sig en kalv, og han konkluderer i 1895 i 'Hjerm og Ginding Herreder', at Mourids Nielsen derfor "temmelig sikkert" er søn af Niels Kalf af Gimsing.²²

Men dette argument har den følge at det fjerner Niels Kalf af Gimsing fra Kalfslægten, som brugte en harpy (en jomfru i ørnefjerdragt) som symbol i deres segl.²³ Det er en ret vidtgående konklusion Oluf Nielsen kommer med, fordi den baserer sig på Mourids Nielsen af Høbjergs segl, og ikke på Niels Kalf af Gimsings eget segl. Oluf Nielsen lader

¹⁹ Danske Magazin 3.III.251-296. Harsyssels Diplomatarium, s. 63-64. Mourids Nielsen kaldte sig ikke Gyldenstjerne, derfor (), slægten har fået navnet i eftertiden.

²⁰ Harsyssels Diplomatarium, s. 52-53, med henvisning til Ribe stiftskistes breve nr. 302. Mourids Nielsen bekræfter i dette dokument fra 1463 at hans mors gods i Hind herred er en gave til Ribe domkirke.

²¹ Anders Thiset, Danske Adelige Sigiller, M55.

²² Oluf Nielsen, Hjerm og Ginding herreder, s. 33.

²³ Jens Kalf, Erland Kalf og Jakob Kalf bruger alle en harpy i deres segl. Henry Petersen, Danske Adelige Sigiller, nr. 30, 571, 621, 712, 714, 1011.

dette 'ubestemmelige' segl veje tungere som indicium for slægtsrelationen, end selve slægtsnavnet Kalf, som i Niels Kalf af Gimsings tilfælde er veldokumenteret. Det firfødede dyr er det nærmeste vi kommer slægtsnavnet Kalf for Niels Thorsen og hans søn Mourids Nielsens vedkommende, og jeg mener, at det helt enkle, Kalf-navnet, er et stærkere indicium end dette segl. Det er mere oplagt at knytte Niels Kalf af Gimsing til Kalfslægten, end at knytte ham til Mourids Nielsen og Niels Thorsen.

'Niels Thorsen Kalf' findes ikke i dokumenterne, og han fandtes slet ikke. Mourids Nielsen og hans far Niels Thorsen er ikke af Kalfslægten, deres berettigelse i Kalfslægten er reduceret til, at de måske kan være Ingerd Mouridsdatter i Gimsings far og farfar, men den relation kan ikke bekræftes og står kun som en åben mulighed. Min konklusion er, at Niels Kalf af Gimsing ikke hed Thorsen som patronym, Niels Kalf af Gimsing og Niels Thorsen var to forskellige mænd, og der er ingen grund til at tro at Niels Thorsen og Mourids Nielsen af Højbjerg har boet på eller ejet Gimsinggård.

Og dermed er det også et helt åbent spørgsmål, om der er en slægtsrelation mellem Niels Kalf af Gimsing og Peder Thomsen og Ingerd Mouridsdatter i Gimsinggård. Vi finder alle tre i Gimsing med 60-70 års mellemrum, tidsrummet passer omtrent med to generationer, som vi ikke kender. Vi har ingen dokumenter eller historier der fortæller os, hvem der har ejet Gimsinggård i tiden fra Niels Kalf af Gimsings død (efter 1422), og frem til vi møder Peder Thomsen i Gimsing godt 60 år senere i 1486. Går hovedgården og godset videre efter Niels Kalf gennem arv og ægteskaber? Det ved vi ikke. Der er dog nogle få fragmenter, som kan bringe os på sporet af et muligt svar. Det vender jeg tilbage til senere i min fortælling.

Mysteriet i min morfars slægtstavle har fundet en løsning, Niels Kalf af Gimsing er befriet for Thorsen-navnet. Men hvem var Niels Kalf af Gimsing? Hvad ved vi om ham?

Niels Kalf

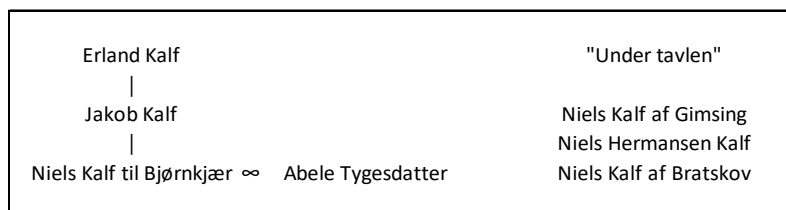
I dokumenter, som jeg finder i Gamle Jydske Tingsvidner, Harsyssels Diplomatarium og på diplomatarium.dk,²⁴ møder vi 'Niels Kalf', 'Niels Kalf, væbner', 'Niels Kalf af Gimsing, væbner', 'Niels Hermansen Kalf, væbner' og 'Niels Kalf af Bratskov, væbner'.²⁵

De samme versioner over temaet Niels Kalf, finder jeg i Kalf-slægtstavlen, men her er der yderligere en Niels Kalf, 'Niels Kalf til Bjørnkjær'. Ham har Kalf-slægtstavlens forfatter, Anders Thiset, indplaceret i selve slægtstavlen, de andre står 'under tavlen', altså uden indplacering i tavlen.²⁶

²⁴ Jeg søger på 'kalf* kalff* kalv*' på diplomatarium.dk og får 63 resultater.

²⁵ 'Kalf' staves forskelligt i dokumenterne: Kalf, Kaalf, Kalff og Kall. Det kan man ikke lægge for meget i, skriftsproget var latin eller gammeldansk, og der var ingen standardiseret retskrivning i middelalderen. Jeg bruger konsekvent staveformen Kalf.

²⁶ 'Niels Kalf af Bratskov' finder vi i Rotfeld-slægtstavlen i Danmarks Adels Årbog 1912, Anders Thiset nævner ham ikke i Kalf-slægtstavlen.



Kalf-slægtstavlen

Vi møder disse mænd i dokumenterne gennem 36 år, i årene 1391-1427. Det er en voksen mands aktive år hvis han bliver gammel nok, og det gør det oplagt for mig at se på, om det er den samme mand vi møder hver gang i dokumenterne.

Min ide er, at den Niels Kalf vi møder i dokumenterne er én og samme mand. Denne ide gør ham til en relativt veldokumenteret mand, og placerer ham entydigt på egnen ved Venø bugt, og som en mand i Kalfslægten. Når jeg i det følgende skriver Niels Kalf med anførselstegn er det denne forenede 'Niels Kalf' jeg tager forskud på.

Dokumenterne fortæller ikke meget om 'Niels Kalfs' familierelationer. Et dokument giver ham et patronym (Hermansen) og et andet dokument en enke (Abele Tygesdatter), så det jeg leder efter i min søgen efter 'Niels Kalfs' relationer, er tilknytning til steder og til andre personer, som går igen fra dokument til dokument, og som eventuelt også er knyttet til andre mænd og kvinder af Kalfslægten.

'Niels Kalf' optræder i 9 dokumenter, 7 dokumenter fra 1406-1424 og 2 dokumenter fra 1427 og 1443 som afdød. I to dokumenter kaldes 'Niels Kalf' Niels Kalf af Gimsing (1408 og 1422).

Vi befinder os som sagt i egnen omkring Venø bugt, Gimsing ligger inderst i bugten. Venø bugt er den sydvestlige del af Limfjorden syd for Mors, Struer ligger ud mod bugten. Landskabet Salling ligger øst for Venø bugt.

Jeg regner med at når en ridder eller væbner kaldes "af" en hovedgård, så er det den hovedgård, hvor han har sin base, det er der han bor og holder til. Adelsens mænd er på denne tid enten 'ridder' eller 'væbner', begge titler har en militær betydning, men de er alle væbner af fødsel, 'væbner' er altså nærmest et synonym for 'adelsmand', ridder er en personlig erhvervet titel, forbundet med udmærkelser i krig eller tjenester for kongen.

Det var ikke almindeligt at adelsslægterne havde slægtsnavne på denne tid, man brugte patronym, og en gang imellem stedtillægsnavn efter den hovedgård man kom fra (så Kalfslægtens brug af navnet Kalf er usædvanligt, men dog ikke unikt). Jeg skriver alligevel eftertidens slægtsnavne ind i teksten, som en hjælp til at holde styr på de mange navne, men i () for at markere, at det ikke er et navn der er brugt i dokumenterne og i samtiden.

1. Det første dokument fra 1406 er en kvittering, som en Anders Albertsen giver sin svoger for betalingen af halvdelen af en købesum for borgen Tovskov og andet gods.²⁷ Tovskov ligger ved Vojens i Sønderjylland. Der er 4 vidner til betalingen: Provsten i

²⁷ Diplomatarium.dk, 1406. 2. juli. Repertorium 1406 nr. 4794.

Børglum i Vendsyssel, ridder Valdemar Albertsen, en kannik fra Ribe og væbner Niels Kalf. Der står ikke noget om stedet for betalingen, og den lille gruppe af mænd kommer fra vidt forskellige egne af Jylland. Ridder Valdemar Albertsen er formentlig den ridder, der i 1418 anvender et segl brugt af slægten, som eftertiden har kaldt Eberstein.²⁸ Borgen Tovskov gør det sandsynligt at Anders Albertsen er søn af Albert Andersen (Stenbrikke) af Tovskov. Så dokumentets to 'Albertsønner', Valdemar og Anders, er ikke brødre (som man kunne tro), de er 'Eberstein' og 'Stenbrikke'.²⁹ Valdemar Albertsen (Eberstein) anses for at være brorsøn af Henrik Albertsen (Eberstein) af Langtind.³⁰ Anders Albertsen (Stenbrikke)s far har ejet Rydhave (som er nabo til Landting) og var en mægtig ridder i sin tid, formentlig med udgangspunkt i Han herred i Thy og med gods på Sjælland, Fyn, i Jylland og i Estland.³¹ 'Niels Kalf' er her i selskab med mænd af høj status (en provst, en kannik, en ridder, og en søn af en mægtig ridder).³² 'Niels Kalf' er i andre dokumenter forbundet til Langtind, og jeg kommer tilbage til Albert Andersen (Stenbrikke) af Tovskov og de to hovedgårde, Langtind og Rydhave, senere.

2. Et dokument fra 1408 handler om et salg af en større mængde gods i Hind herred i Harsyssel til domkapitlet i Ribe.³³ Sælger er ridder Niels Krag og fru Elene. Salget bevidnes på Harsyssel ting i Holstebro, og alle 9 vidner er fra Harsyssel, blandt dem Jens Eriksen (Høeg) af Langtind og Niels Kalf af Gimsing som væbnere, de øvrige vidner er præster og bymænd og fogeder fra Holstebro. Hjerm og Ginding herreder er begge en del af Harsyssel, som strækker sig fra Limfjorden ned til Ringkøbing og øst ind i landet, ind til Ikast og Bording. Ved Venø bugt grænser Harsyssel mod øst mod Salling syssel. Dokumentets Niels Krag er knyttet til Vejrum sogn, som er nabosogn til Gimsing (han har formentlig ejet en af de to hovedgårde i Vejrum sogn).³⁴ Vi møder også Niels Krag sammen med 'Niels Kalf' på Harsyssels ting i Holstebro i 1391, her er de begge tingsvidner.³⁵ I dokumentet her er det især Jens Eriksen (Høeg) af Langtind jeg bider mærke i.³⁶

²⁸ Anders Thiset, Danske Adelige Sigiller, C.XXXI.5

²⁹ Steen Thomsen, Bemærkninger til DAA 1892 Eberstein.

³⁰ Eberstein-slægtstavlen i Danmarks Adels Årbog 1892.

³¹ Christian Hau i Personalhistorisk Tidsskrift 2006:2, Hagen-Stenbrikke. En glemt dansk-estisk stormandsslægt, slaegtsbibliotek.dk/900443.pdf

³² De kirkelige titler provst og kannik var ligesom de verdslige titler ridder og væbner knyttet til gods og ejendom. Provst og kannik var en del af kirkens organisation, men deres embeder var forsynet direkte med gods, som de havde deres indtægter af og administrerede.

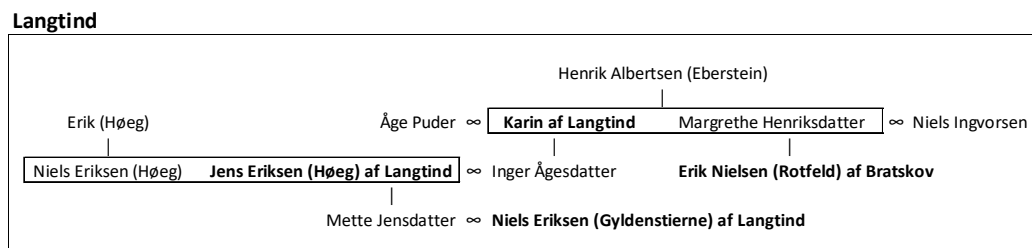
³³ Diplomatarium.dk, 1408. 3. oktober – Har sysselting. Harsyssel Diplomatarium s. 18-19.

³⁴ Hjerm og Ginding herreder s. 55 og 57 (Rovnborg og Kvistgård).

³⁵ Dokument 8 i dette afsnit.

³⁶ Jens Eriksens slægt hedder Banner i Danmarks Adels Årbog, årgang 1885, og Banner (Høeg) i årgang 1949. Finn Holbek kalder slægten 'Høeg (Banner) - De nye Høeger' (finnholbek.dk). Der er ikke påvist nogen forbindelse mellem Banner og De nye Høeger jf. Steen Thomsen i 'Bemærkninger til DAA 1949 Banner (Høeg)'. Det er dog en mulighed at Jens Eriksen (Høeg)s bror Niels Eriksen (Høeg) er samme mand som Niels Eriksen (Banner) af Asdal, og at vi på den måde alligevel har en forbindelse mellem slægterne Høeg og Banner, som våbenskjoldene også kraftigt indikerer (mit eget arbejdspapir 'Banner'). Jeg holder mig her til Steen Thomsens 'Høeg'.

Inden jeg tager fat på det næste dokument er der behov for at få en oversigt over nogen af de mange personer med tilknytning til hovedgården Langtind,³⁷ som 'Niels Kalf' ser ud til at have en særlig relation til.



3. I et dokument fra 1410 er 'Niels Kalf' involveret i en sag på Rødding herredsting.³⁸ Rødding ligger i Salling, vi er stadig på samme egn (men dog på fremmed grund i naboherredet og nabosysselet). Jens Eriksen (Høeg) af Langtind har vedgået, at han er ansvarlig for, at en mand, Grumme, har mistet en hånd og en fod, og det bevidnes nu, at Grumme forliger sig med "Jens Eriksen, Niels Eriksen og Niels Kalf af Bratskov og alle deres venner, fødte og ufødte". I det forrige dokument mødte vi 'Niels Kalf' som "af Gimsing", nu er han "af Bratskov", hvordan hænger det sammen? Gimsing, Langtind og Bratskov er hovedgårde, Gimsing og Langtind ligger ved Venø bugt ikke langt fra hinanden, Bratskov ligger på den anden side af Limfjorden ved Brovst, helt ude østpå i Han herred i Thy. Væbneren på Bratskov på denne tid er en Erik Nielsen (Rotfeld) af Bratskov.³⁹ Fra et senere dokument ved vi, at denne Erik Nielsen (Rotfeld) er søstersøn af Karin af Langtind,⁴⁰ og vi ved at Karin af Langtind er Jens Eriksen (Høeg)s svigermor, så de to mænd, Erik Nielsen (Rotfeld) af Bratskov og Jens Eriksen (Høeg) af Langtind, har en slægtsrelation (og måske har Niels Kalf også en slægtsrelation til dem begge). Men det er altså Niels Kalf, der kaldes "af Bratskov" i dokumentet, Erik Nielsen (Rotfeld) nævnes ikke. Den tredje mand der nævnes, Niels Eriksen, er mest sandsynlig Jens Eriksen (Høeg)s bror.⁴¹ De tre mænd, Jens Eriksen (Høeg), Niels Eriksen (Høeg) og Niels Kalf, stiller op sammen på tinget i Rødding i en sag, hvor Jens Eriksen (Høeg) tydeligvis har brug for opbakning, og deres fælles optræden mere end antyder, at de tre mænd er i slægt med hinanden. Når Niels Kalf her kaldes "af Bratskov" (og ikke "af Gimsing" som han kaldes to år tidligere i dokumentet fra 1408) peger det på at Erik Nielsen (Rotfeld) af Bratskov også er involveret i sagen. Måske er Erik Nielsens navn blot faldet ud af linjen i dokumentet, så kun "af Bratskov" står tilbage og på den måde bliver hæftet på Niels Kalf, eller måske optræder Niels Kalf på dette ting

³⁷ I dag Landting.

³⁸ Diplomatarium.dk, 1410. 3. maj. Rødding herredsting. Repertorium 1410 nr. 5090 (i udtag).

³⁹ Erik Nielsen af Bratskov bruger slægten Rotfelds våbenskjold i sit segl, jf. Anders Thiset, Danske Adelige Sigiller, E.XVIII.1.

⁴⁰ Gamle jyske tingsvidner, s. 20, dokumentet er fra 1444.

⁴¹ Niels Eriksen, Jens Eriksen og Erik Eriksen optræder sammen som brødre i et dokument fra 1406, deres våbenskjold er magen til slægten Banners våbenskjold (Anders Thiset, Danske Adelige Sigiller, L.XXII.3 og 4; Diplomatarium.dk, 6. august 1406, Ribe; Repertorium år 1406 nr. 4806). Niels Eriksen er gift med Sofie Høg, og deres efterkommere kalder sig Høeg (jf. ovenfor).

også på vegne af Erik Nielsen af Bratskov.⁴² Uanset overbeviser steder og personkreds mig om, at den Niels Kalf vi har mødt i de to andre dokumenter, er den samme som vi møder i dette dokument, også her hvor det umiddelbart kunne se ud til at være en anden Niels Kalf fra en anden egn. Niels Kalf af Bratskov og Niels Kalf af Gimsing er uden tvivl den samme mand.

4. I et dokument fra 1422 møder vi for anden gang 'Niels Kalf' som Niels Kalf af Gimsing.⁴³ Dokumentet handler om en langstrakt sag mellem Langtind og domkapitlet i Ribe om hovedgården Rydhave, og sagens hovedpersoner er Karin af Langtind og Albert Andersen (Stenbrikke) af Tovskov. Vi hører mere om denne sag i senere dokumenter. I 1422 er Niels Kalf af Gimsing en af 8 væbnere fra de omkringliggende hovedgårde, som bevidner dokumentet på Ginding herredsting. Blandt de øvrige genkender jeg Brune Erik (Høeg)⁴⁴ (han er endnu en bror til Jens Eriksen (Høeg) af Langtind) og Henrik Friis af Vinderup (Vinderup hovedgård er nærmeste nabo til Langtind).

5-7. 'Niels Kalf' optræder 3 gange i Registratur over Vestervig klostres breve, i 1410, 1422 og 1424. Registraturen findes på tryk i De ældste danske Archivregistraturer. Brevene er der ikke, men der står hvad de handler om i korte resumeer. I 1410 giver Niels Kalf noget gods i Helligsø til Vestervig kloster, i 1422 er det et skøde hvori Niels Kalf sælger noget gods i Hvidbjerg sogn i Hassing herred (til en Peter Grøn), og i 1424 er det igen et skøde og et gavebrev fra Niels Kalf til Vestervig kloster "på det gods, som hans fader har givet til klostret, hvor det (godset - fæstegårdene) end ligger."⁴⁵ Vestervig kloster ligger selv i Sydthy lige nord for Limfjorden, helt ude mod vest, det samme gør Helligsø, og både Vestervig og Helligsø ligger i Refs herred, Hassing herred med Hvidbjerg er det næste herred mod nord. Anders Thiset, forfatteren af Kalf-slægtstavlen, knytter disse dokumenter til Niels Kalf til Bjørnkjær (som en mulighed). Han begrundet ikke denne tilknytning. Men der er sammenfald med både årstal og egnstilknytning med det vi møder i dokumenterne, som Niels Kalf af Gimsing optræder i, så jeg regner det for sandsynligt, at det er denne Niels Kalf vi møder de 3 gange i Registraturen.⁴⁶

⁴² Steen Thomsen foreslår, at Niels Kalf kaldes "af Bratskov", fordi han ganske enkelt kan have været foged på Bratskov i 1410 (Bemærkniger DAA 1899 Kalf).

⁴³ Harsyssels Diplomatarium, s. 23-24.

⁴⁴ Anders Thiset, Danske Adelige Sigiller, L.XXII.5.

⁴⁵ Diplomatarium.dk, 1410, 1422, 1424. De ældste danske Archivregistraturer 3 s. 139, 149 og 169.

⁴⁶ Langt senere nævnes en ikke nærmere identificeret Nis Kal indenfor Vestervig klostres nærområde i Hundborg herred i Thy. Denne Nis Kal nævnes i sammenhæng med en Jens Kall af Nystrup (Repertorium år 1471 nr. 2994). Jens Kall af Nystrup og hans søn Henrik Kall optræder i Hundborg herred 1463-1475. Symbolet i de to mænds segl er to hunde over hinanden. Anders Thiset (i Nyt Dansk Adelslexicon) og Steen Thomsen (i Steen Thomsens slægtsbase) har denne slægt som 'Kall'. Staveformen Kalf bruges også for denne slægt i enkelte dokumenter (fex. Eline Gøye s. 384). Jeg vender tilbage til Jens Kall af Nystrup, hans søn Henrik og den nævnte Nis Kal senere i afsnittet 'Niels Kalfs efterkommere, Anne Kalsdatter'.

8. 'Niels Kalf' dukker op med patronym (fars navn) i et dokument fra 1443.⁴⁷ Det er Niels Eriksen (Gyldenstjerne) af Langtind, der er på sysseltinget for at udrede et gammelt pantebrev fra 1377, i en sag om Rydhave hovedgård (Rydhave ligger i Ryde sogn lidt syd for Langtind).⁴⁸ Niels Eriksen (Gyldenstjerne) er ridder og tilhører generationen efter Niels Kalf af Gimsing og Jens Eriksen (Høeg) af Langtind. Niels Eriksen (Gyldenstjerne) er Jens Eriksen (Høeg)s svigersøn. Han har giftet sig til Langtind, og er selv arving til hovedgården Timgård i Hind herred. Hans far er den mægtige Erik Nielsen (Gyldenstjerne).⁴⁹ Han lægger et dokument frem for Harbo bygdeting (Harsyssels ting i Holstebro), som samme ting har bevidnet i den forrige generation i 1391. Dokumentet han lægger frem for tinget findes i dag kun i afskriften i dokumentet fra 1443. Dokumentet fra 1443 begynder og slutter på gammeldansk, og indimellem kommer så afskriften på latin af dokumentet fra 1391. Det er i denne afskrift vi møder 'Niels Kalf' med et patronym. Afskriften findes på tryk i to versioner. De to versioner har forskellige tolkninger af håndskriften i dokumentet. Oluf Nielsen læser 'Niels Kalf's navn som "Nicholaus Hermanson dictus Kalf" i sin udgave af dokumentet i Harsyssel Diplomatarium i 1893, mens udgiverne af Repertorium læser "Crismans" i stedet for "Hermanson" et par år senere i deres uddrag af dokumentet.⁵⁰ Oluf Nielsens version (Hermansen) er den der bliver stående, fordi Anders Thiset viderebringer den i Kalf-slægtstavlen i Danmarks Adels Årbog i 1899. De to versioner tyder på at de håndskrevne latinske bogstaver i dokumentet på dette sted er svært læselige,⁵¹ og de aflæste navne hjælper os ikke på vej til et sikkert patronym. Der findes hverken en Herman Kalf eller en Crisman Kalf i dokumenterne eller overleveringerne, som kunne være far til 'Niels Kalf', og de to fornavne er meget lidt brugt blandt riddere og væbnere på denne tid (navnet Herman finder vi nogen få gange på væbnere i anden halvdel af 1300-tallet, og navnet Crisman kender vi faktisk kun fra en abbed i Skåne i 1200-tallet).⁵² Noget tyder på at det svært læselige patronym måske er et helt tredje navn. Men på trods af usikkerheden om patronymet må det være den samme Niels Kalf, som vi her (i 1443) møder for første gang (i 1391), igen i sammenhæng med Langtind, og denne gang med et (ganske vist usikkert) patronym. Jeg vender tilbage til dette (usikre) patronym senere.⁵³

Der danner sig en forestilling ud af disse dokumenter om en mand, Niels Kalf, som ser ud til at være den samme mand, på den samme egn, i den samme kreds af personer gennem 33 år, fra 1391-1424. Der er ingen tvivl om at 'Niels Kalf' fra dokument 1, 2, 3, 4 og 8 er den samme mand, og at denne 'Niels Kalf' har stærke bånd til familien på Langtind igennem to generationer og at han er deres ligemand. 'Niels Kalf' fra dokument 5, 6 og 7 kan også være denne mand, men det kan ikke bekræftes. Jeg vil alligevel efterfølgende gå ud fra, at det er den samme 'Niels Kalf' vi møder i alle dokumenterne. Anders Thiset

⁴⁷ Harsyssels Diplomatarium, s. 33-35.

⁴⁸ Det er den samme sag, som vi hører om i dokumentet fra 1422 (afsnittet 'Niels Kalf, 4').

⁴⁹ Niels Eriksen (Gyldenstjerne)s segl: Anders Thiset, Danske Adelige Sigiller, G.XVI.16. Erik Nielsen (Gyldenstjerne) var rigsråd hos Erik af Pommern og Christoffer af Bayern.

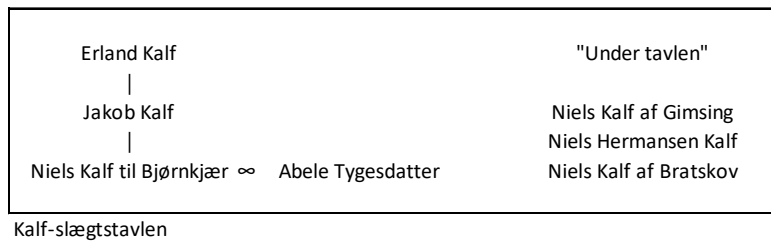
⁵⁰ Repertorium år 1391 nr. 3789, 7. marts, (i uddrag). Udgiverne af Repertorium andet bind 1896-1898 er Kristian Erslev, William Christiansen og Anne Hude.

⁵¹ Men dog ikke helt udviskede, udviskede bogstaver er markeret i Repertorium med [], og det er ikke tilfældet her.

⁵² Danmarks Gamle Personnavne, I Fornavne, s. 547-550 og s. 802.

⁵³ I afsnittet 'Niels Erlandsen Kalf'.

nævner som sagt denne 'Niels Kalf' som Niels Kalf af Gimsing, Niels Hermansen Kalf og Niels Kalf af Bratskov, men relationerne til slægten er et åbent spørgsmål i Kalf-slægtstavlen, Anders Thiset har placeret 'Niels Kalf' 'under tavlen' som tre forskellige mænd uden indplacering i slægten.



9. Den Niels Kalf som Anders Thiset indplacerer i Kalf-slægtstavlen, Niels Kalf til Bjørnkjær, møder vi blot i et enkelt dokument, og som afdød. Dokumentet er et resume af et skøde fra 1427, resumeet findes i Åkjærse Registratur, som igen findes på tryk i De ældste danske Archivregistraturer. Det fremgår af resumeet, at Abele Tygesdatter, Niels Kalfs efterleverske, skøder en del gods i Hads herred i Østjylland til biskop Ulrik i Århus.⁵⁴

Anders Thiset identificerer Abele Tygesdatter som datter af ridder Tyge Puder, og kalder hendes afdøde mand "Niels Kalf til Bjørnkjær". Han gør Niels Kalf til Bjørnkjær til søn af Jakob Kalf og sønnesøn af Erland Kalf. Der er ingen henvisninger til disse konklusioner, som Anders Thiset formodentlig har fra sine ældre forlæg.

Stedtilægsnavnet "til Bjørnkjær" kan dog også være Anders Thisets egen ide. I resumeet fra Åkjærse Registratur læser vi, at der i det skødede gods indgår "Bjørnkjærs gårdsted i Husbymark og Husbyskov". Bjørnkjær var en hovedgård i Hads herred i Østjylland øst for Horsens (i dag er Bjørnkjær et voldsted). Det kan være referencen til Bjørnkjær i resumeet, der i 1899 i Kalf-slægtstavlen får Anders Thiset til at give Niels Kalf stedtilægsnavnet "til Bjørnkjær". Kun navnet Niels Kalf kan dokumenteres.

Abele Tygesdatters relation til Tyge Puder kan bekræftes i dokumenterne,⁵⁵ som også bekræfter hendes families tilstedeværelse med gods i Hads herred.⁵⁶ Vi har også dokumenter der viser at Erland Kalf var tilstede med omfattende gods i det samme herred.⁵⁷ Det er altså en mulighed, at det gods Abele Tygesdatter skøder til biskoppen i Århus i 1427 efter Niels Kalf til Bjørnkjærs død, enten er arvegods efter hendes egen familie, eller arvegods efter Erland Kalf, eller måske er der tale om både og.

Kan Abele Tygesdatters afdøde mand Niels Kalf og 'Niels Kalf' være den samme mand? Det er en mulighed, som giver god mening, fordi Abele Tygesdatter (Puder) er kusine til

⁵⁴ Diplomatarium.dk, 1427. De ældste danske Archivregistraturer II, s. 120.

⁵⁵ Repertorium år 1386, 25. juli, nr. 3535.

⁵⁶ De ældste danske Archivregistraturer II, s. 7 og s. 117.

⁵⁷ Jf. afsnittene 'Erland Kalf' og 'Erland Kalfs gods'.

fruen på Langtind, Inger Ågesdatter (Puder).⁵⁸ Abele Tygesdatter har altså en forbindelse til Langtind, og 'Niels Kalf' har, som vi har set, også tætte relationer til Langtind.

Abele Tygesdatters relation til Langtind får brikkerne til at falde på plads. Når 'Niels Kalf' optræder sammen med Jens Eriksen (Høeg) af Langtind (i dokument 2 og 3), kan det oplagt være fordi de har en slags svogerskab med hinanden. Der er grund til at tro, at også Niels Kalf til Bjørnkjær er samme mand som 'Niels Kalf'.

Navnet Niels Kalf bruges flere gange på samme måde som navnene Jens Kalf, Erland Kalf og Jakob Kalf, de optræder uden patronym og stedtillægsnavn, navnet står alene, der er ikke brug for andre identificeringer. Navnet Kalf synes i denne periode på denne måde at være knyttet til Kalfslægten, det kan dermed også gælde for 'Niels Kalf'. Der er gode indicier for, at det er den samme mand vi møder i alle dokumenterne hvor vi møder 'Niels Kalf', og tiden passer, vi hører sidste gang og aldrig siden fra 'Niels Kalf' i 1424 og Abele Tygesdatters mand er død i 1427.

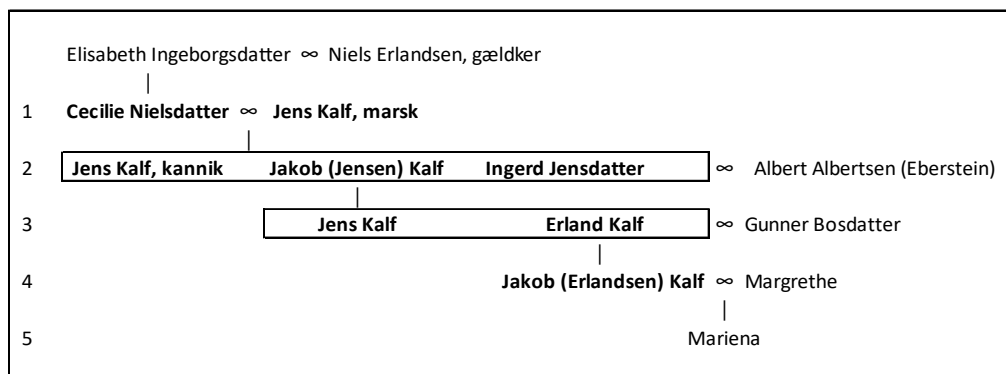
Anders Thiset knytter Niels Kalf til Bjørnkjær til Erland Kalf og Jakob Kalf, og gods i Hads og Bjerre herred får ham også til at knytte dem alle tre til Østjylland. Men er det sandt? Ved vi hvor Kalfslægten havde sin base? Hvis 'Niels Kalf' er den samme mand hver gang vi møder ham i dokumenterne, er der en anden ide, der trænger sig på. Den forenede 'Niels Kalf' er entydigt placeret i egnen omkring Venø bugt, han er væbner og deltager ikke i sammenhæng med rigets styre, han er mere lokal i sin optræden end Erland Kalf og Jakob Kalf. Kan 'Niels Kalfs' placering ved Venø bugt være et indicium for, at denne egn var det sted Kalfslægten havde sin base?

Jeg vender tilbage til 'Niels Kalf' senere, med mine konklusioner om hans relationer i Kalfslægten. Nu vil jeg se på de tidligere generationer i Kalfslægten, ridderne Jens Kalf, Erland Kalf og Erland Kalfs søn Jakob Kalf, og med et særligt blik for deres tilknytning til egnen omkring Venø bugt.

Ridderne - kernen i Kalfslægten

Kernen i Kalfslægten er de tre riddere Jens Kalf, Erland Kalf og dennes søn Jakob Kalf. De tre ridders historie og relationer er baseret på dokumenter, som viser deres indbyrdes slægtsrelationer og som deres segl fortsat hænger på. Seglenes symbol er en harpy - en jomfru i ørnefjerdragt - Kalfslægtens våbenskjold. Til denne kerne hører også Jens Kalfs ægtefælle, Cecilie Nielsdatter, og tre af hendes og Jens Kalfs børn: Kannikken Jens, ridderen Jakob (som er Erland Kalfs far) og datteren Ingerd. Desuden er Erland Kalfs bror, som også hedder Jens, en del af kernen i Kalfslægten. Ingerd Jensdatter og sidstnævnte Jens Kalfs relationer i slægten hviler dog ikke på en eksplicit dokumentation i dokumenterne, som det er tilfældet for de øvrige vedkommende.

⁵⁸ Abele Tygesdatter er datter af Tyge Puder. Inger Ågesdatter (gift med Jens Eriksen (Høeg) af Langtind) er datter af Karine af Langtind og Åge Puder. Åge og Tyge er brødre, og dermed er de to kvinder, Abele og Inger, kusiner.



Kalf-slægtstavlen

Jens Kalf, kongens marsk, fru Cecilie og deres sønner

Vi møder Jens Kalf fra 1255 til 1274, og som afdød i 1304. I et dokument fra 1255 kalder kong Christoffer ham "vor marsk".⁵⁹ Kongens marsk var på den tid en mand i kongens råd, på linje med drosten og kansleren, han var den øverste i militære sager og anføreren i krig.⁶⁰ Og krig og hærfærd var der meget af i kong Christoffers syv år som konge, og også i årene efter hans død i 1259. Klostrernes årbøger fortæller om bondeoprør i 1255 og 1256 og et slag mellem bønder og kongen ved Lejre bro på Sjælland i 1258, hvor bønderne led nederlag.⁶¹ Der var arvestridigheder med markgreven af Brandenburg og Norges konge, og der var krig om Slesvig, og kampe med de holstenske grever. Jens Kalf har som marsk været involveret i disse stridigheder og slag. Arild Huitfeldt skriver (i sin krønike i 1600), at kongens marsk hedder Peder Finnssøn i 1257 og 1261,⁶² men samme Peder Finnssøn nævnes som drost i 1255,⁶³ så det er muligt at Huitfeldt tager fejl og kalder drosten for marsk, måske forledt af, at Peder Finnssøn leder hæren ved Slesvig i 1261 (og lider et fatalt nederlag).⁶⁴ Øm klostres krønike fortæller, at det er Jens Kalf der er marsk i 1260 og igen i 1267. Krøniken fortæller lidt mere om Jens Kalf end blot det at han er kongens marsk. Han opsøger Øm kloster med en mandstærk styrke syv gange i 1260 på jagt efter den udvalgte biskop af Århus, abbed Arnfast, som er anklaget for at have forgivet kong Christoffer i Ribe året før, og i 1267 optræder han sammen med kansleren (biskop Niels

⁵⁹ Danmarks Riges Breve, 2. række 5. bind, nr. 156, 14. marts 1255. "Ribe Oldemor", slægtsbibliotek.dk/920809.pdf, side 11. I dokumentet som udstedes af kong Christoffer er Jens Kalf "vor marsk" og en Anders Petersøn "forhenværende marsk".

⁶⁰ Johannes Steenstrup, Studier over kong Valdemars jordebog, 1874, s. 40.

⁶¹ 'Danske årbøger' i Jørgen Olrik, 'Valdemar Sejrs sønner og den store Ærkebisperid', 1908, s. 10-11 (Kildesamling i Olriks oversættelse, her Essenbækårbogen), Huitfeldt, Danmarks Riges Krønike, Chronologia I, 1600, s. 250.

⁶² Huitfeldt, Danmarks Riges Krønike, Chronologia I, 1600, s. 263 og 299. Om Huitfeldt jf. nedenfor i næste afsnit 'Ingerd Jensdatter og Langtind'.

⁶³ "Ribe Oldemor", slægtsbibliotek.dk/920809.pdf, side 11. Det er det samme dokument hvori Jens Kalf kaldes "vor marsk".

⁶⁴ Enkedronningen og drengkongen Erik Klipping tages til fange som følge af nederlaget ved Slesvig. Enkedronningen slipper fri indenfor et år, men Erik Klipping er i fangenskab i flere år. Enkedronningen bærer nag mod Peder Finnssøn og får ham senere dømt fra liv og gods (Huitfeldt, Danmarks Riges Krønike, Chronologia I, 1600, s. 299-308).

af Viborg) som mægler mellem klosteret og biskop Tyge af Århus.⁶⁵ Jens Kalf er marsk i 1265,⁶⁶ 1266,⁶⁷ 1267⁶⁸ og forhenværende marsk i 1272.⁶⁹ Jeg får det indtryk, at Jens Kalf er kongens marsk gennem alle årene fra 1255 til 1267, og dermed en af de gennemgående figurer i først kong Christoffers råd og derefter i sønnen Erik Klippings råd (i de år hvor han som drengekonge er under sin mor dronning Margrethe Sambirias formynderskab).

I 1274 får Jens Kalf skøde på Vinderup hovedgård. Skødet er refereret i Kalf-slægtstavlen og af Oluf Nielsen,⁷⁰ kilden er en vidisse (en bekræftet kopi) fra 1376 på skødet.⁷¹ Vinderup hovedgård ligger i Sahl sogn. Langtind hovedgård ligger i nabosognet Ejsing sogn (mellem Venø bugt og Vinderup). Inderst i Venø bugt, i det sydvestlige hjørne, ligger Gimsing. Gimsing hører til Hjerm herred, Langtind og Vinderup til Ginding herred.

Skødet på Vinderup er lidt specielt. Det er en fru Lucie der skøder Vinderup til Jens Kalf med det vilkår, at han og hans efterkommere skal forsyne Stubber kloster og alle kirker i Hjerm og Ginding herreder med altervin og brød i al fremtid.⁷² Så vidt jeg har forstået, betalte adelen ligesom bønderne tiendeskat til kirke og præst før reformationen, så skødet kan tolkes som, at Jens Kalf og hans efterkommere her tager yderligere forpligtelser på sig, overfor Stubber kloster og alle kirkerne i de to herreder. Forpligtelsen har måske allerede ligget på fru Lucie og Vinderup hovedgård fra før. Den kunne tyde på en relation mellem fru Lucie og Jens Kalf, og på en særlig status for Vinderup hovedgård. Forpligtelsen overfor Stubber kloster og kirkerne går ikke i glemmebogen, skødet kender vi som sagt fra en bekræftelse af skødet fra tæt ved 100 år efter, foranlediget af biskoppen i Børglum, og bevidnet i Stubber kloster af provsterne i Thy og Harsyssel, to præster og fire væbnere.

Jens Kalfs ægtefælle, Cecilie Nielsdatter, dør 28. juli 1318, ved vi (fra Lund domkapitels gavebog).⁷³ I et testamente fra 1304 kalder hun sig "enke efter kongens forhenværende marsk Jens Kalf".⁷⁴ Her testamenterer hun omfattende gaver til kirker og klostre i Skåne, på Sjælland og Fyn og i Jylland. Blandt de begunstigede kirker i Jylland finder vi kirkerne i Dalby, Sønder Bjert og Sønder Stenderup,⁷⁵ som alle tre ligger i en bue rundt om Agtrup

⁶⁵ Johannes Steenstrup, Studier over kong Valdemars jordebog, 1874, s. 40 (med henvisning til Suhms Danmarkshistorie X, s. 405 og 600). Jørgen Olrik, Valdemar Sejrs sønner og den store Ærkebisperstrid, 1908, s. 204, 275 og 279 (Kildesamling i Olriks oversættelse, her Øm klostres krønike). Dansk biografisk leksikon (om abbed Arnfast), biografiskleksikon.lex.dk/Arnfast.

⁶⁶ Danmarks Riges Breve, 2. række 1. bind, nr. 463, 25. maj 1265.

⁶⁷ Danmarks Riges Breve, 2. række 2. bind, nr. 39, 30. september 1266.

⁶⁸ Danmarks Riges Breve, 2. række 2. bind, nr. 70, 27. april 1267. Henry Petersen daterer Jens Kalfs overleverede segl til 1267 med henvisning til 'Arkivet i Lübeck', Danske Adelige Sigiller, nr. 30.

⁶⁹ Danmarks Riges Breve, 2. række 2. bind, nr. 179, 3. maj 1272. Lübeck Urkundenbuch nr. 331, iflg. Johannes Steenstrup, Studier over kong Valdemars jordebog, 1874, s. 40.

⁷⁰ Hjerm og Ginding herreder, s. 377-378 med henvisning til Arild Huitfeldt.

⁷¹ Danmarks Riges Breve, 2. række 2. bind, nr. 223, 6. februar 1274, Repertorium år 1376 nr. 3085, Harsyssels Diplomatarium s. 12-13.

⁷² Stubber kloster ligger også i Ginding herred lidt sydvest for Vinderup.

⁷³ Kalf-slægtstavlen har henvisninger til Suhms Danmarkshistorie og Svenskt Diplomatarium. C. Weeke, Lunde Domkapitels Gavebøger, s. 186.

⁷⁴ Kristian Erslev, Testamenter fra Danmarks Middelalder indtil 1450, s. 51-53.

⁷⁵ Der står blot Dalby, Bjert og Stenderup i dokumentet, det er mig der identificerer kirkerne som Sønder Bjert og Sønder Stenderup.

hovedgård ved Kolding. Agtrup hovedgård dukker op igen i 1350 hos et barnebarn, en bror til Erland Kalf, som også hedder Jens Kalf ligesom marsken. Der er gaver til alle kirker og klostre i Viborg, præster i Ribe og Århus, til Øm kloster, og kirkerne i Mammen og Skive og til Sankt Thøgers alter i Vestervig klosterkirke i Sydthy. Testamentet fra 1304 er skrevet i Lund i Skåne, hvor sønnen Jens (eller Johannes, som det skrives i dokumenterne på latin) er kannik. Cecilie Nielsdatter hører til Skjalm Hvides efterslægt, hun er datter af Elisabeth Ingeborgdatter og gældkeren Niels Erlandsen.⁷⁶ 'Gældker' er 'kongens hølvedsmand i Skåne', og Niels Erlandsen og hans brødre er de mægtigste blandt Skånes stormænd. Cecilie Nielsdatters relationer ses af det segl sønnen Jens Kalf bruger som kannik. Gældkeren Niels Erlandsens våbenskjold er et fem gange tværdelt skjold (seks vandrette felter) og marsken Jens Kalfs våbenskjold er en harpy (en jomfru i ørnefjerdragt), begge våbenskjold er med i kannikkens segl som hans mors og fars våbenskjold. Sønnens segl bekræfter Cecilie Nielsdatters relationer til Hvideslægten, som også sandsynliggøres på anden måde af historikeren og Hvideslægt eksperten Michael Kræmmer.⁷⁷ Cecilie Nielsdatter var formentlig noget yngre end sin mand. Jens Kalf var nok mere jævnaldrende med hendes far, de to mænd optræder nemlig i den samme periode i dokumenterne.⁷⁸

Jens Kalf og Cecilie Nielsdatters anden søn, Jakob Kalf, møder vi ganske sparsomt i 1294 og 1309. I 1294 er han med til at fængsle ærkebiskop Jens Grand,⁷⁹ mens hans bror, kannikken Jens Kalf, er på Jens Grands side i kirkemagtens strid med kongemagten.⁸⁰ Der er kun gået 8 år siden Erik Klipping blev myrdet i Finderup ladegård. I et dokument fra 1309 optræder Jakob Kalf sammen med sin mor, de giver afkald på noget gods i Lommamark i Skåne, og det er fra dette dokument vi kender hans relationer i slægten.⁸¹

Kalf-slægtstavlen har endnu en søn af Jens Kalf og Cecilie Nielsdatter, Anders Kalf. Vi ved så godt som ingenting om denne Anders Kalf, som kun har ladet høre fra sig en enkelt gang (i 1302), hvor han optræder som en af de jyske riddere, der garanterer for et lån, som kong Erik Menved optager i hansestaden Rostock.⁸² Cecilie Nielsdatters testamente fra 1304 navngiver kun sønnen Jens (kannikken fra Lund), men nævner dog andre sønner (i flertal), så der er andre sønner end Jens og Jakob Kalf, Anders Kalf kan være en af dem.

Det er en familie som bevæger sig over hele landet. Jens Kalf er marsk og har dermed en af kongens borge som len, han følger kongen rundt i riget, og han slår sig muligvis ned i Vinderup. Cecilie Nielsdatter er fra Skåne, hvor deres søn Jens bliver kannik og residerer i Lund. En anden søn Jakob er også involveret i rigets anliggender. Der er tilknytninger i Jylland til Viborg, Agtrupgård ved Kolding, Vinderup ved Venø bugt og Vestervig kloster i Sydthy. Jeg tænker at det er sådan det er på denne tid for riddere og væbnere der ejer

⁷⁶ Michael Kræmmer, Skjalm Hvides efterslægt, Danmarks Adels Årbog 2012, s. 600.

⁷⁷ Jf. Michael Kræmmers diskussion af samme emne i Skjalm Hvides efterslægt, s. 560. Niels Erlandsens segl, samme sted, s. 615.

⁷⁸ Jens Kalf optræder i dokumenterne 1255-1274, Niels Erlandsen 1251-1285 jf. Michael Kræmmer, s. 591.

⁷⁹ Kalf-slægtstavlen med henvisning til Huitfeldt, Bispers krønike. Kilden er Fængselskrøniken, som er samtidig med Jens Grands fængsling, men kun findes i Huitfeldts oversættelse (jf. Mackeprang og Svend Clausen). Fængselskrøniken har en liste på 18 "riddere og gode mænd" som sammen med kong Erik Menveds bror, Christoffer, pågreb Jens Grand i Lund i 1294, her imellem Jacob Kalf (som den næstsidste på listen).

⁸⁰ C. Weeke, Lunde Domkapitels Gavebøger, s. 91 (note 4).

⁸¹ Michael Kræmmer, Skjalm Hvides efterslægt, Danmarks Adels Årbog 2012, s. 608.

⁸² Kalf-slægtstavlen henviser til Suhms Danmarkshistorie, Steen Thomsen i 'Bemærkninger til Kalf-slægtstavlen' henviser til Danmarks Riges Breve år 1302 nr. 222.

meget gods, derimellem sikkert flere hovedgårde, og som får embeder som lensmand eller foged for kongens og kirkens borge og gods rundt om i landet. De er også stadig krigerne, når der er krig og ufred er det ridderne og væbnerne der er på hærfærd. Men jeg tænker, at de har deres reder, en hovedgård, hvor familien holder til og hvor de styrer og regerer som egnens stormænd med deres fogeder og svende.

Ingerd Jensdatter, hendes ægtefælle Albert Albertsen (Eberstein) og Langtind

Ingerd Jensdatter, som i Kalf-slægtstavlen er datter af Jens Kalf, er gift med Albert Albertsen (Eberstein), ved vi fra et dokument fra 1349 fra Ginding herredsting.⁸³ Albert Albertsen er søn af Jens Kalfs samtidige, Albert af Eberstein, som er en ridder fra Sachsen, der får gods og indflydelse i Danmark.⁸⁴ Det kan tidsmæssigt lige akkurat være en mulighed, at Ingerd Jensdatter er Jens Kalfs datter, hvis hun blev født sent i hans liv (1270-1280) og hun blev en gammel kvinde. Albert Albertsen er død i 1349, og Ingerd Jensdatter møder vi i dokumentet fra Ginding herredsting som hans efterleverske. Hun giver en godsgave til kirken i Sahl sammen med sine fire navngivne sønner, Albert, Ludvig, Henrik og Peter, fremgår det af dokumentet. Historien om godsgaven peger på, at hun og hendes sønner er tilstede på egnen, muligvis på Vinderup som netop ligger i Sahl sogn, eller mest sandsynlig på Langtind.

Oluf Nielsen mener (i 1895) at Albert Albertsen (Eberstein) har ejet Langtind, men han skriver ikke hvor han har det fra.⁸⁵ Arild Huitfeldt skriver (i 1601) om Albert Albertsen og hans familie, men skriver ikke noget om Ingerd Jensdatters herkomst og heller ikke noget om Langtind.⁸⁶ Derimod skriver han meget om Albert Albertsens bror Ludvig.⁸⁷

Arild Huitfeldt var historiker og rigskansler under Christian 4. Han skrev og udgav Danmarks Riges Krønike (et stort bogværk i 10 bind). Han havde som kansler adgang til mange dokumenter som han bringer i sin krønike i afskrift, både på latin og i egen oversættelse, men ofte kun i referat. Mange af dokumenterne findes i dag kun i Huitfeldts afskrift, og mange af Huitfeldts historier har vi kun fra ham, og uden at vi altid ved hvor han har dem fra. Fortællingen om Ludvig Albertsen (Eberstein) støtter sig på Huitfeldt,

⁸³ Harsyssels Diplomatarium, s. 10-11, Danmarks Riges Breve, 3. række 3. bind, nr. 198, 22. oktober 1349.

⁸⁴ Danmarks Riges Breve, 2. række 2. bind, nr. 269, 13. maj 1276. Albrecht af Eberstein køber af sine slægtninge, hertugerne af Sachsen-Wittenberg og Sachsen-Lauenburg, gods i Kristrup og Vorning og "Ørnehoved", som formentlig er en hovedgård, hvis placering vi ikke kender. Med Kristrup og Vorning er vi i Østjylland omkring Viborg og Randers. De to hertuger af Sachsen var yngre brødre til Jutta, kong Erik Plovpenning's dronning. Kristrup er opført som krongods i Kong Valdemars Jordebog (ca. 1230-1240). Ebersteinslægten i Danmark bruger samme våbenskjold som greverne Eberstein af Naugard i Pommern.

⁸⁵ Hjerm og Ginding herreder, s. 323.

⁸⁶ Huitfeldt, Danmarks Riges Krønike, Chronologia II, 1601, s. 353. Der er 5 sønner hos Huitfeldt, til forskel fra gavebrevets 4 sønner. Albert, Ludvig og Henrik er fællesnævner, Huitfeldt har desuden Herman og Christian, men mangler gavebrevets Peter, som ellers er den mest fremtrædende af sønnerne. Peter er medunderskriver af Valdemar Atterdags landefred i 1360. Herman og Christian findes kun hos Huitfeldt.

⁸⁷ Der er to mænd i hver generation i (Eberstein)-familien med navnet Ludvig Albertsen, og også to mænd med navnet Albert Albertsen. To af Albert Albertsens sønner hedder Albert og Ludvig.

men han og broren Albert Albertsen optræder også i flere bevarede dokumenter, som til dels understøtter Huitfeldts historie.

Ludvig Albertsen (Eberstein) er en af de helt store spillere i kampen om magten i riget i årene 1313-1328. Han er med som garant for kong Erik Menved sammen med mange andre stormænd i dokumenter fra 1313 og 1315.⁸⁸ Han er kongens kammermester i et dokument fra 1317,⁸⁹ og samme år er han sammen med sin bror og en lille gruppe af stormænd igen garant for kongen.⁹⁰ Han er kongens marsk i 1318.⁹¹ Han har formentlig været med til at finansiere Erik Menveds krig mod markgreven af Brandenburg (om Rügen, Stralsund og Rostock) med ganske store summer, i hvert fald får han Helsingborg slot og alle kongens indtægter i Skåne i pant i 1318.⁹² Han får også Hammershus og Bornholm som len, kongen har beslåglagt øen i en strid med ærkebiskoppen i Lund, og Ludvig Albertsen får overdraget forvaltningen og indtægterne.⁹³ Han er én af en lille håndfuld mænd, som afgør kongevalget efter Erik Menveds død sidst på året i 1319.⁹⁴

Broren Albert Albertsen (Eberstein) er formentlig den ældste af de to, han er ridder før Ludvig Albertsen bliver det.⁹⁵ Han er garant for Erik Menved i Wismar i 1319,⁹⁶ han er rigsråd i 1320 for den nye konge, Christoffer, Erik Menveds yngre bror,⁹⁷ og kongen bekræfter Albert Albertsens særlige birkeret i Kristrup sogn ved Randers i august samme år.⁹⁸ Så sent som i juni 1324 er Albert Albertsen fortsat rigsråd.⁹⁹

Ludvig Albertsen (Eberstein) er kongens marsk i august 1321,¹⁰⁰ men i februar 1323 hedder marsken Peder Vendelbo.¹⁰¹ Huitfeldt mener at der sker et brud mellem kongen

⁸⁸ Danmarks Riges Breve, 2. række 7. bind, nr. 101, 10. oktober 1313 og nr. 313, 14. december 1315, begge efter Huitfeldt, Danmarks Riges Krønike, Chronologia II, 1601, s. 177 og 213. De to dokumenter er forlig med hhv. Knud Porse og hertug Erik af Sønderjylland.

⁸⁹ Danmarks Riges Breve, 2. række 7. bind, nr. 423, 7. januar 1317, efter Huitfeldt, Danmarks Riges Krønike, Chronologia II, 1601, s. 236.

⁹⁰ Danmarks Riges Breve, 2. række 7. bind, nr. 457, 13. maj 1317, og nr. 467, 28. maj 1317. Stormændene garanterer for kongens gæld til hhv. hansestaden Rostock og hertugen af Braunschweig-Lüneburg.

⁹¹ Danmarks Riges Breve, 2. række 8. bind, nr. 47, 15. august 1318. Erik Menved har brudt med sin drost, Niels Olufsen. Dokumentet er en forligsdom i kongens strid med drosten. Ludvig Albertsen er ny som marsk (en Herman Albertsen var kongens marsk i maj 1317 og tidligere).

⁹² Danmarks Riges Breve, 2. række 8. bind, nr. 52, 4. oktober 1318, efter Huitfeldt, Danmarks Riges Krønike, Chronologia II, 1601, s. 266.

⁹³ Danmarks Riges Breve, 2. række 8. bind, nr. 366 og 367, 26. og 27. august 1321, ærkebiskop Esger af Lunds forlig med kong Christoffer.

⁹⁴ Danmarks Riges Breve, 2. række 8. bind, nr. 154 og 163, 13. november og 21. december 1319, og 194, 195 og 196, 31. marts 1320, alle efter Huitfeldt, desuden nr. 176, 25. januar 1320, kong Christoffers håndfæstning.

⁹⁵ Danmarks Riges Breve, 2. række 7. bind, nr. 313, 14. december 1315, nr. 457, 13. maj 1317, og nr. 467, 28. maj 1317.

⁹⁶ Danmarks Riges Breve, 2. række 8. bind, nr. 126, 30. juni 1319.

⁹⁷ Danmarks Riges Breve, 2. række 8. bind, nr. 205 og 257, 8. april og 23. august 1320.

⁹⁸ Danmarks Riges Breve, 2. række 8. bind, nr. 259, 23. august 1320.

⁹⁹ Danmarks Riges Breve, 2. række 9. bind, nr. 120 og 121, 10. juni 1324. Kong Christoffers forsvarsforbund med hertugerne af Pommern og fyrsten af Rügen.

¹⁰⁰ Danmarks Riges Breve, 2. række 8. bind, nr. 366 og 367, 26. og 27. august 1321, ærkebiskop Esger af Lunds forlig med kong Christoffer.

¹⁰¹ Danmarks Riges Breve, 2. række 9. bind, nr. 5, 2. februar 1323.

og Ludvig Albertsen i maj 1324, mens broren Albert Albertsen fortsat er rigsråd,¹⁰² men konflikten mellem kongen og Ludvig Albertsen, som fører til kongens fald, omfatter også drosten Laurids Jonsen og broren, så bruddet kommer nok først året efter. Bruddet bliver fuldbyrdet i 1326 med afsættelsen af kongen. Det er dramatisk. I et forlig fra august 1325 vedkender kongen, at han skylder Ludvig Albertsen en stor sum penge, og der fastsættes terminer for afbetaling af gælden. Ludvig Albertsen er ifølge forligsdokumentet flygtet af landet, hans gods er beslaglagt af kongens mænd, og han har forskanset sig på Hammershus på Bornholm (som egentlig tilhører ærkebiskoppen i Lund).¹⁰³ Forliget betyder muligvis at Ludvig Albertsen kan vende tilbage fra Bornholm, men på trods af forliget går han og Laurids Jonsen, den tidligere marsk og den tidligere drost, allerede i marts 1326 i forbund med greverne Gerhard og Johan af Holsten, og afsætter kong Christoffer.¹⁰⁴ Nu er det Christoffers tur til at flygte af landet (han flygter til Rostock), og Ludvig Albertsen indtager pladsen som nøglefigur i formynderregeringen for den nye konge, drengen hertug Valdemar af Sønderjylland. Grev Gerhard af Holsten er egentlig den unge hertugs formynder (han er drengens morbror), men vi kan se af en række dokumenter, at det er den genindtrådte marsk, Ludvig Albertsen, der følger drengekongen rundt i landet og udøver formynderregeringen.¹⁰⁵ Magtskiftet betyder at Ludvig Albertsen får alle sine pantelen tilbage, og han får desuden et arveligt len af noget af kongens og kronens gods i Jylland.¹⁰⁶ Men Ludvig Albertsen dør pludselig midt på sommeren i 1328. Han er sammen med drengekongen i Lund i Skåne 29. maj, men 12. august er han erstattet ved drengekongens side (i Slagelse) af grev Gerhard af Holsten, og hans ægtefælle Else Pedersdatter er blevet enke.¹⁰⁷

Ludvig Albertsens død markerer en ændring (til det værre) i grev Gerhards forhold til de danske stormænd. Der er samtidig ændringer i allianceerne mellem de nordtyske fyrster efter et forlig i en krig om arveretten til Rügen. Rügen har den danske konge som lensherre.¹⁰⁸ Kong Christoffer begynder i slutningen af 1328, i en ny alliance med grev Johan af Holsten, at forberede sin tilbagevenden til de danske lande.¹⁰⁹ De to mænd, kongen og greven, er halvbrødre (de har samme mor). Grev Gerhard af Holsten er grev

¹⁰² Danmarks Riges Breve, 2. række 9. bind, nr. 111, 9. maj 1324, efter Huitfeldt.

¹⁰³ Danmarks Riges Breve, 2. række 9. bind, nr. 210, 26. august 1325, efter Huitfeldt.

¹⁰⁴ Danmarks Riges Breve, 2. række 9. bind, nr. 254, 30. marts 1326, efter Huitfeldt, og nr. 273, 6. juni 1326, kong Valdemar 3.s håndfæstning.

¹⁰⁵ Det fremgår af 14 dokumenter fra 1327 at Ludvig Albertsen følger drengekongen.

Dokumenterne er oplistet i noten til Danmarks Riges Breve, 2. række 9. bind, nr. 448, 24. oktober 1327. Vi ser det samme i dokumenterne fra 1326 og 1328. Alle er tilstede ved hoffet i Nyborg midt i august 1326, men Ludvig Albertsen er der også hver gang siden, når drengekongen udsteder breve, grev Gerhard af Holsten er der kun en gang i mellem. Danmarks Riges Breve, 2. række 9. bind, nr. 281, 287, 290, 294, 295, 302, 303, 304, 314, 327, 338 (1326) og Danmarks Riges Breve, 2. række 10. bind, nr. 21, 27, 30 og 33 (1328).

¹⁰⁶ Danmarks Riges Breve, 2. række 9. bind, nr. 282, 5. juli 1326, efter Huitfeldt (Danmarks Riges Krønike, Chronologia II, 1601, s. 337-342). Dokumentet er i Huitfeldts afskrift på latin og handler om de jyske len. Vi har kun Huitfeldts ord for at Ludvig Albertsen også får Helsingborg og Skåne tilbage i juli 1326, ingen dokumenter, men de senere begivenheder tyder på at Huitfeldt har ret.

¹⁰⁷ Danmarks Riges Breve, 2. række 10. bind, nr. 41, 12. august 1328 og nr. 42, 13. august 1328 (Huitfeldt).

¹⁰⁸ Danmarks Riges Breve, 2. række 10. bind, nr. 36 og 37, 27. juni 1328.

¹⁰⁹ Danmarks Riges Breve, 2. række 10. bind, nr. 67, 73, 74, 75, 124, 126, 127, 130.

Johans fætter og de to grever er grever af hver sine dele af Holsten. Kong Christoffer vender tilbage til Sjælland i 1329 og til Jylland i 1330,¹¹⁰ og hans tilbagevenden involverer en kortvarig krig indbyrdes mellem de to holstenske grever i slutningen af 1331.

1300-tallet er præget af mange krige. Der kriges og forliges frem og tilbage mellem parterne, med skiftende alliancer og omfattende pantsætninger af lande og gods. Parterne i krigen omfatter især de nordtyske fyrster, med greverne af Mecklenburg og Holsten, hertugerne af Sachsen, markgreven af Brandenburg og kongen af Danmark som de mægtigste deltagere. Kongen af Danmark er lensherre over flere nordtyske lande, blandt andet landet Rostock, Femern og Rügen, desuden er han herre over Estland.

Forligene i forbindelse med kong Christoffers tilbagevenden fører til, at grev Gerhard bliver høvedsmand af Jylland og Fyn, grev Johan bliver høvedsmand af Sjælland og Skåne, og han har desuden Femern og Lolland som len af kong Christoffer.¹¹¹ Grevernes positioner er baseret på at de har landene i pant. Grev Johan møder dog tilsyneladende modstand blandt de skånske stormænd, og han sælger hurtigt sit pant i Skåne igen til den svenske konge Magnus.¹¹² At holde sig ved magten handler i høj grad om at holde sit 'cash flow' i gang, det kan grev Johan tilsyneladende, men kong Christoffer når ikke at genetablere kongemagten og sit 'cash flow', inden han dør i august 1332. Hans ældste søn Erik, som var hans hærfører, men som havde siddet som krigsfange på Helsingborg i tre år, og først var blevet frigivet efter kongens tilbagevenden, var da allerede død i de første dage af 1332 i forbindelse med krigen mellem de to holstenske grever. De jyske stormænds leder, drosten Lars Jonsen, lykkes ikke med at bringe kong Christoffers næstældste søn Otto i spil som ny konge, og stormændene i Skåne vælger den svenske konge som deres nye herre, der vælges ingen konge i de andre danske lande.

Ludvig Albertsens bror, Ingerd Jensdatters ægtefælle, Albert Albertsen, ser ud til at have udspillet sin rolle i dette spil. Magten over Skåne udøves fra kongens borge, først og fremmest fra Helsingborg. Den der har Helsingborg har også kongemagtens indtægter af Skåne. Tre år før kong Christoffers død, i efteråret 1329, sidder Albert Albertsen på Helsingborg sammen med sin brors enke. Han har kong Christoffers ældste søn Erik i sin varetægt som krigsfange og gidsel. Efter grev Johans forlig med kong Christoffer skal Albert Albertsen nu frigive kongesønnen og overlade Helsingborg til greven, som skal have borgen og Skåne i pant som tak for sin hjælp til kongen. Som compensation for at afgive deres pantelen til grev Johan, beholder Ludvig Albertsens arvinger en del gods i Skåne og Blekinge og alle indtægter af kongens gods i Thy og Mors, og så får de desuden pant i Hindborg herred med Skive by og gården Vinderiis. Albert Albertsen får Hjerm herred med Holstebro som sit personlige pantelen.¹¹³ Kong Christoffer bekræfter arvingernes aftale med grev Johan i 1330, og den svenske konge, Magnus, gør det samme i 1333, efter at

¹¹⁰ Danmarks Riges Breve, 2. række 10. bind, nr. 152, 21. september 1329, og nr. 243, 22. september 1330.

¹¹¹ Danmarks Riges Breve, 2. række 10. bind, nr. 172, 12. november 1329, nr. 200, 13. februar 1330, og nr. 348, 10. januar 1332.

¹¹² Danmarks Riges Breve, 2. række 10. bind, nr. 403, 4. november 1332.

¹¹³ Danmarks Riges Breve, 2. række 10. bind, nr. 156, 28. september 1329 (efter Huitfeldt), nr. 166, 30. oktober 1329 (efter Huitfeldt), og nr. 172, 12. november 1329.

han er blevet herre over Skåne.¹¹⁴ Vi hører ikke noget om, hvad der sker med Ludvig Albertsens pantelen i Jylland, eller om han og brorens eget arvegods. Det vi ved om deres arvegods er, at Albert Albertsen havde Kristrup ved Randers,¹¹⁵ og at hovedgården Hald ved Viborg endnu var i Ludvig Albertsens børns eje et par årtier efter hans død.¹¹⁶ Og så ved vi som sagt at Albert Albertsens enke, Ingerd Jensdatter, er på Ginding herredsting sammen med sine fire sønner i 1349, hvor hun giver et gavebrev til Sahl kirke ved Vinderup på gods andetsteds i Ginding herred, og vi ved at Albert Albertsens barnebarn, Karin Henriksdatter (Eberstein), har hovedgården Langtind i 1377.¹¹⁷ Langtind ligger også i Ginding herred. Naboherredet er Hjerm herred, som Albert Albertsen fik i pant, da han forlod Helsingborg og den store scene i 1330. Vi hører sidste gang fra ham i 1336.¹¹⁸

Vinderiis nævnes som sagt som den eneste hovedgård blandt det gods familien får i pant, da de forlader Helsingborg, men denne hovedgård kendes ikke fra andre dokumenter. Oluf Nielsen skriver i 'Hjerm og Ginding herreder' (i 1895) at der ikke kendes til nogen gård af det navn, og han foreslår samme sted, at Vinderiis er Huitfeldts fejlskrivning for Vinderup.¹¹⁹ Men Oluf Nielsen er nok påvirket af, at Huitfeldt får blandet Hindborg herred ved Skive sammen med Hjerm herred i sin afskrift af dokumenterne.¹²⁰ Skive er hovedby for Hindborg herred og lige udenfor Skive ligger landsbyen Vinde, så det er nok mere nærliggende at lede efter hovedgården Vinderiis her, selvom det er fristende at kigge i retning af Langtind, fordi det tyder på, at det er her Albert Albertsen etablerer sig efter Helsingborg.¹²¹

Vinderup og Langtind hovedgårde blev begge i senere tider flyttet fra deres oprindelige placeringer. Vinderup rykkede lidt mod øst og blev til stationsbyen af samme navn. Langtind flyttede nogen 100 meter mod vest og findes stadig som en gård (navnet er i dag transformeret til Landting). De oprindelige volde omkring de to hovedgårde er tydelige på Google Maps. Der har ikke været bygget dér, hvor gårdene stod en gang, voldanlæggene har fået lov til at ligge som marker og enge. De ligger i hver sit sogn, men bare en god km fra hinanden, forbundet af den å, der løber fra Vinderup og ud i Venø bugt. Langtind voldsted er dobbelt så stort som Vinderup voldsted. Langtind nævnes første gang i et dokument fra 1353, her er hovedgården en magtbase der kæmpes om.¹²² Det rimer godt med at Langtind er markant større end Vinderup. Navnet Langtind kan komme af den

¹¹⁴ Danmarks Riges Breve, 2. række 10. bind, nr. 266, og 11. bind, nr. 76, 12. november 1333 (efter Huitfeldt).

¹¹⁵ Danmarks Riges Breve, 2. række 8. bind, nr. 259, 23. august 1320.

¹¹⁶ Ludvig Albertsens søn Peter Ludvigsen pantsætter sin andel af Hald med mere gods til Niels Bugge i 1345, året efter skøder søsteren Margrethe sin andel af Hald til broren, som derefter skøder Hald med alt gods i 7 herreder til Niels Bugge i 1346 (De ældste danske Archivregistraturer II, s. 201-203, nr. 1, 10-12).

¹¹⁷ Jf. nedenfor.

¹¹⁸ Danmarks Riges Breve, 2. række 11. bind, nr. 76, 12. november 1333 (efter Huitfeldt).

Dokumentet er et gavebrev til Voer kloster.

¹¹⁹ Oluf Nielsen, Hjerm og Ginding herreder, s. 378.

¹²⁰ Danmarks Riges Breve, 2. række 10. bind, nr. 156, 28. september 1329 (efter Huitfeldt).

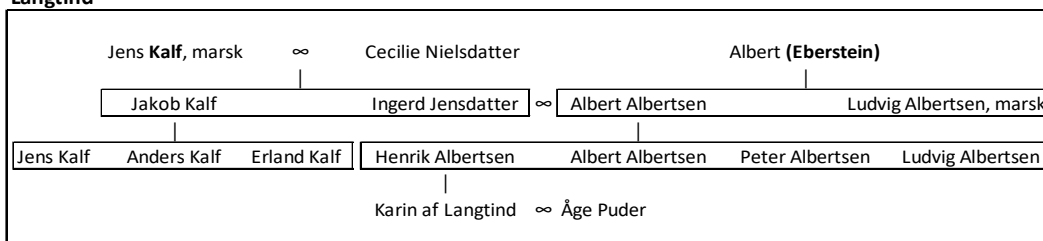
Huitfeldt skriver: "Hjerm herred, da kaldet Heeborg herred", men Heeborg herred med Skive er Hindborg herred, som skrives Hærnborg og Høneborg i dokumenter fra 1200 og 1400-tallet.

¹²¹ Helge Søgaard, Erik Pontoppidans beretninger om Skive, Skivebogen 1968 s. 75-77, slaegtsbibliotek.dk/928125.pdf

¹²² Danmarks Riges Breve, 3. række 4. bind, nr. 45, side 33-35.

umiddelbare betydning af ordet: Lang tind. Det er muligt at det er et navn der beskriver hovedgårdens tårn, som måske i 1353 har været helt nyt og mægtigt at stå foran, og måske har navnet også været helt nyt?¹²³ Vi ved fra 'forliget ved Vindinge å' (som jeg kommer tilbage til om lidt), at Ingerd Jensdatters nevø, Erland Kalf, er involveret i kamp ved Langtind mod Valdemar Atterdags mænd en gang i årene 1350-1353, og vi har dokumentation for at hendes og Albert Albertsens sønndatter Karin Henriksdatter (Eberstein) ejer Langtind 25 år senere.

Langtind



Karin Henriksdatter (Eberstein) er veldokumenteret. Det skyldes en langtrukken sag om hovedgården Rydhave, som ligger nogen km syd for Langtind. I generationen efter Ingerd Jensdatter og Albert Albertsen (Eberstein) ejer en Albert Andersen Rydhave. Han hedder til forvirring også Albert, men han har ikke noget med 'Eberstein' at gøre, han er en 'Stenbrikke'.¹²⁴ Albert Andersen (Stenbrikke) udsteder i 1377 et pantebrev på Rydhave til Åge Puder. Åge Puder er gift med Karin Henriksdatter (Eberstein), og han er stormand og ligesom Albert Andersen (Stenbrikke) involveret i rigets anliggender. Albert Andersen (Stenbrikke)s pantebrev til Åge Puder bevidnes på Harsyssels ting i Holstebro i 1391, og sagen om pantebrevet dukker op igen i dokumenter fra 1422, 1444 og 1446, i en strid om ejendomsretten til Rydhave. Det viser sig at Albert Andersen (Stenbrikke) foruden at pantsætte Rydhave til Åge Puder i 1377, tilsyneladende også har givet hovedgården i gave til Ribe stift, og dette mulige dobbeltsalg er årsag til den langtrukne sag. I 1391 er det Åge Puder selv der møder frem for sysseltinget i Holstebro.¹²⁵ I 1422 er det hans enke Karin, der på Ginding herredsting får skøde på Rydhave af Ribe stift i et forlig om pantebrevet. Det er i dette dokument fra 1422 at Karin kaldes "af Langtind".¹²⁶ Hun er "fru Karin, Niels Eriksen (Gyldenstjerne)s husfrues oldemor" i et dokument fra 1444,¹²⁷ og i et dokument

¹²³ Danmarks Stednavne forbinder ikke endelsen 'tind' med bygningen, og spekulerer i om forhøjningen i landskabet, hvor volden ligger, kan have givet anledning til navnet, men hælder til at 'tind' er en afledning af 'tiund', som har noget med eng og græsmarker at gøre, hvilket indebærer at Langtind er et navn fra ældre tid.

¹²⁴ Steen Thomsen, Bemærkninger til DAA 1892 Eberstein, og Christian Hau i Personhistorisk Tidsskrift 2006:2, 'Hagen-Stenbrikke. En glemt dansk-estisk stormandsslægt', slægtsbibliotek.dk/900443.pdf.

¹²⁵ Harsyssels Diplomatarium, s. 33-35. Harsyssels ting kaldes Harbo bygdeting i dokumenterne.

¹²⁶ Harsyssels Diplomatarium, s. 23-24.

¹²⁷ Gamle Jydske Tingsvidner, s. 20. Her er en divergens: Karin af Langtind er mormor til Niels Eriksen (Gyldenstjerne)s husfrue, men kaldes "oldemor" i dokumentet. Oldemor har den gang en bredere betydning end i dag og kan godt omfatte en mormor. Men hun er jo også netop oldemor for Axel Nielsen (Gyldenstjerne), Niels Eriksen (Gyldenstjerne)s søn, som flittigt møder med

fra 1446 hedder hun "Katherine Henricsdotter, Aghe Pudders efterlyffuer", Karin Henriksdatter, Åge Puders efterlever.¹²⁸ Blandt tingsvidnerne der vidner for Karin Henriksdatter (Eberstein) i 1391 og i 1422 finder vi Niels Kalf.¹²⁹ Det er mødet med Karin i dokumenterne, der dokumenterer hendes far og farfars, Henrik og Albert Albertsens, tilknytning til Langtind.

Erland Kalf

Erland Kalf er søn af Jakob Kalf, ved vi, fra Erland Kalfs segl på et dokument fra 1365, hvor der står ERLAND IACOBI rundt om seglets våbenskjold med Kalfslægtens harpy (en jomfru i ørnefjerdragt), Iacobi er latin for Jakobsen.¹³⁰

Vi finder det første spor af Erland Kalf i et dokument fra 1343 om en godshandel i Vendsyssel.¹³¹ Der er mange vidner til sagen, som nok har været betydningsfuld for dem alle. Den ene part i godshandelen, Niels Ebbesen, er nemlig den Niels Ebbesen, der dræbte den holstenske grev Gerhard i Randers tre år tidligere. Niels Ebbesen blev selv dræbt i kamp foran Skanderborg det samme år.¹³² Dokumentet er en tinglysning af godshandelen efter Niels Ebbesens død, og den er besejlet på sysseltinget i Vendsyssel af 24 mænd. Nogen af dokumentets seglremme af pergament har en påskrift. Påskriften er brudstykker fra en tekst på latin.¹³³ Erland Kalfs navn fremgår tydeligt af disse brudstykker. Det fremgår også, at Erland Kalf og hans bror har været udstedere eller medudstedere af det tabte dokument, som brudstykkerne stammer fra. Der optræder yderligere to navne i brudstykkerne, Henrik og Albert, og det må være Henrik og Albert Albertsen (Eberstein)s navne vi finder her. Navnene står sammen, og i sammenhæng med Kalf-brødrene, det kan ikke være tilfældigt, det må være dem. Det tabte dokument, som er blevet skåret op til pergament-remme til seglene hængt på dokumentet om Niels Ebbesens godshandel, kan have været en kladde til et andet dokument fra det samme sysselting. Måske har Kalf-brødrene og Eberstein-brødrene været tilstede på sysseltinget i Vendsyssel 29. januar 1343, sammen med de 24 vidner på det bevarede dokument. I hvert fald er skriften på seglremmene det første vidnesbyrd vi har om Erland Kalf.¹³⁴

Erland Kalf træder for alvor ind på scenen i 1353 med 'forliget ved Vindinge å'. Forliget ved Vindinge å er kulminationen på to-tre års krig mellem Valdemar Atterdag og de holstenske grever Heinrich og Claus, og med deltagelse på grevernes side af hertugen af

lovhævsager på Ginding herredsting i disse år. Dokumentet bidrager desuden med at oplyse, at "Erik Nielsen (Rotfeld) af Bratskov (er hendes) søstersøn" (Jf. afsnittet 'Niels Kalf' 3).

¹²⁸ Harsyssels Diplomatarium, s. 37-38.

¹²⁹ Jf. afsnittet 'Niels Kalf' 4 og 8.

¹³⁰ Henry Petersen, Danske Adelige Sigiller, nr. 621.

¹³¹ Danske Magazin, 3. række, bind 5, s. 86-88, 29 januar 1343 (og 10 januar 1347), og Repertorium år 1343 nr. 1966 (med oplysning om seglene og en note om seglremmene).

¹³² Betydningen af hvilke mænd der var med omkring Niels Ebbesen bliver godt belyst af Anders Bøgh i 1992 i artiklen 'Niels Ebbesen – igen' i magasinet Siden Saxo. Niels Ebbesens identitet diskuteres overbevisende af Anders Thiset i 1885 i Historisk Tidsskrift, 5. række, 5. bind.

¹³³ Teksten lyder: "et Ærlandus dictus Kalf frater ejus salutem in domino sempiternam latoribus presentium Henrico, Alberto..." citeret fra Repertorium år 1343 nr. 1966.

¹³⁴ Om seglremme med tekst se indledningen til Repertorium 1. række 1. bind (1894-1895), s. XII.

Sønderjylland og nogen af de mægtigste jyske riddere og væbnere. Krigen havde form af forskellige træfninger og belejringer af borge og slotte, med skiftende udfald.¹³⁵ Pesten 'den sorte død' rasede i krigens bagland, den kostede op mod halvdelen af Jyllands befolkning livet.¹³⁶ Forliget bliver indgået i nogen sommerdage i juli 1353 af tre forhandlere fra hver side, på en eng ved Vindinge å på Fyn, vest for Nyborg. Der er to dokumenter fra forliget.¹³⁷

I det første dokument nævnes 14 navngivne jyske herrer "og alle deres hjælpere". De har deltaget i oprøret mod kongen, og blandt dem finder vi biskoppen af Ribe og kongens egen drost og marsk. Forliget er en forsoning, hvor der udpeges forligsmænd, der skal dømme mellem parterne, og hvor alle kan beholde deres gods. Kalf-brødrene Jens, Anders og Erland er blandt de 14 navngivne ledere af oprøret.¹³⁸

Det andet dokument handler om hvordan fangerne, der er blevet taget under kampene på begge sider, skal udveksles. Forliget om fangerne er skrevet i 3 afsnit, der sandsynligvis afspejler forskellige faser i forhandlingerne.¹³⁹ Den første fase i forhandlingerne afgør udvekslingen af fanger mellem kongen på den ene side og greverne, hertugen af Sønderjylland og drosten Claus Limbek på den anden side. Jens Kalf nævnes i forbindelse med Claus Limbek: "Og hvis i særdeleshed Jens Kalf, enten han selv eller hans mænd, har taget fanger fra kongen eller hans mænd, da skal de gives fri."¹⁴⁰

Forhandlingens anden fase afgør udvekslingen af fanger mellem kongen og tre af de jyske herrer: marsken Erik Nielsen (Gyldenstjerne), Niels Bugge og Erland Kalf. De tre herrer nævnes sammen og som ligemænd. Det er i dette afsnit det fremgår, at der er blevet kæmpet ved Langtind.¹⁴¹ Teksten lyder sådan: "... med hensyn til de fanger, der blev taget på Langtind, så skal de gives fri." Fangerne skal udveksles på samme måde som det er aftalt med "herr Bugge". Det fremgår ikke om det er alle tre mænd i forening, der har kæmpet ved Langtind og taget fanger fra kongen, eller det blot er en af dem. Albertsen-brødrene (Eberstein), som med stor sandsynlighed er ejere af Langtind, nævnes ikke i forbindelse med fangerne på Langtind, men Erland Kalf er deres fætter. Af de tre mænd, der skal udveksle fangerne, er det Erland Kalf, som på denne måde har en forbindelse til Langtind.¹⁴²

Efter forliget ved Vindinge å er Claus Limbek hurtigt tilbage på sin plads i Valdemar Atterdags råd og som drost, han nævnes allerede året efter som drost og råd i et

¹³⁵ Krigene 1350-1353 er behandlet af Anders Bøgh i værket *Nørre Vosborg i tid og rum* (2014), bind 1, i kapitlet *Niels Bugge og arvinger*, s. 197-198.

¹³⁶ Helge Nielsen, *Middelalderen bag tallene*, Forlaget Bogværket, 2010.

¹³⁷ *Danmarks Riges Breve*, 3. række 4. bind, nr. 44 og 45, s. 28-35. Der er yderligere 3 dokumenter i samme værk, som er opfølgninger på forliget, nr. 46, s. 35-36, nr. 52, s. 38-40, og nr. 62, s. 46.

¹³⁸ Det er en følgeslutning at de tre mænd er brødre, det står faktisk ikke i dokumentet.

¹³⁹ Iflg. udgiverens note til *Danmarks Riges Breve*, 3. række 4. bind, nr. 45, 26. juli 1353.

¹⁴⁰ Oversættelse 1966, original på latin.

¹⁴¹ Jf. afsnittet 'Ingerd Jensdatter, Albert Albertsen (Eberstein) og Langtind'.

¹⁴² Ingerd Jensdatter, brødrenes mor, er formentlig søster til Erland Kalfs far. Albertsen (Eberstein)-brødrene er i øvrigt tilstede blandt de ledende riddere og væbnere i 1350'erne. Peter Albertsen (ridder) og Henrik Albertsen (væbner) er vidner for Valdemar Atterdag på kongens retterting i Kolding i 1355 (*Danmarks Riges Breve*, 3. række 4. bind, nr. 252, nr. 254), og Peter Albertsen besegler Valdemar Atterdags landefred i 1360.

dokument fra Danehoffet i Nyborg.¹⁴³ Niels Bugge finder vi som dommer i kongens retterting i 1355.¹⁴⁴ Erik Nielsen (Gyldenstierne) forbliver forhenværende marsk, og i maj 1355 må han afstå noget gods til kongen, og vedgå at han har haft dette gods uden hjemmel. Erland Kalf hører vi ikke noget til i disse sammenhænge.¹⁴⁵

I 1355 bevidner kongen på sit retterting i Holstebro, at Erland Kalf skøder alt sit gods i Allinge i Østbirk sogn i Østjylland til drosten Claus Limbek. "Herr Erland Kalf, ridder, var personligt på vort retterting", står der i dokumentet, som er "givet i Holstebro". Kongens kansler (Niels Jensen af Keldebæk) er eneste vidne på dokumentet (som han ofte er i disse år). Holstebro er hjemsted for Harsyssel sysselting, og hovedby for Hjerm og Ginding herreder, hvor vi finder hovedgårdene Gimsing, Vinderup og Langtind.¹⁴⁶

1357-1360

Drosten Claus Limbek står endnu en gang i spidsen for et oprør mod Valdemar Atterdag i 1357-1360. De oprørske jyske herrer er igen allierede med de holstenske grever Heinrich og Claus, som i september 1357 har indgået et forbund mod Valdemar Atterdag med kong Erik i Sverige (som har herredømmet over Skåne).¹⁴⁷ I 1358 er der kampe og forhandlinger. På en af de sidste dage af året bliver Niels Bugge dræbt i Middelfart, sammen med Uffe Stigsen (Hvide) og Peter Andersen (Hvide). De tre mænd er på vej hjem fra Kalundborg fra en mislykket forhandling mellem de jyske herrer og kongen. Kongen erklærer under ed sin uskyld i drabene, og forliger sig med Niels Bugges søn, væbneren Knud Bugge, som herefter spiller en vigtig rolle blandt kongens nærmeste mænd.¹⁴⁸

Uffe Stigsens far og Peter Andersens bror, Stig Andersen (Hvide), er hårdt ramt af drabene og tror ikke på kongen. Han og Claus Limbek er de to mægtigste mænd blandt jyderne, men han har hidtil ikke deltaget i oprørene mod Valdemar Atterdag, nu opsiger han "kongen huldskab og troskab af sorg over sin afdøde søn."¹⁴⁹

¹⁴³ Danmarks Riges Breve, 3. række 4. bind, nr. 131, omkring 1. juli 1354.

¹⁴⁴ Danmarks Riges Breve, 3. række 4. bind, nr. 231 og nr. 240.

¹⁴⁵ Danmarks Riges Breve, 3. række 4. bind, nr. 235, nr. 242 og nr. 243, s. 148-149 og s. 153-155. I dokument nr. 242 er der gjort rede for herrernes indbyrdes slægtskab. Niels Bugge og Erik Nielsen (Gyldenstierne) er brødre, og der er ægteskabsalliancer med Claus Limbek og flere andre. Erland Kalf er desværre ikke nævnt i dokumentet. W. Møllerup skriver i Dansk Biografisk Lexikon (1887-1905), at Erland Kalf en gang i 1350-årene sluttede sig til hertugen af Sønderjylland. Han må have set dette forhold et sted i et dokument, men røber ikke hvor han har det fra.

¹⁴⁶ Danmarks Riges Breve, 3. række 4. bind, nr. 219, 16. marts 1355. Allinge er min stavning af dokumentets "Alengy", som ikke kendes fra andre dokumenter. I Trap Danmarks 2. udgave, er "Alengy" lagt til Bjert sogn (Sønder Bjert ved Kolding), hvor Erland Kalfs bror Jens Kalf havde Agtrupgård. Det er også denne placering der foreslås i databasen Danmarks Stednavne. Østbirk skrives "Biercæ" i det originale dokument på latin, så antagelsen om at det er "Biert" er nærliggende og til at forstå, men forslaget er udelukkende baseret på, at der med "Biert" er naboskab til Agtrupgård. "Alengy" kunne være "Allinge", som findes som stednavn flere steder langs Gudenåen (og andre åer), så hvorfor ikke også her ved Vestbirk i Østbirk sogn i 1355.

¹⁴⁷ Danmarks Riges Breve, 3. række 5. bind, nr. 61 og 62.

¹⁴⁸ Danmarks Riges Breve, 3. række 5. bind, nr. 269.

¹⁴⁹ Anders Bøgh (Historisk Institut, Aarhus Universitet), 'Om det jyske oprør mod Valdemar Atterdag 1367-73 og dets ledere', s. 4, med henvisning til Yngre sjællandske krønike

8. februar 1360 er der en forhandling i Ribe mellem Valdemar Atterdags mænd og de holstenske grevers mænd. Erland Kalf er med blandt Valdemar Atterdags mænd, han nævnes i dokumentet som den første blandt ridderne, næst efter biskop Mogens i Børglum (de er i alt 20 mand i kongens delegation). Forhandlingslederen for kongen er væbneren Knud Bugge (Niels Bugges søn). Grevernes forhandlingsleder er den oprørske drost, Claus Limbek. Forhandlerne nedsætter en voldgiftsret på 6 mand, som skal træde til, hvis dokumentets øvrige forligsbestræbelser mislykkes. Kongens tre mænd i voldgiftsretten er biskop Mogens i Børglum, Erland Kalf og Knud Bugge. På grevernes side er Claus Limbek den første blandt deres tre mænd i voldgiftsretten.¹⁵⁰

Historikeren Arild Huitfeldt mener (i 1601) at Erland Kalf tog del i oprøret 1357-1360. Huitfeldt skriver at Erland Kalf havde Ribe i len, men faldt fra kongen i 1359 (og tog borgen med sig over til greverne af Holsten), blot for at vende tilbage til ham igen i 1360 med borgene Møgeltønder og Gram i tillæg til Ribe.¹⁵¹ Huitfeldts historie hænger dårligt sammen med de dokumenterede begivenheder omkring 1360, den passer langt bedre med det der skete 11-12 år senere, og det er nok dér den hører hjemme.¹⁵²

I løbet af foråret 1360 bliver der indgået et forlig på Fænø Kalv i Lillebælt mellem kongen og de jyske herrer og greverne af Holsten, som efterfølgende bekræftes på et rigsmøde i Kalundborg i maj.¹⁵³ På dette rigsmøde i Kalundborg, 24. maj 1360, besegler kongen og stormændene Valdemar Atterdags landefred. Erland Kalf er tilstede i Kalundborg og han besegler landefreden som en af 42 riddere.¹⁵⁴

1360-1365

30. oktober 1361 er Erland Kalf på landstinget i Viborg, hvor han bevidner en godsgave fra Stig Andersen (Hvide) til domkirken i Århus. Erland Kalf er her i selskab med tre bisper, Claus Limbek, Erik Nielsen (Gyldenstjerne) og andre af de jyske herrer.¹⁵⁵ Samme år pantsætter Erland Kalf gården Åkær i Hads herred i Østjylland til biskoppen af Århus.¹⁵⁶ Efter alt at dømmen beholder biskoppen af Århus gården, som formentlig bliver

(academia.edu/17872556/), og Anders Bøgh i værket *Nørre Vosborg i tid og rum* (2014), bind 1, i kapitlet *Niels Bugge og arvinger*, s. 199.

¹⁵⁰ Danmarks Riges Breve, 3. række 5. bind, nr. 289 og 290.

¹⁵¹ Danmarks Riges Krønike, *Chronologia II*, 1601, s. 543 og s. 546.

¹⁵² A. D. Jørgensen har skrevet om dette i 1877 i artiklen "Erland Kalv og Kong Valdemar", udgivet som "Historiske Afhandlinger" og i *Historisk Aarbog* 1878 s. 219-228, jeg har fundet artiklen på runeberg.org/adjorgen/2/0120.html

¹⁵³ Danmarks Riges Breve, 3. række 5. bind, nr. 352, s. 267 og 9. bind, nr. 266, stk. <5>, 24. januar 1373.

¹⁵⁴ Danmarks Riges Breve, 3. række 5. bind, nr. 325. Landefreden kan bl.a. findes på danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/landefredsforordningen-1360/

¹⁵⁵ Danmarks Riges Breve, 3. række 6. bind, nr. 104, 30. oktober 1361.

¹⁵⁶ Danmarks Riges Breve, 3. række 6. bind, nr. 126. Kilden er et senere referat af Hans Pedersen Horsens optegnelser fra begyndelsen af 1600-tallet fra Århus domkirkes arkiver, og lyder kort og godt "Gården Åkær blev 1361 af Erland Kalv, ridder, pantsat til samme (dvs. biskop Povl) for 260 mark lybske penge".

udgangspunktet for opførelsen af borgen Åkær.¹⁵⁷ Det er muligt at pantsætningen af gården kommer i stand på landstinget i Viborg i oktober 1361, hvor vi ved at biskoppen og Erland Kalf var tilstede sammen i forbindelse med Stig Andersen (Hvide)s gavebrev til domkirken i Århus.¹⁵⁸

Erland Kalf er en nær slægtning af Stig Andersen (Hvide). Det ved vi fra en ægteskabsaftale fra 1362, som Stig Andersen (Hvide) indgår med Claus Limbek på vegne af sin sønnesøn. Claus Limbek indgår aftalen på vegne af sin datter. På dette tidspunkt er Claus Limbek igen kongens drost og de er begge, Claus Limbek og Stig Andersen (Hvide), tilbage i kongens råd.¹⁵⁹ Erland Kalf optræder i aftaledokumentet som Stig Andersens nærmeststående (eller som den højst rangerende blandt de nærmeste slægtninge). En stor del af dokumentet bestemmer, hvordan arven efter herr Stig skal fordeles mellem hans to sønnesønner, hans sønnedatter og hans ægtefælle. Som afslutning på dokumentet nævnes de slægtninge, som skal være garant for ægteskabsaftalen. For herr Stigs vedkommende er det i rækkefølge "Erland Kalf, Anders Uffesen, Kristian Jonsen, der kaldes Kås, og Lars Uffesen, ridder."¹⁶⁰ Anders og Lars Uffesen er sønner af herr Stigs bror, og jeg gætter på at Kristian Kås er de to brødres svoger.¹⁶¹ Vi kender ikke relationen mellem herr Stig og Erland Kalf, men Erland Kalfs rolle som garant og hans placering i rækkefølgen fortæller, at de to må være i nær slægt, og det er i den forbindelse nærliggende at gætte på et svogerskab, Erland Kalf kan have været gift med herr Stigs søster eller niece.¹⁶² Erland Kalf er igen sammen med herr Stigs to brorsønner i en godshandel på Viborg landsting i 1363, bare de tre sammen, det understreger at der kan være en nær slægtsrelation mellem dem.¹⁶³

Rigsmødet i maj 1360, hvor Valdemar Atterdag besegler sin landefred og samler de danske herrer bag sig, fører omgående til krig om Skåne. Valdemar Atterdag bruger sin styrkede position til at erobre Skåne fra den svenske konge samme sommer, og magtkampene omkring det attraktive Skånemarked fortsætter i årene derefter. Hansesæderne, hertugerne af Mecklenburg og greverne af Holsten er de gennemgående aktører. De optræder i skiftende alliancer med og mod Valdemar Atterdag. Efter erobringen af Skåne ligger kongens styrker foran Helsingborg i august 1360. De fleste jyske herrer er her, og mange af dem besegler en fredsftale og en ny alliance mellem Valdemar Atterdag og

¹⁵⁷ Åkær tilhører domkirken i Århus fra denne tid og frem til reformationen i 1536. Der skelnes i 1361 mellem gården Åkær og grunden som borgen omkring den tid blev bygget på, og grunden tilhørte ikke Erland Kalf, ved vi med stor sikkerhed, men derimod væbneren Markvard Rostrup, jf. Anders Bøgh, *Middelalderborge i Region Midtjylland, Åkær*, august 2015 (utrykt).

¹⁵⁸ Det er muligt at pantsætningen sker på biskoppens initiativ, kirken har sandsynligvis et ønske om at samle gods omkring borgen Åkær.

¹⁵⁹ Danmarks Riges Breve, 3. række 6. bind, nr. 244, 10. november 1362.

¹⁶⁰ Danmarks Riges Breve, 3. række 6. bind, nr. 166, 10. april 1362. Anders Bøgh (Historisk Institut, Aarhus Universitet) har skrevet om denne ægteskabsaftale i 'Om det jyske oprør mod Valdemar Atterdag 1367-73 og dets ledere' (academia.edu/17872556/).

¹⁶¹ Tilnavnet Kås peger alternativt på en relation via Stig Andersen (Hvide)s mor, som var Margrethe Kås (Finn Holbek, *Stamtavler over danske adelsslægter*, finnholbek.dk/index.php).

¹⁶² Men der er andre muligheder for slægtskab, fx. en slægtsrelation mellem Erland Kalfs (ukendte) mor og Stig Andersen (Hvide). Erland Kalf er yngre end Stig Andersen (Hvide), men muligvis lidt ældre end dennes to nevøer, Anders og Lars Uffesen. Jeg vender tilbage til Erland Kalfs ægtefæller senere i afsnittet 'Erland Kalfs gods'.

¹⁶³ Danmarks Riges Breve, 3. række 6. bind, nr. 341, 21. maj 1363, Repertorium 1363 nr. 2694.

hertugerne af Mecklenburg. Erland Kalf nævnes ikke blandt dem der besejler aftalen, vi ved ikke om han er til stede.¹⁶⁴

Men vi ved at Erland Kalf er kongens høvedsmand på Skanderborg i 1364 og 1365. Han er med som garant for en våbenhvileaftale i 1364 mellem Valdemar Atterdag og hansestæderne (anført af Lübeck, Stralsund, Rostock og Wismar). Alle de jyske herrer er samlet om kongen, Erland Kalf er her som høvedsmand på Skanderborg.¹⁶⁵ Våbenhvileaftalen bliver fulgt op af en række bekræftende aftaler med forskellige parter i løbet af 1364 og 1365. I juli 1365 indgår greverne Heinrich og Claus af Holsten en egentlig fredsftale med kongen i Kolding, og i november samme år er det hansestædernes tur, denne gang bliver der indgået fredsftale i Nykøbing på Falster. Erland Kalf optræder både i Kolding og i Nykøbing som garant for aftalerne og igen som høvedsmand på Skanderborg.¹⁶⁶

1367-1385

I 1368 stiller drosten Claus Limbek sig for tredje gang i spidsen for et oprør mod Valdemar Atterdag. De jyske herrer tilslutter sig en alliance, som omfatter de holstenske grever, hertugen af Sønderjylland, hertugerne af Mecklenburg, kong Albrecht af Sverige¹⁶⁷ og et forbund af alle hansestæderne (igen med Lübeck, Stralsund, Rostock og Wismar i spidsen). Krigen har været under opsejling i det meste af 1367, med udgangspunkt i rivaliseringen mellem Valdemar Atterdag og hertugerne af Mecklenburg om magten i Norden, og i stridigheder mellem kongen og hansestæderne.¹⁶⁸ Der er denne gang tale om en regulær plan for at fjerne Valdemar Atterdag og dele herredømmet over de danske lande mellem kong Albrecht af Sverige (Skåne), hertugerne af Mecklenburg (Sjælland og øer) og greverne Heinrich og Claus af Holsten (Fyn og Jylland).¹⁶⁹ 12 jyske herrer er til stede i hansestaden Wismar i januar 1368, hvor de besejler aftalerne om forbundet mod Valdemar Atterdag, blandt dem de to mægtigste af jyderne, Claus Limbek og Stig Andersen (Hvide).¹⁷⁰ Arild Huitfeldt føjer yderligere 6 jyske herrer til listen over navngivne oprørere i sin afskrift (i 1601) af en aftale med hertugen af Sønderjylland om forbundet mod kongen.¹⁷¹

¹⁶⁴ Danmarks Riges Breve, 3. række 5. bind, nr. 352, 10. august 1360.

¹⁶⁵ Danmarks Riges Breve, 3. række 7. bind, nr. 116, 21. juni 1364. Våbenhvileaftalen er forhandlet på plads af fem af kongens råder og hans lensmand på Rügen, hans nære slægtning hertug Barnim af Stettin. 37 riddere og væbnere besejler aftalen i Stralsund.

¹⁶⁶ Danmarks Riges Breve, 3. række 7. bind, nr. 263, 286 og 328. Iflg. dokumenterne besejler Erland Kalf fredsftalerne, og er så formentlig tilstede i Kolding og Nykøbing. Han er én af 19 riddere i Kolding og 45 i Nykøbing.

¹⁶⁷ Kong Albrecht af Sverige er søn af hertug Albrecht af Mecklenburg. En anden søn Heinrich er gift med Valdemar Atterdags datter Ingeborg.

¹⁶⁸ Forberedelserne til krigen kan følges i en række dokumenter, primært referater (såkaldte recesser) fra hansestædernes møder (Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 15, 31, 37, 42, 46, 67, 68, 80, 83, 84, 86, 92, 93, 96 og 124). Anders Bøgh skriver udførligt og med overblik om kampen om magten i Norden i denne periode i 'Sejren i kvindens hånd' (2003).

¹⁶⁹ Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 128, 25. januar 1368.

¹⁷⁰ Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 129 og 130 (gentaget i nr. 142 og 143).

¹⁷¹ Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 156, 12. marts 1368.

Erland Kalf er ikke med i Wismar (og han nævnes heller ikke af Huitfeldt som en af oprørerne), men det er svært at forestille sig, at han er blevet hos kongen, når Stig Andersen (Hvide) og hans nevøer er gået over til de holstenske grever. Vi ved at Erland Kalf er sammen med Claus Limbeks sønner og yderligere to af de oprørske jyske herrer i maj 1369.¹⁷² Claus Limbeks sønner og hans svigersøn pantsætter noget gods til en Hedenrik Lunow (jeg gætter på at der er tale om afregning for krigstjenester), og Erland Kalf er til stede og hænger sit segl på det ene af to dokumenter om pantsætningen.¹⁷³ Det er sandsynligt, at han senest på dette tidspunkt i 1369 har sluttet sig til oprøret.

Pesten er bagtæppe for denne krig, som den var i krigene omkring 1350, der raser bl.a. i Lübeck en ny pestepidemi i 1368.¹⁷⁴

Krigen står om kongens borge. I maj 1368 er de holstenske grever i Viborg. De kalder sig Jyllands herrer og giver privilegier til Ribe, som derfor må være i deres hænder på dette tidspunkt,¹⁷⁵ og Claus Limbek er da også deres høvedsmand på borgen (sammen med sine sønner) allerede i starten af juli.¹⁷⁶ I juni har greverne taget Kolding, og alliansens hær (hvor grevernes marsk er med) erobrer København i samme måned.¹⁷⁷ Alliancen får kontrol med Skånemarkederne, og kong Albrecht af Sverige kalder sig Skånes herre i juli, men det er nok at tage munden mere fuld end han har dækning for, for kongens mænd har stadig Helsingborg og Lindholm.¹⁷⁸ I august erobrer hertugerne af Mecklenburg Nykøbing på Falster, og i september har grev Heinrich af Holsten presset kongens høvedsmænd på Ålholm og Ravnsborg på Lolland til at overgive sig.¹⁷⁹ Grev Claus af Holsten ligger foran Aalborg i samme måned, vi er stadig i 1368,¹⁸⁰ og man kan spekulere i, om det er Erland Kalf der er kongens høvedsmand på borgen, og om det er ham der overgiver den til greverne.¹⁸¹ Vi ved kun at greverne har byen og borgen i oktober 1369,¹⁸² og at Erland Kalf på et tidspunkt tager Aalborg i len af greverne.¹⁸³ Sidst på året i 1368 går alliansens hær i stå foran Helsingborg, som først overgiver sig i september 1369.¹⁸⁴

¹⁷² De to jyske herrer er Lyder Limbek og Ivar Nielsen (Rosenkrantz), Claus Limbeks fætter og svigersøn.

¹⁷³ Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 296 og 298, Repertorium år 1369 nr. 2867.

¹⁷⁴ Anders Bøgh (Historisk Institut, Aarhus Universitet), 'Om det jyske oprør mod Valdemar Atterdag 1367-73 og dets ledere', s. 13-14 (academia.edu/17872556/).

¹⁷⁵ Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 172, 20. maj 1368.

¹⁷⁶ Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 187, 6. juli 1368.

¹⁷⁷ Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 180, 23. juni 1368.

¹⁷⁸ Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 192 (om Helsingborg og Lindholm nr. 326 og 340).

¹⁷⁹ Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 214 og 224, 225 og 226.

¹⁸⁰ Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 228, 15. september 1368.

¹⁸¹ Christian Vendelbo har på dette tidspunkt Skanderborg, så denne borg er blevet frataget Erland Kalf. Mest sandsynligt har Erland Kalf fået et andet len af kongen før 1368, og det kunne være Aalborg. (Christian Vendelbo er høvedsmand på Skanderborg i november 1369, men må have fået borgen tidligere og holdt den til kongen gennem hele året 1368. Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 369, 30. november 1369).

¹⁸² Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 354 <f>, 21. oktober 1369 (referat af et møde mellem hanse-stæderne i Stralsund).

¹⁸³ Danmarks Riges Breve, 3. række 9. bind, nr. 170, 26. januar 1372.

¹⁸⁴ Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 326 og 340.

Valdemar Atterdag har forladt sine danske lande og overladt krigene og forhandlingerne til sine råder, først og fremmest rigets høvedsmand, Henning Podebusk. Kongen køber borgen Boizenburg ved Elben (tæt på Lauenburg) og senere borgen Lüchow længere oppe ad floden, og hansestæderne er tydeligt urolige for, hvad der kan komme fra den kant.¹⁸⁵ Hertugerne af Mecklenburg kommer under pres på hjemmefronten fra Valdemar Atterdags venner og slægtninge blandt de nordtyske hertuger og markgrever (som i øvrigt har aftalt neutralitet med hansestæderne om krigen i de danske lande).¹⁸⁶

Med Helsingborgs overgivelse 8. september 1369 er hansestæderne klar til forhandlinger. Herredømmet over de danske lande er ikke deres sag, og de har fået kontrol over Skånemarkederne og sejladsen på Øresund. I november 1369 kommer de danske råder til Stralsund, og dér bliver der forhandlet en fredsftale.¹⁸⁷

Fredsftalen med hansestæderne bliver endelig godkendt i løbet af foråret 1370,¹⁸⁸ og efter at Valdemar Atterdag har besejlet den i oktober 1371 i Stralsund,¹⁸⁹ forliger han sig også med hertugerne af Mecklenburg.¹⁹⁰ Greverne af Holsten og deres allierede jyske herrer står nu alene tilbage mod kongen. De jyske herrers leder, Claus Limbek, er død i løbet af 1371 og Stig Andersen (Hvide) er også forsvundet fra scenen, han er antagelig gået den samme vej.¹⁹¹ Erland Kalf har Aalborg i len af greverne (formentlig har han haft borgen helt siden grev Claus tog den i 1368), nu får han også Ribe efter Claus Limbeks død. Erland Kalf kvitterer for lenet 26. januar 1372 sammen med sin søn Jakob Kalf. Indtægterne fra Ribe skal fungere som afbetaling på gæld, som greverne skylder Erland Kalf. Det fremgår at han har Aalborg og andet gods som pant af dem.¹⁹²

I et dokument fra juni 1372 gør Erland Kalf rede for omstændighederne ved halshugningen af en borger i Ribe. Erland Kalf har udstedt et forbud mod handel med den nærliggende borg Gram, som er i kongens hænder. To dage efter at forbuddet er bekendtgjort, forsøger en af Ribes borgere at transportere svovl og salpeter ”der kaldes bøssekrudt” til Gram.¹⁹³ Borgeren gripes og dømmes til halshugning af byens rådmænd og Erland Kalfs foged på Riberhus. Dokumentet er specielt af to grunde. Den ene er at det er første gang nogensinde at krudt nævnes i Danmark. Den anden er at Erland Kalf, kun en måned efter begivenheden, taler i fortid om fjenderne på Gram og sin foged i Ribe. Det

¹⁸⁵ Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 184 og 210, og 9. bind, nr. 84, 3. oktober 1371. Lauenburg er base for hertug Erik af Sachsen-Lauenburg. Hertugen er den tyske kejsers øverste marsk og deltager flittigt i krigene i Danmark sammen med Valdemar Atterdag. Han er gift med Valdemar Atterdags kusine. Relationen mellem hertugen og kongen antyder et fællesskab fra den tid hvor Valdemar Atterdag som ung opholdt sig ved kejser Ludwigs hof.

¹⁸⁶ Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 146 og 347.

¹⁸⁷ Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 369-375.

¹⁸⁸ Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 449-460.

¹⁸⁹ Danmarks Riges Breve, 3. række 9. bind, nr. 93, 94 og 95.

¹⁹⁰ Danmarks Riges Breve, 3. række 9. bind, nr. 131 og 132.

¹⁹¹ Vi har ingen dokumentation for Claus Limbeks død, han forsvinder blot fra scenen. Dødsåret 1371 (sidst på året) er min antagelse, begrundet med at Erland Kalf får Ribe i januar 1372.

¹⁹² Danmarks Riges Breve, 3. række 9. bind, nr. 170, 26. januar 1372.

¹⁹³ En bøsse er på denne tid en kanon.

er uvist om det skal betyde, at kongens mænd igen har forladt Gram, og at fogeden ikke længere er Erland Kalfs foged i Ribe, eller om det er Erland Kalf selv, der har forladt Ribe.¹⁹⁴

I januar 1373 erobrer Valdemar Atterdag Flensborg fra de holstenske grever, og dermed er der en ende på krigene i Jylland. Hertugerne af Mecklenburg bliver udpeget af parterne til at diktere fredsbetingelserne, og det gør de i Flensborg 24. januar 1373.¹⁹⁵ Andet afsnit i hertugernes kendelse gælder Erland Kalf og lyder: "Grev Claus (af Holsten) skal henvise herr Erland Kalf med Aalborghus og stad og alt hvad der til ligger til kongen." Og hertugerne skal selv være dommere mellem Erland Kalf og greverne om de krav de måtte have mod hinanden. "Valget skal stå til herr Erland, om han vil tage og opfylde dette."

Vi ved ikke hvordan Valdemar Atterdag straffer Erland Kalf for hans frafald. Erland Kalf er ikke længere lensmand i Aalborg og Ribe, så meget ved vi.¹⁹⁶ Flere af de jyske herrer og deres arvinger må aflevere deres borge til kongen i årene umiddelbart efter fredsslutningen, og disse borge omtales senere som borge som kongen fik af "sine fjender".¹⁹⁷ Vi hører ikke på samme måde noget om Erland Kalf og hvad der sker med hans gods i disse år, men at Valdemar Atterdag regnede Erland Kalf for en af "sine fjender" på dette tidspunkt, kan der ikke være meget tvivl om. Valdemar Atterdag dør i 1375, og Erland Kalf er med i Nyborg i 1377, hvor han besejler drengekongen Olufs landefred som én blandt 139 stormænd. Erland Kalf er, sammen med en række af sine nærmeste allierede, på en fremtrædende plads mellem de 44 riddere, der sætter deres segl under dokumentet.¹⁹⁸ Pendulet svinger igen.

Vi ved fra en senere kilde, at kong Oluf pantsætter mange fæstegårde i Hads herred øst for Horsens til Erland Kalf i 1385.¹⁹⁹ Det kan være erstatning for gods eller tilgodehavender, som Erland Kalf tidligere har måttet afstå til Valdemar Atterdag, eller det kan ligefrem være tilbagelevering af tidligere konfiskeret gods. Erland Kalf må være omkring 65 år eller ældre i 1385, og det er sidste gang vi med nogenlunde sikkerhed hører fra ham i live.

¹⁹⁴ Danmarks Riges Breve, 3. række 9. bind, nr. 207, 25. juni 1372. Det er en mulighed at mystikken i det Erland Kalf skriver (i fortid om fjenderne i Gram og sin foged) er rent sproglig. Jeg har kun læst den nudanske oversættelse i udgivelsen fra 1982. Brevet efterlader i øvrigt indtrykket af, at Erland Kalf har behov for at retfærdiggøre halshugningen af denne mand under hans regime i Ribe.

¹⁹⁵ Danmarks Riges Breve, 3. række 9. bind, nr. 266, 24. januar 1373.

¹⁹⁶ Henrik von der Osten er høvedsmand i Ribe i oktober 1373, og Henning Køstelberg er høvedsmand i Aalborg i maj 1374 (Danmarks Riges Breve, 3. række 9. bind, nr. 316 og 372).

¹⁹⁷ Anders Bøgh, 'Sejren i kvindens hånd', s. 36-38, og 'Om det jyske oprør mod Valdemar Atterdag 1367-73 og dets ledere', s. 14-21 (academia.edu/17872556/).

¹⁹⁸ Erland Kalfs jævnaldrende svigerfar, Bo Høg, er nr. 5 af ridderne (efter bl.a. drosten Henning Podebusk og marsken Ewert Moltke), brødrene Uffesen (Hvide) og Kristian Kås er nr. 9, 10 og 11, Peter Albertsen (Eberstein) er nr. 14 og Erland Kalf selv er nr. 17.

¹⁹⁹ Anders Bøgh, Gårde og ejere i sydlige del af Hads herred, 2014-2018 (utrykt). Kilden som Anders Bøgh henviser til er et senere referat af Hans Pedersen Horsens optegnelser fra begyndelsen af 1600-tallet fra Århus domkirkes arkiver (Danmarks Riges Breve, 4. række 2. bind, nr. 630).

Myten om Ridder Kalv

75 år efter Valdemar Atterdags sejr over de holstenske grever og de jyske herrer i 1373, skriver en præst i Bremen (i 1448) i 'Holstenerpræstens krønike' om Erland Kalfs tilbagevenden til kongen: Ridderen kaldet Kalv er en vendekåbe som falder fra kongen med to borge, og når krigen er vendt, vender han igen tilbage til kongen, nu med tre borge, og "da siger kongen skæmtende: Terdage! (sikke tider!), det er en god kalv, med to borge stak den af, og som en ko kommer den igen med tre!"²⁰⁰ Arild Huitfeldt genfortæller holstenerpræstens historie i 1601, og siden Holberg og mange andre. Det er fra denne fortælling, at kong Valdemar har sit tilnavn 'Atterdag', og fra denne fortælling, at Erland Kalf får en plads i danmarkshistorien. Fortællingen om de jyske herrer, som er kongens jyske magtbase, men som vender sig mod ham i vrede, igen og igen, og truer riget når de tager de holstenske grever til lensherrer som modtræk mod kongen, bliver til myten om den storsindede (men sarkastiske) konge og den troløse ridder, der kommer på andre tanker.

Myten passer fint ind i senere tiders nationale dagsordener om danskerne mod tyskerne og om landsforræderi, men sådan så verdensbilledet næppe ud på Valdemar Atterdags tid, og heller ikke da holstenerpræsten skrev sin krønike. Der er ingenting der tyder på at Valdemar Atterdag var storsindet overfor de frafaldne stormænd i 1373, tværtimod, også her fortæller myten en anden historie, end den vi kender fra dokumenterne.²⁰¹ Men det er selvfølgelig muligt at myten rummer noget af det der faktisk skete. Det er muligt at der var en konfrontation mellem Erland Kalf og Valdemar Atterdag efter fredsaftalen i januar 1373, og det er muligt at kongen var kendt for at bruge udtrykket 'sikke tider!' Det er også muligt at Erland Kalf allerede havde Aalborg i len af kongen før han tilsluttede sig oprøret, og på den måde kunne vende tilbage til kongen med flere borge end han forlod ham med.

Erland Kalfs gods, hans bror og hans ægtefæller

Erland Kalf havde hovedgården Vinderup ligesom sin farfar, marsken Jens Kalf. Det får vi at vide i en sidebemærkning i et dokument fra 1441. Dokumentet er et tingsvidne fra Hjerm herredsting.²⁰² Det er et af flere dokumenter over mange år om en strid mellem Langtind og Ribe domkapitel, om ejendomsretten til Borbjerg mølle i Hjerm herred.²⁰³ Tingsvidnet fastslår, at Borbjerg mølle aldrig har været skødet til biskopperne i Ribe,

²⁰⁰ A. D. Jørgensen citerer Holstenerpræstens krønike i 1877 i artiklen "Erland Kalv og Kong Valdemar", udgivet som "Historiske Afhandlinger" og i Historisk Aarbog 1878 s. 219-228. Jeg har fundet artiklen på runeberg.org/adjorgen/2/0120.html. Historikeren Anna Hude har oversat krøniken i 1903. Hun oversætter det latinske "bos" (bovis) med "stud" fremfor "ko". Nutidsdansk ville nok vælge mellem "tyr" og "ko" (en stud er vist nok noget helt tredje).

²⁰¹ Anders Bøgh, 'Om det jyske oprør mod Valdemar Atterdag 1367-73 og dets ledere', 1997, og senere 'Sejren i kvindens hånd', 2003, s. 36-38, redegør for Valdemar Atterdags (og efterfølgende dronning Margrethes) opgør med nogen af de frafaldne jyske herrer.

²⁰² Repertorium år 1441 nr. 7161.

²⁰³ Striden om Borbjerg mølle kan følges i Harsyssels Diplomatarium nr. 13, 19, 21 og 34, Gamle Jyske Tingsvidner nr. 11, 12 og 13, Ældste danske Archivregistraturer, V, s. 349, og Repertorium år 1441 nr. 7161. Sagen om Borbjerg mølle har en parallel i sagen om Rydhave, også mellem Langtind og Ribe domkapitel (jf. afsnittet 'Ingerd Jensdatter, Albert Albertsen (Eberstein) og Langtind').

møllen har været ejet af ridder Niels Jepsen af Elkær og hans arvinger så langt nogen kan huske tilbage, den har engang været pantsat af Niels Jepsen, men aldrig været solgt eller skødet, hverken af ham eller arvingerne. Vi får ikke at vide hvornår møllen blev pantsat, men vi får at vide at det var Per Fynbo, ”hr. Erland Kalfs foged på Vinderup”, der fik møllen i pant (det fremgår ikke om Per Fynbo modtog pantet på egne vegne eller på vegne af Erland Kalf).²⁰⁴ Og her har vi så en lille sensation: Erland Kalf havde en foged på Vinderup - altså havde han også Vinderup - og dermed har Vinderup med al sandsynlighed været Kalf-ridderens hovedgård i tre generationer. Det er spinkel dokumentation, det bliver end ikke røbet hvornår Per Fynbo var foged på Vinderup, men det er trods alt dokumentation for at Erland Kalf havde gården.

Vi ved ikke om Erland Kalf holdt til på Vinderup, eller om han brugte andre hovedgårde som base, og vi ved i øvrigt meget lidt om omfanget af hans gods, og hvor det lå. Fra dokumenterne ved vi, at Erland Kalf pantsætter og sælger Allinge i Østbirk sogn i 1355, og gården Åkær i Hads herred i 1361,²⁰⁵ i 1362 skøder han Vedhoved skov i Mønsted sogn sydvest for Viborg til Viborg domkirke,²⁰⁶ i 1372 pantsætter han alt sit gods i Vissing sogn syd for Randers (til en Mikkil Nielsen),²⁰⁷ og han får (nok samtidig) pant i gods i Bække sogn vest for Kolding (det er mens han endnu har Ribe som len af greverne af Holsten).²⁰⁸

Det er spredt fægtning, kun Åkær stikker ud, fordi pantesummen på 260 mark lybske penge fortæller, at der må være tale om en stor hovedgård, eller, at der følger en relativ stor godsmængde med gården (som Erland Kalf altså skiller sig af med i 1361, midt i sit lange liv). Pantsætningen (og det formodede salg) af Åkær til biskoppen af Århus, betyder dog ikke at Erland Kalf er ude af Hads herred. Som nævnt tidligere pantsætter kong Oluf mange fæstegårde i herredet til ham i 1385,²⁰⁹ og vi finder desuden en optegnelse i Åkjærskes Registratur om ”6 skødebreve på gods i Gylling og andetsteds i Hads herred af Erland Kalf og hans søn Jakob Kalf”, optegnelsen er dateret 1404.²¹⁰ Dateringen kan dog ikke passe for Erland Kalfs vedkommende, for vi ved med ret stor sikkerhed at Erland Kalf er død før 1400, så brevene må være udstedt før dette år, Erland Kalf kan ikke have gjort det i 1404.²¹¹ Uanset er skødebrevene et vidnesbyrd om, at Erland Kalf havde gods i Hads herred frem til sin død, og at dette gods (i Gylling og andetsteds i Hads herred) kan have en forbindelse til det pant han fik af kong Oluf i 1385.

²⁰⁴ Per Fynbo er sandsynligvis den afdøde ægtefælle til Elene Jensdatter fra Vesterbølle i Himmerland, som nævnes i et skøde fra kongens retterting i Randers i 1406. Det er et skøde hvor Elene Jensdatter og hendes slægtninge skøder en del gods til dronning Margrethe i Rinds, Nørlyng og Lynggård herreder, bl.a. 3 gårde i Elsborg (Dipolmatarium.dk 1406 17. september).

²⁰⁵ Jf. ovenfor i afsnittet ’Erland Kalf’ (første del, 1355).

²⁰⁶ Danmarks Riges Breve, 3. række 6. bind, nr. 159 og De ældste danske Archivregistraturer, II, s. 207.

²⁰⁷ Danmarks Riges Breve, 3. række 9. bind, nr. 246 og De ældste danske Archivregistraturer I, s. 244 nr. 44.

²⁰⁸ Repertorium år 1400 nr. 4356 (1. juli). Erland Kalf får pant af Christian Frellevsen, som er stærkt knyttet til Ribe.

²⁰⁹ Jf. ovenfor i afsnittet ’Erland Kalf, 1367-1385’.

²¹⁰ De ældste danske Archivregistraturer II, s. 146 nr. 293.

²¹¹ Christian Frellevsen indløser sit pant til Erland Kalf (i godset i Bække sogn ved Kolding) hos Jakob Kalf 1. juli 1400, så da er Erland Kalf nok ikke længere i live, og havde han levet ville han have været ældre end 80 år (Repertorium år 1400 nr. 4356, jf. ovenfor).

Vi bliver ikke meget klogere på, hvor omfattende Erland Kalfs gods var, eller hvor det lå, ved at kigge på hans arvinger. Jakob Kalf er den eneste dokumenterede arving efter Erland Kalf, og vi ved endnu mindre om hans gods, end vi ved om Erland Kalfs, til trods for at Jakob Kalf er en veldokumenteret mand. Vi hører kun om gods som han skiller sig af med. Det er det nævnte gods i Gylling og andetsteds i Hads herred øst for Horsens i 1404, gods i Levring i Lysgård herred mellem Viborg og Silkeborg i 1406,²¹² og gods i lidt større omfang i Bjerre herred syd for Horsens i 1408 (her er der tale om 4 hovedgårde og nogen fæstegårde, som han skiller sig af med).²¹³ Vi har endelig nogen gavebreve på gods til kirken fra Jakob Kalfs enke. Der er et gavebrev fra 1415 på noget gods i Døstrup i Lø herred ved Ribe, som hun giver til domkapitlet samme sted,²¹⁴ og hun "og flere andre" giver senere et eller flere gavebreve "på Gyllingnæs og Gylling med andet mere" til kirken (godset i Gylling spørger fortsat, kan vi se). Jakob Kalfs enke bekræfter de sidstnævnte gavebreve så sent som i 1436 og 1438.²¹⁵ Fra dokumenterne ved vi ingenting om hvor Jakob Kalf holder til, men Kalf-slægtstavlen forbinder ham med Palsgård i Bjerre herred syd for Horsens, det vender jeg tilbage til om lidt. Der er ingen spor af ham i Vinderup eller andre steder ved Venø bugt, og det var nok ikke ham der fik Vinderup i arv efter Erland Kalf.

Om Vinderups ejere efter Erland Kalfs død ved vi kun, at en Henrik Friis har gården i 1422. Henrik Friis kalder sig 'af Vinderup' i et dokument fra dette år. Dokumentet fortæller at han er tingsvidne sammen med Niels Kalf i en sag på Ginding herredsting. Det drejer sig om et forlig mellem Langtind og biskoppen af Ribe.²¹⁶ Der har været en lignende sag mellem de to parter på Hjerm herredsting 22 år tidligere, her er det Jens Eriksen (Høeg) af Langtind, der får et tingsvidne om Borbjerg mølle, og Henrik Friis er igen tilstede som en af tingsvidnerne. Det peger på, at han allerede i 1400 er på plads på egnen på Vinderup.²¹⁷ Henrik Friis er som ejer af Vinderup potentielt Erland Kalfs svigersøn. I så fald må han være søn af en af de godsmægtige jyske herrer, men det ved vi desværre ikke noget om, og dermed forsvinder Vinderup ud af Kalfslægtens historie.

Erland Kalfs bror, Jens Kalf, har hovedgården Agtrupgård syd for Kolding. Det ved vi fra et dokument fra Ribe domkirke fra 1414, som bekræfter et brev fra 1350, hvori han pantsætter Agtrupgård til kannikkerne i Ribe, og giver dem gavebrev på en bygård i

²¹² Diplomatarium.dk, 1406, De ældste danske Archivregistraturer II, s. 215 nr. 37.

²¹³ Diplomatarium.dk, 1408, De ældste danske Archivregistraturer III, s. 365 nr. 22. Dette salg nævnes også i 1457 (Repertorium år 1457 nr. 717). De 4 hovedgårde er Staffør (Rosenvold), Kærsgård (Møgelkjær), Brendtorp (i Barrit) og Ravnholt (i Rårup sogn).

²¹⁴ Diplomatarium.dk, 1415, 10. september – Ribe, Repertorium 1415 nr. 5541.

²¹⁵ Diplomatarium.dk, 1436, 1438, De ældste danske Archivregistraturer III, s. 267, nr. 172 og 174. Optegnelsen om gavebrevene er fra Registraturen over Maribo klostres breve, så brevene er nok til dette kloster (eller det nyoprettede søsterkloster i Mariager). Det er et spørgsmål om der er tale om de samme gårde i Gylling i 1436 som i 1404, som efterhånden ender hos biskoppen af Århus, eller om Kalfslægten har flere gårde i Gylling, hvoraf nogen går til biskoppen og nogen til Maribo kloster.

²¹⁶ Hjerm og Ginding herreder, s. 23-24, jf. afsnittet 'Niels Kalf, 4', og afsnittet 'Ingerd Jensdatter, Albert Albertsen (Eberstein) og Langtind' (sidste del om Karin af Langtind).

²¹⁷ Hjerm og Ginding herreder, s. 15-16. Fællesnævneren mellem tvisten om Borbjerg mølle i 1400 og sagen fra 1422, er at det er sager mellem Langtind og biskoppen af Ribe.

samme by.²¹⁸ Agtrupgård kaldes også Kalfsgård i et udateret resume af et tingsvidne fra Ribe domkapitels arkiv. Tingsvidnet ”tildømmer Ribe domkapitel Kalfsgård udi Agtrup i Bjert sogn.”²¹⁹ Måske har Ribe domkapitel kun fået delvis pant i Agtrupgård i 1350, og først overtaget gården efter Jens Kalfs død. I hvert fald kan bekræftelsen fra 1414 og det senere tingsvidne tyde på, at domkapitlet har manglet et skødebrev på gården.

Jens Kalf skal være død af pesten i Ribe 20. juli 1350,²²⁰ men det kan ikke passe, for vi ved fra Vindinge å-forliget at Jens Kalf er i live i 1353.²²¹ Først ti år senere er der et nogenlunde sikkert vidnesbyrd om at han er død. Vi kan læse i et referat fra et møde i hansesæderne i maj 1363, at han blev druknet af Lübeckerne i havnen i Lübeck, sammen med sine mænd, engang sidst på året i 1362 eller først på året i 1363. Drabene skete under en våbenhvile, som fulgte krigen mellem Valdemar Atterdag og hansesæderne i 1362. Jens Kalf kaldes ”kongens tjener” i referatet.²²²

Foruden hovedgårdene Vinderup og Åkær, ved vi at Erland Kalf også havde Gammelstrup hovedgård i Tønning sogn mellem Horsens og Silkeborg. Gården er ægtefællen Gunnar Bosdatters medgift, fremgår det af et dokument fra 1411, hvor hun kaldes Erland Kalfs efterleverske, og hvor hun pantsætter Gammelstrup og andet gods i Tyrsting herred til sin brorsøn.²²³ Gunner Bosdatter beholder altså Gammelstrup hovedgård efter Erland Kalfs død, og hun beholder også Hasselholt hovedgård, som vi fra et senere dokument ved at hun ejede.²²⁴ Hasselholt hovedgård ligger ligesom Vinderup i Sahl sogn ved Venø bugt. Gunnar Bosdatter er væsentlig yngre end Erland Kalf. Der er formentlig tale om et sent ægteskab i Erland Kalfs liv, og de får ingen børn sammen ved vi, fra det nævnte senere dokument om Hasselholt nogen generationer efter i 1489.²²⁵ Uden fælles børn beholder enken det gods hun har bragt med som medgift, det er ikke til rådighed for Erland Kalfs øvrige arvinger.

Gunner Bosdatter er den eneste af Erland Kalfs ægtefæller vi kender, men der må have været andre ægtefæller før hende, vi mangler fx. en mor til Jakob Kalf. Jeg har foreslået en ægteskabsrelation til Stig Andersen (Hvide)s slægt,²²⁶ og Åkær og godset i Gylling er udgangspunkt for en interessant ide om et andet ægteskab fra historikeren Anders Bøgh. Han foreslår i en artikel om Åkær, at Erland Kalf var gift med en datter af ridderen Laurits Trugotsen, som ejede det meste af Gylling sogn, foruden to store hovedgårde i Hundslund

²¹⁸ Diplomatarium.dk, 1414. 16. februar – Ribe, Repertorium 1416 nr. 5329 og 1350 nr. 2264.

²¹⁹ De ældste danske Archivregistraturer V, s. 363 nr. 13 (og 11, 12 og 14).

²²⁰ J. Kinch, Ribe bys historie, 1869, s. 204 (slægtsbibliotek.dk/909857.pdf). Kilden er Langebek, *Scriptores rerum Danicarum*, V, 554, *Necrologium Ripense*.

²²¹ De mænd der er døde ved indgåelsen af Vindinge å-forliget er repræsenteret i forliget ved deres arvinger. Det gælder ikke Jens Kalf (*Danmarks Riges Breve*, 3. række 4. bind, nr. 45, s. 34).

²²² *Danmarks Riges Breve*, 3. række 6. bind, nr. 337, <27>, efter 7. maj 1363.

²²³ Diplomatarium.dk, 1411, 29. juli, Repertorium 1411 nr. 5156.

²²⁴ Jf. nedenfor.

²²⁵ Anders Bøgh, *Nørre Vosborg i tid og rum*, s. 93, *Hjerm og Ginding herreder*, s. 381-382. *Danske Magazin*, 5. række, bind 2, s. 32-34, 12. marts 1489. Niels Krabbe tager lovhævd (på Ginding herredsting) på Hasselholt gård og andet gods i Sahl sogn på vegne af sin husfrue og hendes søster. Det er arv i flere led efter Gunner Bosdatter. Arven er gået gennem hendes bror, Kristian Høg (en anden bror er ridder Peder Høg af Tandrup). Denne arv viser at godset er faldet tilbage til Gunner Bosdatter efter Erland Kalfs død, og at hun ikke har haft egne børn.

²²⁶ Jf. afsnittet 'Erland Kalf, 1360-1365'.

sogn og den jord borgen Åkær blev bygget på i samme sogn. Både Gylling og Hundslund sogn ligger i Hads herred øst for Horsens. Ægteskabsforbindelsen kan forklare hvordan Erland Kalf oprindelig er kommet i besiddelse af Åkær og godset i Gylling.²²⁷ Ingen af ideerne om ægtefæller kan dog verificeres i noget dokument.

Gunner Bosdatter var datter af Bo Høg, som formentlig var jævnaldrende med Erland Kalf. Bo Høg og hans ægtefælle Sofie Eskesdatter, Gunner Bosdatters mor, har meget gods både nord og syd for den vestlige del af Limfjorden, og det ser ud som om Tandrup hovedgård i Hassing herred i Thy er deres udgangspunkt. Deres gods syd for Limfjorden er koncentreret omkring Fjandhus, vest for Holstebro (vi er her i Ulfborg herred, som mod nord grænser op til Hjerm herred).²²⁸

En fortælling fra en langt senere tid placerer Erland Kalf på hovedgården Rovnborg i Vejrum sogn, nabosogn til Gimsing, begge sogne ligger i Hjerm herred. Oluf Nielsen kender historien fra en præsteindberetning fra 1638, Erland Kalf skal have boet på Rovnborg, står der i indberetningen.²²⁹ Fortællingen kan ikke dokumenteres på anden vis, men det er interessant, at Gimsinggård (hvor vi med sikkerhed har en Kalf - Niels Kalf) og Rovnborg ligger side om side, kun adskilt af sognegrænsen mellem Gimsing og Vejrum sogne. Rovnborg ligger øverst i en kort ådal, som løber ned mod en større ådal med åen der i dag hedder Kvistrup Møllebæk. Gimsinggård ligger på brinken lige ovenfor det sted i Kvistrup Møllebæks ådal hvor de to vandløb mødes.²³⁰ Vejrum sogns anden hovedgård, Kvistgård, ligger øverst i Kvistrup Møllebæks ådal kort før Vejrum kirke. Det er vandløbene der skaber den tætte forbindelse i landskabet mellem hovedgårdene i Gimsing og Vejrum sogne, som vi genfinder i dokumenterne.

Vi ved som det fremgår ikke meget om omfanget af Kalfslægtens gods, men Kalf-ridderne må, med deres positioner i samfundet, have hørt til de større godsbesiddere. Vi ved heller ikke hvilke hovedgårde de havde som deres baser. Dokumenterne fortæller mest om det gods de skiller sig af med. Cecilie Nielsdatters testamente fra 1304, som jeg har skrevet om tidligere, fortæller om tilknytning til Agtrupgård ved Kolding og til Viborg, og hendes gave til Vestervig kloster i Sydthy peger mod Venø bugt.²³¹ Marsken Jens Kalf får skøde på Vinderup, og Erland Kalf har stadig gården 100 år senere i den sidste halvdel af sit liv. Der er en eller anden tilknytning til egnen omkring Venø bugt. Det fortæller Vinderup om, og lige så fangerne på Langtind, desuden Erland Kalfs tilstedeværelse på kongens retterting i

²²⁷ Anders Bøgh, Middelalderborge i Region Midtjylland, Åkær, august 2015 (utrykt). Der skelnes mellem gården Åkær (som Erland Kalf pantsætter) og borgen Åkær. Hundslund sogn omfattede dengang Åkær (sognegrænsen er måske ændret, Åkær ligger nu i Falling sogn).

²²⁸ Bo Høg afstår hovedgården Ørum og andet gods i Thy til Valdemar Atterdag i 1367, men selvom der står 'alt gods i Hassing herred' i afståelsen, er Tandrup ikke omfattet (Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 29, 32 og 79 og bind 9, nr. 282, Repertorium 1406 nr. 4748). Tandrup og andet gods kan følges gennem arv og retssager i en række dokumenter på diplomatarium.dk ved at søge på "høg". En af de jyske herrer - det er ikke Bo Høg - erobrer Ørum under oprøret i 1368 og river borgen ned, men kongen får bygget den op igen umiddelbart efter oprøret. Anders Bøgh skriver om Bo Høg og hans gods i 'Nørre Vosborg i tid og rum', s. 91-93, afsnittet i bogen har udgangspunkt i Fjandhus.

²²⁹ Hjerm og Ginding herreder, s. 55.

²³⁰ På nutidens kort hedder gårdene Roenborg (Rovnborg) og Movstgårde (Gimsinggård).

²³¹ Jf. afsnittet 'Jens Kalf, kongens marsk, fru Cecilie og deres sønner'.

Holstebro i 1355, hans alliance med Bo Høg, og ikke mindst Niels Kalfs tilstedeværelse på Gimsinggård og relationerne til Langtind. Fortællingen om Erland Kalf og Rovnborg kan rumme en sandhed. Omvendt er Niels Kalfs tilstedeværelse på Bjørnkjær i Hads herred, sammen med Erland Kalfs gods i samme herred, en indikator på Kalfslægtens interesser i dette herred (uanset om Bjørnkjær er Niels Kalfs eget arvegods, eller om hovedgården kommer fra ægtefællen Abele Tygesdatters slægt). Agtrupgård ved Kolding har måske været et udgangspunkt for slægten (Kalfslægten har formentlig gården helt tilbage fra Cecilie Nielsdatter og marsken Jens Kalf og frem til den yngre Jens Kalf), og også Erland Kalfs gods i det øvrige Midt- og Østjylland, og hans søn Jakob Kalfs tilstedeværelse i Bjerre herred syd for Horsens fjord, er en del af billedet af omfanget af Kalfslægtens gods.

Jakob Kalf

Jakob Kalf møder vi 1372-1412. Han bliver i 1372, sammen med sin far Erland Kalf, de holstenske grevers lensmand på Riberhus, men allerede inden der er gået et år, mister de lenet igen og må aflevere Riberhus til Valdemar Atterdag. Jakob Kalf er en ung mand på dette tidspunkt, og i denne sammenhæng er han i høj grad blot sin fars søn. Relationen 'far og søn' fremgår af dokumentet om tildelingen af lenet. Både Erland Kalfs og Jakob Kalfs segl er bevaret på dokumentet,²³² og Jakob Kalfs segl findes desuden på flere senere dokumenter, hvor han besejler som væbner i 1394 og som ridder i 1397 og 1399.²³³ I de mellemliggende 22 år, fra 1372 til 1394, har Jakob Kalf ikke sat sig nogen spor nogen steder.

Anders Thiset skriver i Kalf-slægtstavlen, at Jakob Kalf var med i 1395 i forliget på Lindholm i Skåne og i 1412 i forliget i Flensborg.²³⁴ Forliget på Lindholm i Skåne i 1395 er et skridt på vej mod dannelsen af Kalmarunionen to år senere i 1397. Det er et forlig med Hansetæderne, som betyder at dronning Margrethe skal få kontrol over Stockholm indenfor de nærmeste tre år. Mange riddere og væbnere besejler forliget, blandt dem en Jakob Knap, som Anders Thiset identificerer som Jakob Kalf.²³⁵ Forliget i Flensborg i 1412 er den foreløbige kulmination på en langvarig strid om magten over hertugdømmet Slesvig mellem de holstenske grever og dronning Margrethe og Erik af Pommern. Kongemagtens hær har netop indtaget Flensborg forud for forliget, og dronning Margrethe dør umiddelbart efter på vej hjem fra Flensborg. Jakob Kalf er en af 19 riddere og væbnere der besejler forliget.²³⁶ Jakob Kalf er begge gange (i 1395 på Lindholm og

²³² Henry Petersen, Danske Adelige Sigiller, nr. 712 og 714, med henvisning til Rigsarkivet, Ribe Købstad, nr. 8 og 10. Danmarks Riges Breve, 3. række 9. bind, nr. 171.

²³³ Henry Petersen henviser i Danske Adelige Sigiller, nr. 1011, til flere dokumenter med Jakob Kalfs segl: 10/6 1394 (Sverige 26), 14/10 1397 (Oxie herred 21 - Skåne), 1397 (Strø herred 31 - Nordsjælland), før 11/12 1399 (Holbo herred 28a - Nordsjælland). Jakob Kalf er formentlig slået til ridder i 1395 i Lindholm (jf. nedenfor) eller i 1397 i Kalmar (i forbindelse med kroningen af den unge unionskonge Erik af Pommern).

²³⁴ Med henvisning til Suhms Danmarkshistorie og Huitfeldt.

²³⁵ Huitfeldt, Danmarks Riges Krønike, Chronologia III, s. 103. Kalf-slægtstavlen (Anders Thiset) identificerer Jakob Knap som Jakob Kalf, og identifikationen styrkes af to dokumenter i Esrom klostres breve (jf. nedenfor).

²³⁶ Huitfeldt, Danmarks Riges Krønike, Chronologia III, s. 214.

1412 i Flensborg) blot et navn på en lang liste af navne uden særlige identifikationer. Navnene i de to dokumenter kan kun identificeres gennem kendskab til den historiske kontekst, slægtshistorier, segl og andre dokumenter, men Kalf-navnet hjælper på det, vi kender ikke andre riddere med navnet Jakob Kalf i denne periode.²³⁷ Der er desuden flere dokumenter der underbygger at Jakob Kalf vitterlig var med til afgørende møder og begivenheder, igennem dronning Margrethes sidste 17 regeringsår.

Et af disse dokumenter er fra et unionsmøde på Helsingborg i 1401. 188 stormænd fra hele Kalmarunionen er forsamlet på borgen den 27. august dette år, og de besejler allesammen et dokument, der bekræfter dronning Margrethes omfattende gavebreve på gods til kirker og klostre. Dokumentet med de mange segl udstedes af Erik af Pommern. Dokumentet bekræfter også dronning Margrethes testamente af pengegaver, som skal deles ud når hun engang er død. Det er en imponerende forsamling af Nordens mægtigste mænd: 20 biskopper, 2 provster, 122 riddere og 44 væbnere er til stede, og Erik af Pommern og dronning Margrethe er der på toppen af det hele. Jakob Kalf er med i forsamlingen på Helsingborg, han hænger sit segl på dokumentet som nr. 80 af de mange riddere. Seglet hænger der stadig - på dokumentet i Rigsarkivet i København.²³⁸

De øvrige dokumenter der viser Jakob Kalfs rolle som en fremtrædende stormand, er dokumenter fra (eller i forbindelse med) kong Erik af Pommerns retterting rundt omkring i landet i årene 1400-1408.²³⁹ Det tidligste af disse dokumenter er fra et retterting i Roskilde i februar 1400, hvor dronning Margrethe også er tilstede. Her bevidner Jakob Kalf to breve i en sag om godsgaver til Esrom kloster. I det ene dokument, som er dateret 7. februar 1400, kaldes Jakob Kalf for Jakob Knap, i det andet dokument, som er udateret men temmelig sikkert fra den selvsamme dag, kaldes han for Jakob Kalf. Det sidstnævnte dokument bekræfter, at Jakob Knap i det førstnævnte dokument (og i Lindholmforliget) faktisk er Jakob Kalf.²⁴⁰

²³⁷ Dokumenterne findes som sagt kun i Huitfeldts afskrift 200 år senere, og Huitfeldts navnelister i dokumenterne har ikke de samme kvaliteter som oplistningen i de originale dokumenter, som jo blandt andet ofte understøttes af de vedhængte segl.

²³⁸ Diplomatarium.dk/dokument/14010827001, 27. august 1401. Jeg har ikke fundet andre dokumenter eller beretninger, der kan fortælle noget mere om anledningen til dette bemærkelsesværdige unionsmøde i Helsingborg i 1401.

²³⁹ Det er ikke alle dokumenterne der udtrykkeligt er udstedt af kongens retterting. De fleste dokumenter har karakter af tinglysning af skøder, og rettertingets medlemmer fungerer her som vidner på skøderne. Forskellen på en tinglysning på rettertinget og et almindeligt skødebrev er, at vidnerne på rettertinget ikke behøver at have nogen tilknytning til udstederen af skødet. (Artikel om kongens retterting på danmarkshistorien.dk).

²⁴⁰ Codex Esromensis, Esrom klostres breve, ved Oluf Nielsen, 1880-1881, nr. 178, s. 188-189 og nr. 183, s. 193-195. Oluf Nielsen daterer nr. 183 til "omtrent 1396", men dokumentets Niels Sivertsen og vidnerne i dokumentet (biskop Tezt af Odense, Jens Lavesen, Jakob Kalf, Erik Nielsen, Lars Jensen af Oreby og Awe Steegh) er alle tilstede i Roskilde 7. februar 1400 som vidner på dokument nr. 178, her er, som den eneste variation, Jakob Kalf blot skrevet Jakob Knap. Det kan ikke være en tilfældighed at de samme mænd bevidner begge brevene, det må have været den samme dag de har været sammen, og dermed er det udaterede dokument, meget sandsynligt, også fra 7. februar 1400, og dermed er Jakob Knap, også meget sandsynligt, Jakob Kalf. Begge breve handler om gods der gives til Esrom kloster af dronning Margrethe og provsten i Roskilde. Godsgaverne er hhv. Egebjerg i Odsherred og Hågendrup på Halsnæs. Der er flere dokumenter om de to sager i Codex Esromensis s. 188-199. Det er en mulighed at Huitfeldt gentager navnet

Der er 5 dokumenter fra (eller i forbindelse med) retterting i 1401 med Jakob Kalf som medlem af tinget. Rettertingets medlemmer er i Ryde 7. juli,²⁴¹ de holder ting i Randers 16. juli,²⁴² og 25. juli er i hvert fald et par af rettertingets medlemmer i Århus, den ene af dem altså Jakob Kalf, fremgår det af dokumentet derfra.²⁴³ Vi finder også Jakob Kalf på kongens retterting i Lund i Skåne 28. september og 10. oktober samme år.²⁴⁴ Foruden Jakob Kalf er ridderne Peder Nielsen (Gyldenstjerne) af Ågård, Erik Nielsen (Gyldenstjerne) og Johan Skarpenberg tilstede på møderne i juli, hvor vi blandt andre også møder Anders Nielsen (Panter) af Asdal og Anders Uffesen (Hvide) af Bjørnholm. De er allesammen sønnesønner eller sønner af oprørerne mod Valdemar Atterdag fra oprøret 1368-1372.²⁴⁵

Jakob Kalf er vidne til en godshandel 24. juli 1404.²⁴⁶ Dokumentet om godshandelen er denne gang ikke fra et retterting, selvom Johan Skarpenberg og Anders Uffesen (Hvide) igen er blandt vidnerne og Peder Nielsen (Gyldenstjerne) af Ågård også er til stede. Sidstnævnte er part i sagen, som handler om, at han køber halvdelen af hovedgården Tordrup ved Randers af en Svend Udsen. Svend Udsen er svigersøn af en slægtning af oprørslederen fra 1368-1372, Stig Andersen (Hvide).²⁴⁷ Det viser sig senere, at denne slægtning af Stig Andersen (Hvide) allerede i 1374 har afstået Tordrup til Valdemar Atterdag, og godshandelen må derfor gå tilbage igen, hvorefter gården bliver overdraget til dronning Margrethe i 1406.²⁴⁸ Jakob Kalf er muligvis vidne til godshandelen fordi han færdes sammen med Peder Nielsen (Gyldenstjerne) og hans bror Erik Nielsen (Gyldenstjerne) som medlemmer af kongens retterting, men han har formentlig også relationer til Stig Andersen (Hvide)s slægt, og dermed til Svend Udsen, og kan også af den grund være involveret i sagen som vidne.²⁴⁹

Vi har 8 dokumenter fra 1406 hvor det igen fremgår, at Jakob Kalf er medlem af kongens retterting flere steder i Jylland. Alle dokumenterne er udstedt i Erik af Pommerns navn, men det er ikke sikkert, at det betyder at kongen har været tilstede på rettertinget. Vi kan se af dokumenterne at landsdommeren i Jylland, Jens Nielsen (Løvenbalk) af Aunsbjerg,

Jakob Knap i Lindholmforliget, fordi han har kendskab til dette navn fra dokumenterne om godsgaverne til Esrom kloster.

²⁴¹ [Diplomatarium.dk/dokument/14010707001](http://diplomatarium.dk/dokument/14010707001), 7. juli 1401, Repertorium 1401 nr. 4445, Ryde er måske Gammel Ry ved Skanderborg.

²⁴² [Diplomatarium.dk/dokument/14010716001](http://diplomatarium.dk/dokument/14010716001), 16. juli 1401, Repertorium 1401 nr. 4449.

²⁴³ [Diplomatarium.dk/dokument/14010725002](http://diplomatarium.dk/dokument/14010725002), 25. juli 1401.

²⁴⁴ [Diplomatarium.dk/dokument/14010928001](http://diplomatarium.dk/dokument/14010928001), 28. september 1401, Repertorium 1401 nr. 4468, og [Diplomatarium.dk/dokument/14011010001](http://diplomatarium.dk/dokument/14011010001), 10. oktober 1401, Repertorium 1401 nr. 4472.

²⁴⁵ Brødrene Peder Nielsen (Gyldenstjerne) af Ågård og Erik Nielsen (Gyldenstjerne) er sønnesønner af marsken Erik Nielsen (Gyldenstjerne), som vi bl.a. kender fra Vindinge Å-forliget i 1353 (jf. afsnittet 'Erland Kalf'). Brødrenes far, Niels Eriksen (Gyldenstjerne), var en af de navngivne oprørere fra oprøret 1368-1372. Peder Nielsen (Gyldenstjerne) af Ågård er selv et fremtrædende medlem af rigsrådet.

²⁴⁶ [Diplomatarium.dk/dokument/14040724001](http://diplomatarium.dk/dokument/14040724001), Repertorium 1401 nr. 4642.

²⁴⁷ Slægtningen, Svend Udsens svigerfar, er Anders Uffesen (Hvide), han er søn af Stig Andersen (Hvide)s bror Uffe. Dokumentets medlem af rettertinget, Anders Uffesen (Hvide) af Bjørnholm, er sønnesøn af Stig Andersen (Hvide).

²⁴⁸ Sagen om Tordrup kan følges i flere dokumenter på diplomatarium.dk (søgning 'Tordrup'). Anders Bøgh skriver om sagen i 'Sejren i kvindens hånd' s. 37-38.

²⁴⁹ Jakob Kalfs far Erland Kalf har formentlig nære relationer til Stig Andersen (Hvide), jf. afsnittet 'Erland Kalf, 1360-1365'.

er tilstede hver gang rettertinget er samlet, og det er nok ham der sidder i højsædet som dommer på rettertinget i kongens sted. Vi finder det samme hold af riddere blandt medlemmerne af rettertinget i Viborg 23. marts 1406, som vi mødte i Randers i 1401, og vi møder dem igen på rettertinget i Ålborg 18. maj 1406.²⁵⁰ På rettertinget i Lundenæs 14. august er de kun tre tilbage af holdet fra 1401,²⁵¹ og i Ålborg 7. september og Randers 17. september 1406 er kun Erik Nielsen (Gyldenstjerne) tilbage sammen med Jakob Kalf (Erik Nielsen (Gyldenstjerne) er far til Niels Eriksen (Gyldenstjerne), som senere gifter sig til Langtind).²⁵² I 1408 er der et dokument fra rettertinget i Ålborg 23. april hvor Jakob Kalf er med, han er her igen sammen med Erik Nielsen (Gyldenstjerne).²⁵³

Dokumenterne fra rettertingene handler næsten alle om bekræftende skøder fra forskellige stormænd på gods som overdrages til dronning Margrethe, eller som erkendes allerede at tilhøre kongemagten, fordi de har været overdraget til Valdemar Atterdag efter oprøret 1368-1372. Et enkelt dokument er dog af lovgivende karakter, det er et af dokumenterne fra 14. august 1406 i Lundenæs, hvor rettertinget tildømmer kronen og Danmarks konger alle forstrande i Danmark.²⁵⁴

Jakob Kalf er vidne til et pant som udstedes til biskop Peder af Roskilde 16. september 1408.²⁵⁵ Det er ridderen Hartvig Bryske som låner en ganske stor sum lybske mark af biskoppen, og der er, foruden Jakob Kalf, flere fremstående riddere blandt vidnerne. Vi ved fra to andre dokumenter fra 1408, at Jakob Kalf også selv har fået en stor sum i betaling dette år fra biskoppen. Vi kender ikke summens størrelse, men de to nævnte dokumenter er dels et skøde på 4 hovedgårde i Bjerre herred syd for Horsens med tilhørende gods, som Jakob Kalf sælger til biskoppen, og dels mange "riddersmænds mænds" bekræftelse på, at de har set skødet. Bekræftelsen er udstedt i Næstved. Begge dokumenter mangler en dato, vi kender kun årstallet 1408.²⁵⁶ Biskop Peder (Lodehat) af Roskilde er en af dronning Margrethes allernærmeste mænd, og har været det i mange år, han er rigets kansler. Biskoppen har temmelig sikkert været i Kalmar på den dag, 16. september 1408, hvor han modtager pantet fra ridderen Hartvig Bryske. Her i Kalmar var der afsluttende forhandlinger, 8-22. september, med repræsentanter for Den tyske Orden om overdragelse af Gotland til dronning Margrethe.²⁵⁷ Erik af Pommern besegler efterfølgende forliget med Den tyske Orden i Helsingborg, og en del af stormændene tager formentlig derfra til Næstved, hvor de altså bekræfter Jakob Kalfs skøde til biskop Peder (Lodehat) af Roskilde. Så mon ikke både Hartvig Bryskes pantebrev og Jakob Kalfs

²⁵⁰ diplomatarium.dk/dokument/14060323001, 23. marts 1406, Repertorium 1406 nr. 4748, og diplomatarium.dk/dokument/14060518001, Repertorium 1406 nr. 4778.

²⁵¹ diplomatarium.dk/dokument/14060814003, 14. august 1406, Repertorium 1406 nr. 4809, og diplomatarium.dk/dokument/14060814004, 14. august 1406, Repertorium 1406 nr. 4810.

²⁵² diplomatarium.dk/dokument/14060907001, 7. september 1406, Repertorium 1406 nr. 4831, diplomatarium.dk/dokument/14060917003, 17. september 1406, Repertorium 1406 nr. 4843, og diplomatarium.dk/dokument/14060917005, 17. september 1406, Repertorium 1406 nr. 4842.

²⁵³ diplomatarium.dk/dokument/14080423001, 23. april 1408, Repertorium 1408 nr. 4962.

²⁵⁴ diplomatarium.dk/dokument/14060814001, 14. august 1406, Repertorium 1406 nr. 4807.

²⁵⁵ diplomatarium.dk/dokument/14080916001, 16. september 1408, Repertorium 1408 nr. 5008.

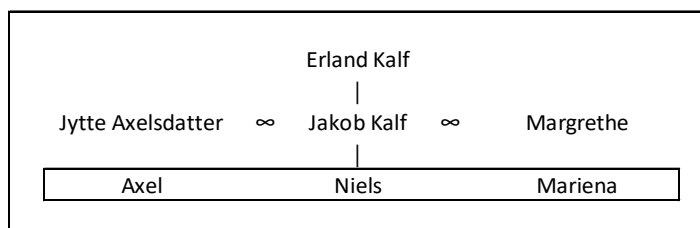
²⁵⁶ Jf. afsnittet 'Erland Kalfs gods'.

²⁵⁷ diplomatarium.dk/dokument/14080908001, 8-22. september 1408.

skøde er udstedt til biskoppen i Kalmar 16. september, hvor herrerne alligevel var forsamlede i en anden og langt større anledning.

Her er et eksempel på en ide (i dette tilfælde om tid og sted for udstedelsen af et skøde, der er overleveret uden dato), som virker tilbage på en anden ide (at Jakob Kalf hører med i de højeste kredse, og ikke blot lejlighedsvis dukker op i disse kredse). De to ideer kommer til at bekræfte hinanden: Når jeg forudsætter, at Jakob Kalf kunne være med i Kalmar til forhandlingerne med Den tyske Orden, bliver det sandsynligt, at han også afslutter private forretninger med biskop Peder (Lodehat) af Roskilde ved den anledning. Og via samspillet mellem de to ideer bliver det nemmere at forstå, at Jakob Kalf (nu efterhånden en ældre mand) er en af de 19 stormænd, der er tilstede 4 år senere i 1412, som besegler af forliget i Flensborg, sammen med Erik af Pommern og dronning Margrethe.

Der er som sagt tidligere meget få dokumenter, der fortæller om Jakob Kalfs eget gods og hans personlige forhold. Alligevel skriver Anders Thiset i Kalf-slægtstavlen at Jakob Kalf er "til Palsgård" (Palsgård ligger ved Juelsminde i Bjerre herred i Østjylland), men jeg har ikke fundet noget der understøtter dette, bortset fra Jakob Kalfs tilstedeværelse med gods i nærheden af Palsgård i 1408. De 4 hovedgårde han sælger til biskop Peder (Lodehat) af Roskilde ligger alle tæt på Palsgård.²⁵⁸ Ifølge Kalf-slægtstavlen har Jakob Kalf sønnerne Axel Kalf og Niels Kalf til Bjørnkjær. Der har været en indskrift i sten et sted på Palsgård så sent som i begyndelsen af 1800-tallet, hvor Axel var nævnt, og jeg tror at det er herfra vi kender til denne Axel, som får æren af at have bygget det første slot på Palsgård i 1412.²⁵⁹ Det er så Axel der forbinder Jakob Kalf med Palsgård, hvis jeg har forstået det rigtigt, og muligvis er det også Axel der forbinder ham med Jytte Axelsdatter (Thott), som skal være hans første ægtefælle, og mor til Axel. Men dette ægteskab kan også være en forbindelse som Anders Thiset har hentet i de adelige slægtsbøger, og fundet sandsynlig, der er ingen dokumenter der bekræfter relationen. Jeg noterer mig i denne forbindelse navnesammenfaldet mellem Axel Jacobsen Kalf og Axel Jacobsen (Thott). Axel Jacobsen (Thott) er en af parterne i dokumenterne fra juli 1401, som Jakob Kalf bevidner, han er altså en mand som Jakob Kalf omgås med. Axel Jacobsen (Thott) er ifølge Thott-slægtstavlen i Danmarks Adels Årbog en nevø af Jytte Axelsdatter (Thott).



Kalf-slægtstavlen

²⁵⁸ Hovedgårdene Staffør (Rosenvold), Kærsgård (Møgelkjær), Brendtorp (i Barrit) og Ravnholt (i Rårup sogn), jf. ovenfor og i afsnittet 'Erland Kalfs gods'.

²⁵⁹ Trap Danmark, 5. udgave.

Dokumenterne giver os ikke nogen faste holdepunkter for, hvor Jakob Kalf holder til, og de eneste af hans efterlevende vi kan dokumentere er hans enke Mette og datteren Mariena, som vi til gengæld ikke ved andet om end netop dette, at de er Jakob Kalfs enke og datter. Vi kender kun enken Mette fra hendes gavebreve til kirken. Hun og Jakob Kalf blev begge begravet i Viborg domkirke.²⁶⁰ Jakob Kalf har som sagt ifølge Kalf-slægtstavlen sønnerne Axel Kalf og Niels Kalf, og jeg vender nu tilbage til Niels Kalf.

Niels Erlandsen Kalf

Anders Thiset placerer Niels Kalf til Bjørnkjær som søn af Jakob Kalf i Kalf-slægtstavlen,²⁶¹ og han efterlader samtidig 'Niels Kalf' som flere forskellige mænd: Niels Kalf til Bjørnkjær, Niels Kalf af Gimsing, Niels Hermansen Kalf og Niels Kalf af Bratskov.²⁶² Vi kender dem alle fra de tilgængelige dokumenter, og jeg har argumenteret for at de alle, også Niels Kalf til Bjørnkjær, er en og den samme mand.

Fra ét dokument kender vi Niels Kalf med patronym. Jeg har allerede tidligere skrevet om dette dokument.²⁶³ Dokumentet er fra 1443, og er en afskrift af et dokument fra 1391 skrevet på latin. Afskriften bliver bevidnet på Harsyssels ting i Holstebro i 1443, og dokumentet begynder og slutter på gammeldansk, og indimellem kommer så selve afskriften af dokumentet fra 1391 på latin. Det er her, i det sidste dokument hvor vi hører fra Niels Kalf, at vi samtidig hører om ham for første gang, og det er her han får et patronym, som skrives henholdsvis "Hermanson" og "Crismans" i de to trykte udgaver af dokumentet der findes.²⁶⁴ Dokumentets latinske håndskrift er i begge udgaver vurderet af kompetente historikere. Håndskriften må være svært læselig, når de kommer frem til så forskellige resultater. Og usikkerheden om patronymet bliver ikke mindre af, at det svært læselige dokument som sagt er en afskrift af et 52 år ældre dokument, som vi ikke kender tilstanden af i 1443, da det blev skrevet af. Crisman er et næsten usandsynligt navn til en jysk væbner i midten af 1300-tallet, og det er ikke meget bedre med Herman.²⁶⁵ Med dette patronym kommer vi ikke nærmere på navnet på Niels Kalfs far.

Hvordan ser det mon ud? skrevet på latin med blæk på pergament? Er H i "Hermanson" en læsning af "Cr"? Eller er C i "Crismans" egentlig et stort latinsk E? Er der mon overhovedet nogen på tinget i 1443, der er optaget af, at navnet på et af tingsvidnerne i 1391, skrevet på latin, bliver rigtigt? Jeg har fået en vild tanke. Kan der have stået "Erlans" eller "Erlani" i dokumentet fra 1391? Tænk hvis der stod "Erlans", altså Erlandsen? Så er

²⁶⁰ Diplomatarium Vibergense, Tillæg III, side 366. Iflg. enkens gavebreve fra 1415, 1436 og 1438 var Jakob Kalf død i 1415 (jf. afsnittet 'Erland Kalfs gods'), og hun døde selv efter 1438, meget sandsynligt i 1439 (De ældste danske Archivregistraturer, II, s. 148, nr. 311).

²⁶¹ Der er ingen dokumentation for denne relation jf. afsnittet 'Niels Kalf, 9'.

²⁶² Anders Thiset placerer Niels Kalf af Bratskov i Rotfeld-slægtstavlen, Danmarks Adels Årbog 1912.

²⁶³ I afsnittet 'Niels Kalf, 8'.

²⁶⁴ Harsyssels Diplomatarium, s. 33-35, Repertorium år 1391 nr. 3789, 7. marts, (i uddrag).

²⁶⁵ Som navn på væbnere finder vi kun Crisman i dette ene tilfælde, Herman finder vi knapt ti af i anden halvdel af 1300-tallet, blandt dem en Herman Knudsen (Luggi) i Ginding herred og ridderen Herman Flemming (Danmarks Gamle Personnavne, slægtsbibliotek.dk/911827.pdf).

Niels Kalf i virkeligheden Erland Kalfs yngre søn? Og så hænger det hele pludselig godt sammen. Hvis patronymet Hermansen/Crismans i dokumentet fra 1443 er en fejlskrivning for Erlandsen, i afskriften af det gamle dokument 52 år senere, har Niels Kalf patronymet Erlandsen, så er han søn af Erland Kalf.

Tidsmæssigt kan Niels Kalf fint være Jakob Kalfs yngre bror, og søn af Erland Kalf. Vi kender ingen pålidelige dødsår, vi ved kun hvornår deres enker kaldes enker, og vi kender slet ingen fødselsår, men hvis vi ser på de aktive år for mændene i Kalfslægten (aktive år som voksne mænd på tinge og synlige i dokumenterne), ser det sådan her ud:

Jens Kalf	1255-1274	19 år
Jakob Kalf	1294-1309	15 år
Erland Kalf	1343-1385	42 år
Jakob Kalf	1372-1412	40 år
Niels Kalf	1391-1424	33 år

Jakob Kalf kan være født omkring 1350, måske nogen år tidligere, Niels Kalf kan være født i årene 1360-1370, så er de begge blevet gamle mænd.

Hvis Niels Kalf er Erland Kalfs søn giver det god mening, at han foruden Gimsing ved Venø bugt og gods i Thy, også har gods i Østjylland, og at den Niels Kalf vi møder i dokumenterne er en og samme mand, også den afdøde Niels Kalf i Hads herred i 1427. Tidsmæssigt stemmer det godt overens med, at vi sidste gang inden dødsfaldet og aldrig siden, hører fra ham i live i 1424, hvor han skøder Vestervig kloster alt gods, som hans far har givet det.²⁶⁶ Og det giver mening, med den tilknytning til egnen omkring Venø bugt jeg har fundet, at det er Erland Kalf der har skænket gods til Vestervig kloster, ligesom hans farmor Cecilie Nielsdatter skænkede en gave til klosteret omtrent 100 år tidligere.²⁶⁷

Drengекongen Olufs landefred blev bekræftet af dronning Margrethe og de danske stormænd på et Danehof i Nyborg i 1377. Det var begyndelsen for dronning Margrethes lange tid som rigets regent. Erland Kalf var en af de riddere der satte sit segl på landefreden, og det gjorde også Bo Høg, Peter Albertsen (Eberstein), Åge Puder, Tyge Puder og Albert Andersen (Stenbrikke), blandt mange flere. De tre af dem, Bo Høg, Peter Albertsen (Eberstein) og Erland Kalf var også med til at besegle Valdemar Atterdags landefred 17 år tidligere i 1360.²⁶⁸ Disse mænd har alle, mellem meget andet, gods i egnen omkring Limfjordens vestlige ende, med Sydthy og Venø bugt, og de indgår alliancer, Erland Kalf gifter sig i en sen alder med Bo Høgs datter, og Tyge Puders datter bliver gift med Niels Kalf.²⁶⁹

²⁶⁶ Diplomatarium.dk, 1424. De ældste danske Archivregistraturer 3 s. 169.

²⁶⁷ Vestervig kloster ligger tæt ved Ørum hovedgård og Tandrup, hvor Erland Kalfs enke Gunner Bosdatter kommer fra. Klosterkirken havde et alter for Sankt Thøger.

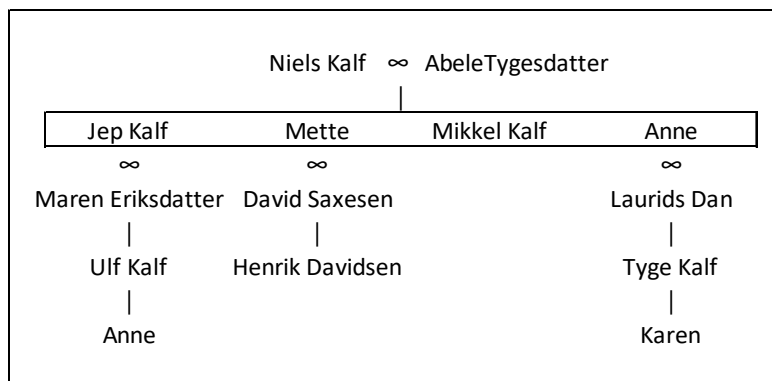
²⁶⁸ Samling af danske kongers håndfæstninger, 1974.

²⁶⁹ Tyge Puder er i 1370 Valdemar Atterdags hovedsmand på Öresten (i Sverige, på grænsen til det nordlige Halland) og en oplagt allieret for Erland Kalf, hvis han gerne vil hurtigt ind i varmen

Niels Kalf, søn af Erland Kalf, Jakob Kalfs bror, er en dristig konklusion. Oluf Niensens 125 år gamle ide om at Niels Kalf var Niels Thorsen har stået i vejen for det mere nærliggende, at Niels Kalf er en Kalf. Men vi mangler et dokument eller et segl, der utvetydigt viser hans relationer i slægten. Der er gode holdepunkter for min ide, og den hænger godt sammen, bedre end Kalf-slægtstavens forslag, synes jeg, om at Niels Kalf er to eller flere mænd og at en af dem er søn af Jakob Kalf. Vi kender ikke andre oplagte kandidater til Niels Kalfs ophav, og min ide knytter Niels Kalf og Erland Kalf til en egn, samtidig med at den løfter blikket og ser Niels Kalf som en væbner med gods og tætte forbindelser til stormænd over hele Jylland, men vi mangler en eksplicit bekræftelse, og vi mangler Niels Kalfs segl.

Niels Kalfs efterkommere

Kalf-slægtstavlen har 4 børn og 3 børnebørn efter Niels Kalf og Abele Tygesdatter:



Kalf-slægtstavlen

Jep Kalf

Sønnen Jep Kalf til Voergård, gift med Maren Eriksdatter, står i Kalf-slægtstavlen med et spørgsmålstegn og uden henvisninger. Både parret og 'til Voergård' må Anders Thiset have fra ældre forlæg. Voergård kan være Voerladegård i Tyrsting herred ved Skanderborg, men der er flere muligheder. Anders Thiset foreslår Voergård i Hllum Herred med et spørgsmålstegn, Hllum Herred ligger i Himmerland mellem Aalborg og Randers, nutidens herregård Voergård ligger i Vendsyssel. Der er dog ikke registreret en Jep eller Jakob Kalf i forbindelse med nogen Voergård. Maren Eriksdatter noteres i Kalf-slægtstavlen som 'Rotfeld', og det betyder at hun forbindes med Bratskov hovedgård i Han herred i Thy, hvortil jeg tidligere har forbundet Niels Kalf.²⁷⁰ Maren Eriksdatter er ifølge Rotfeld-slægtstavlen i Danmarks Adels Årbog 1912 datter af Erik Nielsen (Rotfeld)

igen hos kongen efter oprøret 1368-1372 (Danmarks Riges Breve, 3. række 8. bind, nr. 449-453). Bo Høg er iflg. Dansk biografisk leksikon rigsråd i 1376-1377, og formentlig også en vigtig allieret for Erland Kalf på dette tidspunkt.

²⁷⁰ Diplomatarium.dk, 1410. 3. maj. Rødding herredsting. Det er dokumentet hvor Niels Kalf kaldes af Bratskov, som jeg skriver om i afsnittet "Niels Kalf, 3".

af Bratskov. Der er som sagt ingen kildehenvisninger til Jep Kalf, og heller ingen forklaring på hvorfor han er optaget i slægtstavlen som Niels Kalfs søn. Jep Kalf og Maren Eriksdatter findes ikke i dokumenterne. Det eneste jeg kan lægge til Kalf-slægtstavlens oplysninger, er Niels Kalfs dokumenterede forbindelse til Bratskov.

Anders Thiset giver heller ingen forklaringer på hvorfor Ulf Kalf i Bjørnstrup er optaget som søn af Jep Kalf i Kalf-slægtstavlen. Bjørnstrup er rettelig Bjøstrup og ligger i Ning herred, syd for Århus.²⁷¹ Ulf Kalf pantsætter i 1505 en gård, Rattrup, i Skodborg herred til Gudum kloster, står der i Kalf-slægtstavlen, og her kan jeg finde dokumentet der henvises til, for Skodborg herred ligger i Harsyssel og dokumentet er trykt i Harsyssel Diplomatarium.²⁷² Dokumentet er skrevet og besejlet i Gudum kloster som ligger lige vest for Venø bugt, lidt inde i landet mellem Struer og Lemvig. Seglene mangler desværre, og dokumentet fortæller ikke mere om Ulf Kalf. Ulf Kalf og hans ægtefælle sælger i 1506 hendes søsterlodder i en del gods i Harsyssel og Vendsyssel.²⁷³ I skødebrevet er Ulf Kalf "af Bjø(rs)strup".²⁷⁴

Kalf-slægtstavlen har en datter, Anne, af Ulf Kalf. Hun er nævnt i forbindelse med en tvist om et skøde på Bjøstrup i 1552.²⁷⁵ Anne og Ulf Kalfs relation bliver således bekræftet i dokumenter. Ulf Kalfs relation til Jep Kalf og Maren Eriksdatter kan derimod ikke bekræftes, og heller ikke de to sidstnævntes eksistens i det hele taget, de hviler helt på Anders Thisets forlæg i de adelige slægtsbøger.

Mette Nielsdatter

Om Niels Kalf og Abele Tygesdatters datter Mette, står der i Kalf-slægtstavlen at hun er gift med David Saxesen til Højby, sælger Højby og andet gods i Hads herred til biskoppen af Århus i 1483, og er død i 1491. Der er henvisning til registreringer i De ældste danske Archivregistraturer. Registreringerne handler om to skøder til biskoppen af Århus på en gård i Dyngby og på hovedgården Højby, vi er helt rigtigt i Hads herred i Østjylland. Det er fru Mette der udsteder skøderne, og i den ene registrering fra 1483 er hun "Nielsdatter". Der er et efterspil med fru Mettes arvinger i 1491 og 1492, men vi får desværre ikke disse arvingers navne i de to dokumenter fra dette efterspil.²⁷⁶ Mette Nielsdatters mor, Abele Tygesdatter, giver i 1435 noget gods i Hads herred i faddergave til Henrik Davidsen, "for han skulle bede godt for hendes sjæl", som der står i et resume af hendes gavebrev i

²⁷¹ Steen Thomsen, Bemærkninger til Kalf-slægtstavlen.

²⁷² Harsyssels Diplomatarium, s. 97.

²⁷³ Adelsgodset blev splittet og samlet ved arv. Kvinder arvede halve lodder i forhold til mænd (søsterlodder). En hovedgård eller en fæstegård kunne have mange ejere med hver sin lod. Hvis der kun var kvinder som arvinger, fik de det hele, og godset kunne så forblive samlet og forøget gennem ægteskab.

²⁷⁴ Repertorium år 1506 nr. 10541.

²⁷⁵ Kalf-slægtstavlen henviser til Herredags dombøgerne i Rigsarkivet, VI. 112.

²⁷⁶ Kalf-slægtstavlen henviser til De ældste danske Archivregistraturer II s. 148-150. Det er Åkjærskes registratur nr. 317 og 334 (1483, Dyngby), og 318, 319, 320, 323 og 324 (1483, 1484, 1491, 1492, Højby).

Åkjærskes registratur.²⁷⁷ Hvis det skal forstås som en dåbsgave, er denne Henrik Davidsen vel Mettes søn og Abele Tygesdatters dattersøn. Abele Tygesdatter er knyttet til Højby i Gosmer sogn i Hads herred gennem sin mor, Ingeborg, og sin bror Bent Puder, som begge optræder som ejere af Højby,²⁷⁸ og hér altså også Abele Tygesdatters datter, Mette Nielsdatter. Familien har, som det ses, haft Højby i tre generationer.

Mikkel Kalf

Sønnen Mikkel Kalf står også med et spørgsmålstegn i Kalf-slægtstavlen. Han er nævnt i et dokument fra Hads herredsting i 1444, og har fået pant i fire gårde i Rørt i 1458, det er også i Hads herred.²⁷⁹ Jeg finder ikke noget der underbygger at Mikkel Kalf er søn af Niels Kalf og Abele Tygesdatter, han står uforandret med det spørgsmålstegn Anders Thiset har givet ham.

Anne Kalsdatter

Kalf-slægtstavlen har ingen henvisninger til Annes placering i tavlen som datter af Niels Kalf og Abele Tygesdatter. Hun kaldes "Kalsdatter" i et dokument i 1471.²⁸⁰ Hun er gift med Laurids Dan, som er en veldokumenteret mand. Han er lensmand i Han herred i Thy 1462-1466, han er 'af Alsbjerggård' også i Han herred 1456-1466 og efter 1466 er han 'af Faddersbøl'.²⁸¹ Faddersbøl ligger i Hundborg herred ved Thisted, vi er stadig i Thy. Anne Kalsdatter og Laurids Dan har en datter Abele (som kunne være opkaldt efter Abele Tygesdatter), hun bliver gift med Albret Skeel til Hegnet, og det er fra denne relation vi kender til hende.²⁸² En anden datter Karen bliver gift med Jep Jensen (Skovgård), jf. nedenfor i afsnittet 'Gravstenen i Skt. Knuds kirke i Odense'.

Der er en Jens Kall af Nystrup i Hundborg sogn samtidig med Anne Kalsdatter og Laurids Dan.²⁸³ Hovedgårdene Nystrup og Faddersbøl er naboer i Hundborg sogn og herred. Men som vi skal få at se om et øjeblik, kan det ikke være fra denne Jens Kall eller hans nærmeste familie, at Anne Kalsdatter har sit patronym.

²⁷⁷ Diplomatarium.dk, 1435 (søgning på "abele"). De ældste danske Archivregistraturer II, s. 148, nr. 316.

²⁷⁸ Trap Danmark, 5. udg., bd. 19, Århus a, s. 345, Højby.

²⁷⁹ Kalf-slægtstavlen henviser til Århus bispearkiv og De ældste danske Archivregistraturer. De ældste danske Archivregistraturer II, s. 145, nr. 283 (Mikkel Kalf nævnes i en note til nr. 283, hvor der refereres til en anden version af resumeet af dokumentet end den der er gengivet).

²⁸⁰ Repertorium år 1471 nr. 2994.

²⁸¹ Steen Thomsen: bemærkninger til slægten Dan. Stefan Pajung og Lone Liljefalk har en artikel om Næsbo herred (Vester Han herred) som giver et fint indtryk af forholdene på Laurids Dans tid i Han herred, arkivthy.dk/images/Aarvog/2016/stefanpajung2016.pdf

²⁸² Danmarks Adels Årbog 1943, Skeel, s. 95.

²⁸³ Jens Kall er nævnt som "Karll af Nystrup" (Repertorium år 1462 nr. 1515), og som "Kalff af Nystrup" (Repertorium år 1465 nr. 1950), begge gange som tingsvidne i Vendsyssel. Han er tingsvidne i Kollerup i Han herred i 1463 sammen med Laurids Dan, her er han "Jens Kalff" (Repertorium år 1463 nr. 1641).

Omkring 1470 bliver Jens Kall af Nystrup dræbt af Mourids Nielsen (Gyldenstjerne) af Ågårds svende. Mourids Nielsen er rigsråd og Ågård ligger i Han herred i Thy.²⁸⁴ Mourids Nielsen er en magtfuld herre med meget gods, han råder med sine svende over en rå voldsmagt (drabet på Jens Kall er ikke den eneste drabssag som involverer svendene).²⁸⁵ Der indgås et forlig i 1471 i Thisted kirke efter drabet på Jens Kall, det sker på kongens initiativ.²⁸⁶ Drabssagen afsluttes i 1475 med et såkaldt orfejdebrev fra sønnen Henrik Kall.²⁸⁷ Et orfejdebrev er en erklæring om, at man har fået erstatning for drabet, og at slægt og venner fraskriver sig hævn og yderligere erstatningskrav i al fremtid. Henrik Kalls orfejdebrev er besejlet af hans støtter og slægtninge. Det er bemærkelsesværdigt at Laurids Dan ikke er at finde blandt disse støtter og slægtninge. Det ville han have været, hvis han havde været Henrik Kalls svoger og Jens Kalls svigersøn, eller på anden måde i nær slægt med de to mænd, og hans fravær på orfejdebrevet er en stærk indikation på, at hans ægtefælle Anne Kalsdatter ikke er i nær slægt med Jens Kall, og at hun har sit patronym fra en anden mand.

Anders Thiset nævner ikke de to mænd, Jens Kall og hans søn Henrik Kall, i forbindelse med Kalfslægten. Staveformen af deres slægtsnavn i de dokumenter, de optræder i, er Kal, Kall, Karll, Kalf og Kalff.²⁸⁸ Symbolet i deres segl er to hunde over hinanden, og altså forskelligt fra Kalfslægtens våbenskjold, som er en harpy (en jomfru i ørnefjerdragt).²⁸⁹ Anders Thiset og adelsslægtseksperter Steen Thomsen bruger slægtsnavnet 'Kall' om de to mænds slægt (for at skelne dem fra Kalfslægten).²⁹⁰

I 1471 er der en arvestrid mellem Laurids Dan og Jens Kalls arvinger om noget jord og 5 gårde i Vorup (Vorup ligger også i Hundborg sogn, vi kender stednavnet fra vore dages 'Vorupør'). "Jes Kal og Nis Kal" har haft gårdene "i vare", og Laurids Dan kræver og får tilkendt gårdene som sin ægtefælle Anne Kalsdatters arv. Sagen går på Hundborg herredsting og på Viborg landsting.²⁹¹ Dokumentet om arvestriden om gårdene i Vorup er den kilde, hvorfra vi kender Anne Kalsdatters patronym. I samme dokument har vi som sagt "Jes Kal og Nis Kal". Der er oplagt en sammenhæng mellem de tre, og "Jes Kal" er oplagt Jens Kall af Nystrup. Men dokumentet fortæller ikke hvem "Nis Kal" er, hvordan

²⁸⁴ Mourids Nielsen (Gyldenstjerne) er sønnesøn af Peder Nielsen (Gyldenstjerne) af Ågård (jf. afsnittet 'Jakob Kalf og hans børn').

²⁸⁵ Danske Magazin 3.III.280. 9 juni 1492.

²⁸⁶ Danske Magazin 3.III. 267-269. Kongen blander sig formentlig i drabssagen fordi biskoppen i Børglum er involveret i den som modpart til Mourids Nielsen af Ågård, og de er begge med i kongens råd, kongen er Christian 1.

²⁸⁷ Danske Magazin 3.III. 269-270.

²⁸⁸ Jf. ovenstående noters henvisninger til Danske Magazin og Repertorium, og Eline Gøyes Jordebog s. 384.

²⁸⁹ Anders Thiset, Danske Adelige Sigiller, C.LIII.2, C.LIII.3. De to hunde rimer godt med stednavnet Hundborg, og det ligger snublende nær at forbinde slægtsnavnet Kall med et andet stednavn fra denne egn, Kallerup.

²⁹⁰ Anders Thiset i Nyt Dansk Adelslexicon, slaegtsbibliotek.dk/931156.pdf, 'Dansk adel stamtavler' på Steen Thomsens slægtsbase.

²⁹¹ Repertorium år 1471 nr. 2994. Laurids Dan og Anne Kalsdatter er sammen med en Mogens Mogensen i arvestriden. Modparten er Jens Kalls svigersøn, Jep Bagge, m.fl. Jep Bagge kaldes "Kaal" i 1456 (Repertorium år 1456 nr. 669). En Mogens og Anders Mogensen er medbesejlere på forliget i Thisted kirke i 1471. Anders Thiset identificerer Mogens Mogensen som (Glob) (Danmarks Adelsårbog 1891, Due (Glob)-slægtstavlen).

relationerne er mellem de tre, eller om Jes Kal og Nis Kal overhovedet er samtidige. Dokumenterne hjælper os ikke med at bekræfte Anne Kalsdatters herkomst, men hvis Nis Kal er ophavet til "Kalsdatter", er det fortsat en mulighed at denne Nis Kal er Niels Kalf. Anne Kalsdatter kan være datter af Niels Kalf og Abele Tygesdatter.

Anne og Laurids Dan har ifølge Kalf-slægtstavlen "vistnok en søn", Tyge Kalf af Bjørnkjær og Tvenstrup i Hads herred.²⁹² Anders Thiset røber ikke hvordan koblingen mellem Anne Kalsdatter i Thy og Tyge Kalf i Hads herred er skabt. Han henviser til to dokumenter om Tyge Kalf, det ene af dem er et dokument fra 1469 som vi kender hans segl fra.²⁹³ Våbenskjoldet i seglet er ikke Kalfslægtens våbenskjold, det bliver af Anders Thiset bedømt til at være Abildgårdslægtens våbenskjold.²⁹⁴ Anders Thiset er ekspert i segl, og han har set seglene eller de originale tegninger af seglene, så han har sikkert ret. Hvorfor Tyge kalder sig Kalf, kan kun blive stof til ideer. Én ide kunne være at han er 'morfar opkaldt', opkaldt med det fulde kaldenavn efter en slægtning på mors side, men (i respekt for den patriarkalske tradition) fortsat en mand i sin fars slægt med sin fars våben. Med den ide i hovedet falder tanken på Niels Kalf og hans svigerfar, Tyge Puder, som ophav til Tyge Kalfs navn.

Kalf-slægtstavlen har en datter af Tyge Kalf, Karen, som er mor til en Niels Krag. Denne Niels Krag fører en sag i 1550 om en arv efter Tyge Kalf.²⁹⁵

Relationen mellem Anne Kalsdatter og Tyge Kalf bliver ikke bekræftet i dokumenterne, den er formentlig en konstruktion fra de adelige slægtsbøger fra 15-1600-tallet. Anne Kalsdatters relation til Niels Kalf og Abele Tygesdatter kan som sagt heller ikke bekræftes, men den relation kommer måske også fra slægtsbøgerne. Vi skal til Skt. Knuds kirke i Odense for at få syn for den sag.

Gravstenen i Skt. Knuds kirke i Odense

Der er sparsom eller ingen dokumentation for Niels Kalf og Abele Tygesdatters efterkommere. Af de fire børn i Kalf-slægtstavlen er det kun datteren Mette der bliver bekræftet i dokumenterne. Dog er der omvendt ingen dokumenter eller segl der entydigt modsiger Kalf-slægtstavlen, selvom der er seriøse udfordringer. Anders Thiset har troet på sine forlæg, og jeg kan vælge at stole på Anders Thiset.

Jakob Kalf bruger sit segl med Kalfslægtens våbenskjold 28. september 1401 i Lund i Skåne, og det er sidste gang vi ser Kalfslægtens segl i brug.²⁹⁶ Men vi finder Kalfslægtens våbenskjold på en gravsten fra 1615 i domkirken i Odense (Skt. Knuds kirke). Gravstenen

²⁹² 'af Tvenstrup' kommer fra De ældste danske Archivregistraturer II s. 120 (Åkjærseke reg.) 1492 og Repertorium 1493 nr. 7462.

²⁹³ Repertorium år 1469 nr. 2570.

²⁹⁴ Anders Thiset, Danske Adelige Sigiller, F.LXVI.5 og H.XLV.4. Det billede jeg har set i Danske Adelige Sigiller er dog meget uklart, det er kun våbenskjoldets øverste del man kan se, og her er der to kugler eller cirkler ved siden af hinanden, som godt kunne være Abildgårdslægtens æbler, men det kan også være to udviskede roser (Lange), eller, hvis vi tror at seglet er meget eroderet, to ubestemmelige symboler ved siden af hinanden, som i Laurids Dans segl fra 1474.

²⁹⁵ Kalf-slægtstavlen henviser til Danske Magazin 4. VI. 331.

²⁹⁶ Henry Petersen, Danske Adelige Sigiller, nr. 1011.

er Margrethe Skovgårds gravsten med våbenanetavler, 8 våbenskjold til venstre og 8 våbenskjold til højre for adelsfrøkenen i helfigur, det er en farvestrålende tavle der hænger ved alteret i domkirken.²⁹⁷

Våbenanetavler er en skik fra 15-1600-tallet, og lidt af en videnskab. Øverst til venstre har vi her (vist nok som sædvanligt) Margrethe Skovgårds fars våben, dernæst følger farmors våben, 2 oldemødres og 4 tipoldemødres våben (eller mere præcist: disse 7 kvinders fædres våben). Ligeså til højre, men her med Margrethe Skovgårds mors våben øverst. Det spændende her, for denne fortælling, er at farmors våben er Laurids Dans våben, oldemors våben er Kalf våbenet og tipoldemors våben er Puder våbenet. Der er ingen tvivl om hvilken slægt våbnene tilhører, for over hvert våben er der et bånd med slægtens navn: de (af) Skovgård, de Dan, de Puder osv., eneste undtagelse er båndet over Kalf våbenet, her står der 'Her lip Kall Rider' dvs. 'Hr. Jakob Kalf, ridder'. Herom om lidt.

Relationen mellem Laurids Dan og Margrethe Skovgårds farfar kan bekræftes. Vi ved fra et dokument fra 1498, at Jep Jensen (Skovgård) tager lovhævd på nogen gårde i Jebjerg (Jebjerg, Ørum sogn, ved Randers), som han har fra sin svigerfar Laurids Dan.²⁹⁸ Det er altså ikke bare et Dan våbenskjold vi finder på gravstenen, det er faktisk Laurids Dans våben. Og mere: Våbenanetavlen fortæller at Laurids Dans svigerfar er en Kalf og at hans svigermor er en Puder, så Margrethe Skovgårds tipoldeforældre ad denne linje kan meget sandsynligt være Niels Kalf og Abele Tygesdatter (Puder). Det kan tolkes i forskellige retninger, at der eksplicit står Jakob Kalf på båndet over Kalf våbenskjoldet, og ikke blot 'de' Kalf som over de 15 andre våbenskjold på tavlen. Jakob Kalf var ridder og en mere fremstående mand end Niels Kalf, så forvekslingen kaster måske mere glans over Margrethe Skovgård, men vi kan dokumentere at det var Niels Kalf af de to, formentlig brødre, der var gift med en Puder. Der er gået 150 år eller mere fra disse tipoldeforældre levede til arbejdet med Margrethe Skovgårds gravsten fandt sted. Det er ikke håbløst mange år i en tid, hvor det var vigtigt at kunne gøre rede for sine aner langt tilbage, og hvor den tradition har været overvejende mundtlig (det er først i 1500-tallet at adelige i almindelighed begynder at få skrevet deres slægtsbøger ned med pen på papir eller pergament). Men tipoldeforældre er svære at holde styr på (det er trods alt længe siden og der er 16 af dem). Der ligger sikkert en slægtsbog til grund for Margrethe Skovgårds anetavle, og hun har måske selv medvirket til at skrive den. Hun har sikkert styr på sine oldeforældre, Laurids Dan og Anne Kalsdatter, men det er ikke sikkert hun har styr på, hvor "Kal" i Kalsdatter kommer fra. Hun har måske fundet frem til Kalf og Puder alliancen og Ridder Kalfs våbenskjold med bare navnet "Kal" som ledetråd, og ikke vidst om hun har ramt den rigtige "Kal". Det kan dog heller ikke udelukkes, at Margrethe Skovgård har vidst besked om Abele Tygesdatter og en eller anden Kalf. Hendes farmors søster hed Abele, og hvis denne søster var opkaldt efter Abele Tygesdatter, har sidstnævnte måske endnu stået fast i Margrethe Skovgårds erindring som en kendt tipoldemor.

Det kan være Margrethe Skovgårds anetavle der har skabt fortællingen om Anne Kalsdatters herkomst, eller det kan være omvendt. Relationen mellem Anne Kalsdatter og Abele Tygesdatter og Niels Kalf er en mulighed.

²⁹⁷ Billeder og forslag til personer kan ses på gravstenogepitafier.dk/odense2.htm

²⁹⁸ Steen Thomsen, Bemærkninger til slægten Dan.

Kirsten Kalfsdatter

Kalf-slægtstavlen nævner en Kirsten Kalfsdatter, og hun kalder på min nysgerrighed. Anders Thiset nævner hende 'under tavlen' med en enkelt sætning: "Kirsten Kalfsdatter, Mogens Pigs efterleverske, solgte 1460-1464 gods i Hind herred til St. Hans kloster i Viborg". Hind herred ligger nord for Ringkøbing fjord og er en del af Harsyssel. Dokumenterne Anders Thiset henviser til, er fire optegnelser i registraturen over St. Hans klostres breve, og hans kortfattede referat af dem er dækkende (bortset fra at der også er tale om et gavebrev, og ikke kun et skøde).²⁹⁹ De fire registraturoptegnelser er alt hvad vi har om Kirsten Kalfsdatter.

Hendes ægtefælle Mogens Pig derimod har vi lidt mere på. Hans navn dukker op i et dokument fra 1429 i Harsyssels Diplomatarium.³⁰⁰ I dette dokument forlenes væbner Henrik Eriksen med Ribe domkapitels gods i Sahl sogn i Ginding herred, og tre mænd underskriver dokumentet og indestår på Henrik Eriksens vegne for de forpligtelser han påtager sig overfor Ribe domkapitel.³⁰¹ De tre mænd er ridder Erik Nielsen, og væbnerne Christiern Fasti og Mogens Pig ("Magni Piigs"). Erik Nielsen og Christiern Fasti kender vi fra andre dokumenter fra samme tid som henholdsvis "af Tim" og "af Vennersgård", og jeg tror det er disse to mænd fra Hind herred (hvor de to hovedgårde ligger), der optræder i dokumentet. Erik Nielsen af Tim er 'Gyldenstjerne' og Henrik Eriksens segl på dokumentet er Rosenkrantz-våbenet, så de er ikke far og søn. Der findes omtrent samtidig en Erik Nielsen (Rosenkrantz) i Sønderjylland, men jeg tror ikke, at han er far til Henrik Eriksen. Jeg tror at Henrik Eriksens far er Erik Jensen (Rosenkrantz), han har nemlig slægtsrelationer til Gyldenstjerne.³⁰² Erik Nielsen (Gyldenstjerne) er far til Niels Eriksen (Gyldenstjerne) af Langtind, som vi kender fra dokumenterne om Niels Kalf, og han er Jakob Kalfs følgesvend fra rettertingene i 1401-1408.³⁰³ Erik Nielsen (Gyldenstjerne) og Mogens Pigs segl mangler desværre på dokumentet. Det interessante for denne fortælling er: Hvordan er Mogens Pig havnet i dette selskab?

Mogens Pig er forbundet med Sønderlyng herred mellem Viborg og Randers. Ifølge Pig-slægtstavlen i Danmarks Adels Årbog er han søn af Lars Pig, som optræder i Sønderlyng herred mellem 1401 og 1428. Mogens Pig køber gods af sin bror i 1421 (en gård i Nørbæk og en gård i Ålum, begge i Sønderlyng herred), og han har skilt sig af med dette gods igen omkring 1430.³⁰⁴ Han nævnes for sidste gang i forbindelse med et præstemøde i Viborg i

²⁹⁹ De ældste danske Archivregistraturer II, s. 380, nr. 4, 5, 6 og 7.

³⁰⁰ Harsyssels Diplomatarium, s. 27-28.

³⁰¹ Ribe domkapitels gods i Sahl sogn er omfattende (Hjerm og Ginding herreder, Svenstrup, s. 384-386) og inkluderer bl.a. de 3 gårde som domkapitlet fik 7 år tidligere i 1422 i forliget med Karin af Langtind om Rydhave (Harsyssels Diplomatarium s. 23-24).

³⁰² Steen Thomsen, Bemærkninger til DAA 1985-87 Rosenkrantz.

³⁰³ Jf. afsnittene 'Niels Kalf, 8' og 'Jakob Kalf og hans børn'.

³⁰⁴ Pig-slægtstavlen, Danmarks Adels Årbog 1908, s. 353-354. Mogens Pig pantsætter gården i Nørbæk i 1421, men det er broren Jens der siden indløser pantet i 1430, og det er ham der beholder tilknytningen til Nørbæk. Handelen mellem brødrene kan ligne en arveskiftesag. De ældste danske Archivregistraturer II, s. 369, nr. 7. Det Kgl. Rettertings Domme, første bind, s. 61-63, slaegtsbibliotek.dk/910719.pdf. Desuden Chr. Villads Christensen, Samlinger til Jydsk Historie og Topografi. 2, IV, s. 243-257.

1459.³⁰⁵ Pig-slægtstavlen foreslår en datter, Ingeborg, af Mogens Pig, men hun er mere sandsynligt datter af hans bror, Jens Pig.³⁰⁶

Der er i alt dette ingen forbindelser til de potente herrer i Hind herred eller til Henrik Eriksen (Rosenkrantz). Den eneste synlige forbindelse er Mogens Pigs ægtefælles patronym. Hvis 'Kalfsdatter' læses 'Niels Kalfs datter' er der pludselig gode grunde til at finde Mogens Pig i snævert selskab med ridder Erik Nielsen (Gyldenstjerne) af Tim, i Sahl sogn i Ginding herred, i 1429. Erik Nielsen har i 1429 ganske nylig installeret sin søn, Niels Eriksen (Gyldenstjerne), på Langtind (gennem sønnens ægteskab). Niels Kalf har nære forbindelser til Langtind, men i 1429 er han død, og hans arvinger sidder formentlig nu på Gimsing. Brikken med Mogens Pig i 1429 falder på plads, hvis det er ham og Kirsten Kalfsdatter, der er arvingerne på Gimsing.

Kirsten Kalfsdatter kaldes enke i 1464 og afdød i 1480.³⁰⁷ Hun er formentlig en voksen kvinde i 1429, og det er så tidsmæssigt en mulighed, at hun er Niels Kalfs datter. Mogens Pig holder arveskifte med sin bror i 1421 og forsvinder tilsyneladende fra Sønderlyng herred senest efter 1430, det kan være ægteskab og arv i Gimsing der fører ham væk.

Der optræder en "Mogens i Gimsing" som tingsvidne i et dokument fra 1438 fra Hjerm herredsting. Dokumentet handler om stadfæstelse af skøder til Niels Eriksen (Gyldenstjerne) af Langtind på gods i Hjerm og Hind herreder.³⁰⁸ Mogens i Gimsing er en af otte vidner som præsenteres som "beskedne mænd". I første omgang læser jeg denne betegnelse som 'almindelige mænd', bønder, men betegnelsen har skiftet betydning en gang i middelalderen, og 'beskedne mænd' kan et stykke ind i 1400-tallet stadig betyde væbnere. Det fremgår ikke klart af dokumentet fra 1438 om de otte vidner er bønder eller væbnere, dokumentet kan derfor ikke tages som en bekræftelse på, at vi her har mødt Mogens Pig på Hjerm herredsting, men det er en mulighed.

Det er kun ud fra et sparsomt fragment, at Kirsten Kalfsdatter og Mogens Pig kan knyttes til Gimsing og Niels Kalf, men jeg tror på det, ligesom jeg tror på, at Niels Kalf ikke blot er en Kalf, men at han er søn af Erland Kalf.

Gimsing

Jeg har befriet Niels Kalf for Niels Thorsen og gjort ham til én mand, og jeg har forbundet ham til slægterne bagud, baseret på min læsning af de samtidige dokumenter og på de netværk, jeg mener at kunne læse mig til i dokumenterne. Indicierne for at Niels Kalf er tæt på Erland Kalf og Jakob Kalf er gode, og de mænd og kvinder han omgås med, modsiger de forestillinger om 'forarmet lavadel', som Oluf Nielsen lagde grunden til, og som ikke mindst Jens Abildtrup, i bogen Selvejerslægten Bjødstrup, har været ansvarlig for at formidle til eftertidens slægtsforskere.

³⁰⁵ Diplomatarium Vibergense, A. Heise, 1879, Tillæg II, 1459, side 350, slaegtsbibliotek.dk/907036.pdf

³⁰⁶ Steen Thomsen, Bemærkninger til DAA 1908 Pig.

³⁰⁷ De ældste danske Archivregistraturer II, s. 380, nr. 4 og 5.

³⁰⁸ Gamle jyske tingsvidner, s. 16-17.

Niels Kalf kalder sig i 1408 og 1422 "af Gimsing", og deraf kan vi slutte, at han har en hovedgård i Gimsing sogn, der også kaldes Gimsing. Hovedgården hedder "Gimsinggård" i et dokument 70 år senere, og vi må tro at der er tale om den samme gård. Af egnens kendte hovedgårde fra denne tid, Gimsinggård og Kvistrup i Gimsing sogn, Kvistgård og Rovnborg i Vejrum sogn, og Volstrup i Hjerm sogn, var det Kvistrup og Volstrup der blev til en senere tids herregårde, de øvrige var i 1600-tallet blevet til bøndergårde.

Jeg har stået på terrassen på Øster Movstgård, som formentlig ligger der, hvor Gimsinggård lå i 1400-tallet. Terrassen ligger på brinken ud mod den ådal som Kvistrup møllebæk løber gennem. En gang i tiden har åen bugtet sig helt ind under terrassen, og jeg kunne, som jeg stod der, levende forestille mig, hvordan en befæstet hovedgård kunne ligge netop på dette sted. Den nuværende ejer af Øster Movstgård var under ombygning stødt på store fundamentsten ud mod å-skrænten, som han ikke havde turdet fjerne. Fundamentstenene fortæller mig den samme historie om en befæstet hovedgård.

Vi kender som sagt ikke omfanget af det gods der hørte til Gimsing på Niels Kalfs tid, men i et dokument fra 1506 har vi en beskrivelse af gårdens jorder og det gods der hører til den knap 100 år senere.³⁰⁹ Gimsinggård kaldes for Morsgård i dokumentet, som er en senere stadfæstelse fra 1549 af det oprindelige dokument fra 1506, Gimsinggård kaldes Morsgård første gang i et dokument fra 1525.³¹⁰ Godset er Morsgård med marker, enge og mølle, Holmgård og 4 gårde i Gimsing sogn og Ølbygård og 3 gårde i nabosognet Ølby sogn. Til dette gods lægger sig noget pantsat gods som er Struergård i Gimsing sogn og 2 gårde i Elsborg sogn ude østpå.³¹¹ Det er den godsmængde som Peder Thomsen og Ingerd Mouridsdatter formentlig har rådet over. Dokumentet fra 1506 er Jens Pedersens lovhævd på Hjerm herredsting på godset, på vegne af sin mor Ingerd Mouridsdatter og sine søskende. Peder Thomsen er sandsynligvis død og det er måske anledningen til lovhævden.

Hvis min ide om Kirsten Kalfsdatter og Mogens Pig er rigtig, var hun den sidste Kalf der havde Gimsinggård, kun en generation før vi finder Peder Thomsen og Ingerd Mouridsdatter på gården. Kalf-navnet forsvinder fra Gimsing. Men gårdens ejere vedbliver at opfylde adelens grundlæggende vilkår helt ind i anden halvdel af 1500-tallet: Mourids Pedersen stiller med en fuldt udstyret mand og hest til kongen i 1511,³¹² hans bror Jens Pedersen gør det samme i 1525,³¹³ og Jens Pedersens søn Mourids Jensen falder i krigen mod svenskerne i 1565. Kongen (Frederik 2) befaler Albret Skeel (til Hegnet) at indtræde som værge for Mourids Jensens enke og børn, som får tildelt kronens andel af tienden for Gimsing sogn.³¹⁴ Året efter får enken brev på en gård i Vejrum af kongen.³¹⁵ Albret Skeel er oldebarn af Laurids Dan og Anne Kalsdatter (så det er en mulighed, omend spekulativ, at han er i slægt med Mourids Jensen),³¹⁶ han er en magtfuld mand, rigsråd og

³⁰⁹ Repertorium år 1506 nr. 10719 (2. række VI s. 173).

³¹⁰ Jf. afsnittet 'Ingerd Mouridsdatter i Gimsing', note 16.

³¹¹ Eline Gøyes jordebog, 21 sept. uden årstal, s. 360. Min konklusion at året må være 1506.

³¹² Danske Magazin 4. II s. 298. Stiller 1 mand sammen med Jens (Jensen) i Skovgård (ved Lemvig), som vi kender fra Eline Gøyes jordebog s. 368.

³¹³ Danske Magazin 2. V s. 53.

³¹⁴ Kancelliets brevbøger, 1565, 10. og 12. december, s. 690.

³¹⁵ Iflg. Oluf Nielsen i Hjerm og Ginding herreder, brevet er dateret 7 dec. 1566.

³¹⁶ Hvis Anne Kalsdatter er datter af Niels Kalf og Niels Kalf er Mourids Jensens tiptipoldefar.

lensmand. Albret Skeel dør imidlertid i 1568, så Mourids Jensens enke, Anne "af Movsgård", stiller selv på Viborg landsting i 1570 i en arvestrid, og forsvarer sin datters arv efter sin mands mormor. Datterens navn er Ingerd. Modparten i retten er Mourids Jensens søstre, som alle har taget et skridt ned ad den sociale rangstige, de er gift med bønder.³¹⁷ Her ender sporet (som adelsslægt) for denne slægt på Gimsinggård, det spor som begynder med Peder Thomsen og Ingerd Mouridsdatter.

Jeg vil gerne vide om dette spor egentlig begynder længe før? Vide hvordan Peder Thomsen og Ingerd Mouridsdatter er kommet i besiddelse af Gimsinggård? Om det er arv? Om de er efterkommere af Niels Kalf? Men svaret blæser i vinden. Det er en mulighed at en af de to er Niels Kalfs oldebarn, men i så fald er der arvet søsterlodder gennem to-tre generationer, eller godset er blevet formindsket på andre måder. Der er langt fra Peder Thomsen og Ingerd Mouridsdatters verden til den verden Erland Kalf tumlede sig i.

Navnet Kalf

Jeg har gennem hele dette skrift behandlet navnet Kalf som et slægtsnavn, men Kalf kan desuden både være et fornavn og et tilnavn. Der er ikke den store mystik om navnets betydning, det betyder simpelthen kalv, både på dansk, norsk, svensk og tysk.³¹⁸ Navnet Kalf fortæller ikke nødvendigvis om slægtsrelationer til andre med samme tilnavn, og vi møder da også mænd og kvinder i 13 og 1400-tallet der hedder Kalfssøn eller Kalfsdatter, altså sønner og døtre af mænd der hed Kalf som fornavn eller tilnavn, der er for de flestes vedkommende tale om bønder. Vi finder også flere væbnere i dokumenterne med tilnavnet Kalf, som vi ikke ved andet om end det sparsomme, der fremgår af det dokument de optræder i. Vi ved ikke om de har relationer til Kalfslægten, men de bærer i hvert fald navnet.³¹⁹

Vi har en velbyrdig mand Nicholai Kalf i Nyborg i 1327, som er vidne på et skøde på gods i Gudme herred på Fyn.³²⁰

Vi har en Johannes Kalf i 1329 som er en af syv vidner på, at "Thordo dictus Kallonis eller Lytle" i Lunde i Odense herred har solgt og skødet sit og sine brødres gods i Brylle i samme herred til klosterbrødrene i Odense. Hvis "Kallonis" her er en latiniseret skrivemåde for Kalf, har vi både en Jens og en Thor Kalf i dette dokument.³²¹

Jens Eriksen køber messer i Lund i Skåne i 1334 for blandt andre sin hustru Gertruds afdøde forældre, hustruens far hedder Peter Kalf. Jens Eriksen er bror til ærkebiskop Karl i Lund, vi er blandt stormænd, så Peter Kalf må også være en stormand og meget sandsynligt i slægt med marsken Jens Kalf.³²²

³¹⁷ Reitzel-Nielsen: Danske Domme 1375-1662, 1978, nr. 353. Steen Thomsen har læst kilden.

³¹⁸ Middelnedertysk.

³¹⁹ Danmarks gamle personnavne, I Fornavne, s. 719-720, Danmarks gamle personnavne, II Tilnavne, s. 530-532.

³²⁰ Repertorium år 1327 nr. 1506 og 1507.

³²¹ Repertorium 1329 nr. 1557. Kallonis er i øvrigt græsk for 'skønhed'.

³²² Danmarks Riges Breve, 2. række 11. bind, nr. 158, 1. oktober 1334, og nr. 206, 29. marts 1335.

Der er et arveskifte på Sjælland i 1339 efter en Jens Kalf. Han efterlader gods i Tystrup ved Halleby å og i Solbjerg, begge steder i Vestsjælland. Hans bror hedder Troels, hans far Ingemar Troelsen og hans mor Petronilla. I Kalf-slægtstavlen er Petronilla datter af Jens Kalf og Cecilie Nielsdatter.³²³

Vi har en Lyder Kalf i Østjylland i 1358, 1359 og 1363. Her drejer det sig om gods i Yding, Østbirk og Hansted sogne i Voer herred, og Odder sogn i Hads herred.³²⁴ Staveformen af slægtsnavnet i dokumenterne er Kalæ, Kalff, Kalle, Kall og Kals. Dokumenterne er registraturoptegnelser der er skrevet langt senere som resumeer af de oprindelige dokumenter. Der er i 1300-tallet en fremstående ridder med navnet Lyder Kale eller Kabel (han har et segl med et møllehjul som symbol). Lyder Kalf i Østjylland regnes for at være denne ridder i værket 'Danmarks gamle personnavne'.³²⁵

90 år senere i 1447 og 1451, i Halland i Halmstad herred, finder vi fogeden Peder Kalf. Han er foged for lensmanden på Varberg, Åge Axelsen (Thott).³²⁶

I 1473 har vi en Mogens Kall, som tager lovhævd på en gård i Grynderup i Gislum herred i Himmerland.³²⁷

En Hans Kalf optræder som tingsvidne på Fyn fra 1474-1511. Jeg kan ikke afgøre om han er bonde eller væbner. Vi møder ham i Brenderup sogn i Vends herred (Middelfart), i 1474, 1477, 1484 og 1495, og i Espe sogn i Sallinge herred (Svendborg) i 1484 og sammen med en Anders Kalf og en Oluf Kalf i 1511 samme sted.³²⁸

I 1486 møder vi Thomas Kalf. Han er kong Hans' hofsinde og tjener. En hofsinde var en mand i kongens faste følge, embedet kendes fra midten af 1400-tallet. Vi møder Thomas Kalf på en udskrivningsliste over hvem af kongens mænd, der skal ligge på hvilke borge. Thomas Kalf skal ligge på borgen Beritsholm midt i Skåne med 4 "heste". En "hest" er i denne sammenhæng en fuldt udstyret mand og hest, enten med sværd eller med armbrøst, og Thomas Kalf må være en godsrig herre, når han skal stille så relativt stærkt (sammenlignet med de øvrige på listen). Vi møder desuden en Henrik Kaal på den samme udskrivningsliste, han skal ligge med 1 "hest" i "Helgene kirke" også i Skåne. Hvis Henrik Kaal er Henrik Kall fra Hundborg i Thy, som vi har mødt tidligere, er det bemærkelsesværdigt, at de to tilnavne Kalf og Kaal optræder som to forskellige navne i udskrivningslisten, selvom begge navne i andre sammenhænge blot kan opfattes som forskellige stavninger af navnet Kalf.³²⁹

Niels Kalf af Førslev ved Næstved er en af 12 "dannemænd" i et tingsvidne på Flakkebjerg herredsting i 1493 (Flakkebjerg herred ligger på Sjælland, vest for Næstved) og Jes Kalf af Førslev ved Ringsted udtager selv et tingsvidne af 12 "dannemænd" på Ringsted

³²³ Danmarks Riges Breve, 2. række 12. bind, nr. 154, 25. april 1339, referat i Sorø gavebog.

³²⁴ De ældste danske Archivregistraturer I, s. 91, 185 og 195.

³²⁵ Danmarks gamle personnavne II Tilnavne, s. 529-530.

³²⁶ Repertorium år 1447 nr. 7695a og 7704, og Repertorium år 1451 nr. 54.

³²⁷ Ældste danske archivregistraturer II s. 258. Viborg Stifts breve.

³²⁸ Repertorium år 1474 nr. 3527, Repertorium år 1477 nr. 4053, Repertorium år 1484 nr. 5426 og 5434, Repertorium år 1495 nr. 7887 og 8017, og Repertorium år 1511 nr. 11924.

³²⁹ Danske Magazin, 4. række, bind II, s. 165. Om Henrik Kall jf. afsnittet 'Niels Kalfs efterkommere, Anne Kalsdatter'.

herredsting i 1498. Jeg kan heller ikke afgøre om disse to mænd er bønder eller væbnere.³³⁰

En Oluf Kalf nævnes i København i 1495 og i Albo herred i Skåne i 1500 og 1504.³³¹

Og så er der Niels Kalfs søn Jep Kalf til Voergård og hans ægtefælle Maren Eriksdatter (Rotfeld). De to kender vi kun fra Kalf-slægtstavlen og dermed formentlig fra de adelige slægtsbøger, som måske er den eneste kilde til deres eksistens. De findes ikke nogen steder i dokumenterne.³³²

Blandt efterkommere af Niels Kalf og Abele Tygesdatter i Kalf-slægtstavlen mangler vi desuden både dokumentation og sandsynliggørelse for slægtsrelationen for Mikkel Kalf, Ulf Kalf og hans datter Anne, og Tyge Kalf og hans datter Karen, selvom vi finder disse mænd og kvinder i dokumenterne.³³³

Kalflægten i min version

Ridderne Jens Kalf, Jakob Kalf, Erland Kalf og Jakob Kalf må have haft en relativ stor godsmængde, det var både en forudsætning for og en konsekvens af at være med i de højeste kredse i kongeriget, som de var, og gaverne til kirken, som vi især kender fra deres enker, kommer ikke af armod men af rigelighed på gods. Men hvor blev det alt sammen af? Der er ingen spor af arv nogen steder i de bevarede dokumenter. Der er mænd med Kalf-navnet helt frem til begyndelsen af 1500-tallet. De er svære at gøre rede for. De kan næppe allesammen være 'morfar opkaldte' (som jeg foreslår for Tyge Kalfs vedkommende), men de kan være vidnesbyrd om, at Kalflægten fortsat lever en tid endnu på mandssiden efter Jakob Kalf og Niels Kalf. Den nævnte Thomas Kalf kan tilmed være en godsrig mand, og dermed med stor sandsynlighed en mand af Kalflægten. Der er dokumenterede efterkommere på kvindesiden, og der må have været flere end dem vi kender fra slægtsbøger og dokumenter, for godset efter Erland Kalf og Jakob Kalf, må være blevet spredt godt og grundigt, og dertil kræves enten mange arvinger, eller slægtens fuldstændige uddøen.

Min version af Kalflægten er efter alt dette ændret flere steder i forhold til Anders Thisets Kalf-slægtstavle fra 1899. Jeg har fjernet nogen af de navne og relationer der ikke er dokumentation for i de skriftlige kilder, men jeg har ikke været helt konsekvent. Jeg beholder Jytte Axelsdatter og Axel som Jakob Kalfs ægtefælle og søn (med mildt sagt spinkel dokumentation), og strengt taget er der heller ikke dokumentation for relationen mellem Erland Kalf og hans brødre, eller mellem Ingerd Jensdatter og marsken Jens Kalf, men jeg beholder også disse relationer i min version. Jeg tager desuden mine egne, i nogen tilfælde ret dristige ideer med i slægtstavlen, selvom de blot hviler på argumentation og sandsynliggørelse, og ikke har eksplicit belæg i kilderne. Det drejer sig

³³⁰ Repertorium år 1493 nr. 7368 og 7369, og Repertorium år 1498 nr. 8548.

³³¹ Repertorium år 1495 nr. 7928, Repertorium år 1500 nr. 9039, og Repertorium år 1504 nr. 10103 og 10129.

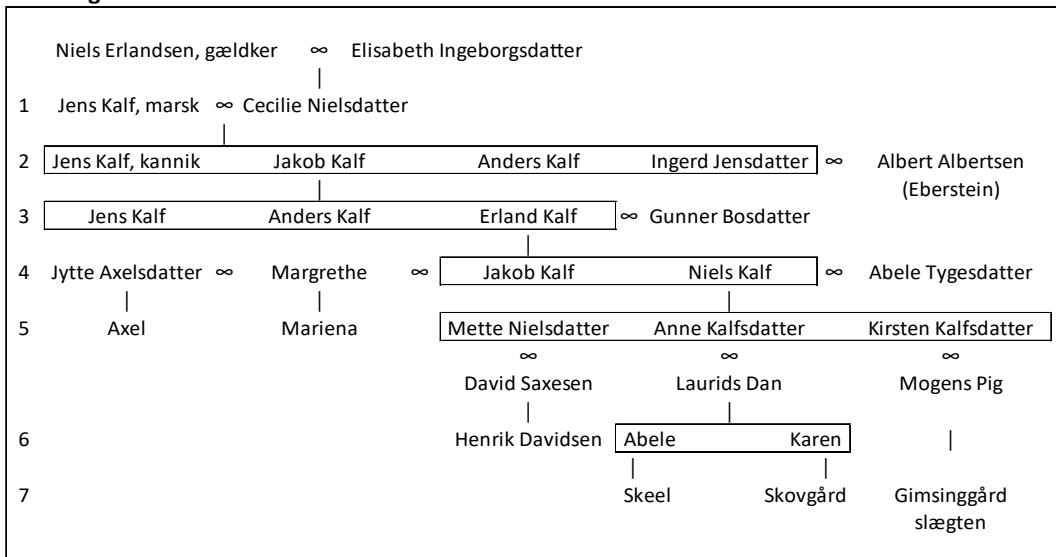
³³² Jf. afsnittet 'Niels Kalfs efterkommere, Jep Kalf'.

³³³ Jf. afsnittet 'Niels Kalfs efterkommere, Mikkel Kalf og Anne Kalsdatter'.

om relationen mellem Erland Kalf og Niels Kalf, og mellem Niels Kalf og Kirsten Kalfsdatter og videre til Gimsinggårdslægten, desuden er relationen mellem Niels Kalf og Anne Kalfsdatter som beskrevet et åbent spørgsmål.

Inspirationen til denne fortælling om Kalfslægten har været min morfars slægtstavle, og det er helt afgørende for, at hans slægtstavle fortsat hænger sammen, at der er en relation mellem Niels Kalf og Peder Thomsen og Ingerd Mouridsdatter i Gimsinggård. En mere nøgtern vurdering vil nok mene, at der ikke er gode grunde til at holde fast i en relation mellem Niels Kalf og Gimsinggård slægten, det der binder dem sammen og som kan bekræftes er kun selve hovedgården Gimsing. Men jeg slipper dem ikke, jeg beholder Peder Thomsen og Ingerd Mouridsdatter i min version af Kalfslægten som en mulighed, og jeg tror at en af dem er Niels Kalfs oldebarn.

Kalfslægten



Jeg skylder Steen Thomsen stor tak for hans omfattende arbejde, som jeg har konsulteret meget, og for god og kritisk sparring om mine skrivelser. Det gælder i særdeleshed også Anders Bøgh, lektor emeritus, dr.phil., Institut for Kultur og Samfund, Aarhus Universitet. Og ikke mindst tak til Slægtsforskernes Bibliotek for de mange digitale udgaver af kilder og bøger, der vedholdende kommer flere og flere af på bibliotekets website.

Januar 2023

Bjarne Kure
Slotshusvej 10A, 4690 Haslev
kurebjarne@gmail.com

Anvendt materiale

Danmarks Adels Årbog 1899, Kalf-slægtstavlen, s. 224-227, noter s. 482

Oluf Nielsen, Hjerm og Ginding herreder, 1895
slaegtsbibliotek.dk/807033.pdf

Jens Abildtrup, Selvejerslægten Bjødstrup 1380-1740, Eget forlag 1952
slaegtsbibliotek.dk/907985.pdf

P. H. Lauritsen, Samme slægt i 700 år, 1954, 1965 og 1971

Steen Thomsens slægtsbase,
danbbs.dk/~stst/slaegt_dk/mainpage.htm#Adelsaarbog
Indeholder bl.a. en mængde stamtavler fra Danmarks Adels Årbøger med katalog over rettelser og bemærkninger til tavlerne.

Finn Holbek, Stamtavler over danske adelsslægter
finnholbek.dk/index.php

danmarkshistorien.dk

Dansk Biografisk Leksikon
biografiskeleksikon.lex.dk

Dansk Biografisk Lexicon, 1887-1905, bind 9, W. Møllerup, 'Kalv, Erland', s. 93, Hans Olrik, 'Kalv, Jens', s. 93-94
runeberg.org/dbl/9/0095.html

Johannes Steenstrup, Studier over kong Valdemars jordebog, 1874,
slaegtsbibliotek.dk/920189.pdf

Svend Clausen, Fængselskrøniken. Den hellige Jens Grands lidelser, Historisk Tidsskrift bind 111 hæfte 2 (2011)
tidsskrift.dk/historisktidsskrift/article/view/56524

Michael Kræmmer, Skjalm Hvides efterslægt, Danmarks Adels Årbog 2012, s. 523-648
slaegtsbibliotek.dk/907853.pdf

Anders Thiset, Til hvilken æt hørte Niels Ebbesen, Historisk Tidsskrift, række 5, bind 5, 1885, tidsskrift.dk/historisktidsskrift/issue/view/4812
tidsskrift.dk/historisktidsskrift/article/view/54412/73277

Anders Bøgh, Niels Ebbesen - igen, Siden Saxo, nr. 3, 9. årgang 1992
slaegtsbibliotek.dk/910347.pdf

Anders Bøgh (Historisk Institut, Aarhus Universitet), 'Om det jyske oprør mod Valdemar Atterdag 1367-73 og dets ledere', 1997
academia.edu/17872556/

Anders Bøgh, Sejren i kvindens hånd, Kampen om magten i Norden ca. 1365-1389, Aarhus Universitetsforlag 2003

Anders Bøgh fl., Nørre Vosborg i tid og rum, Borg og herresæde, Aarhus Universitetsforlag 2014

A. D. Jørgensen, Erland Kalv og Kong Valdemar, 1877, Historisk Aarbog 1878 s. 219-228, og i 'Historiske Afhandlinger', bind 2, 1898-1899
runeberg.org/adjorgen/2/0120.html

Christian Hau, Hagen-Stenbrikke. En glemt dansk-estisk stormandsslægt.
Personalhistorisk Tidsskrift 2006:2
slaegtsbibliotek.dk/900443.pdf

J. Kinch, Ribe bys historie, 1869
slaegtsbibliotek.dk/909857.pdf

Helge Nielsen, Middelalderen bag tallene, Forlaget Bogværket, 2010

Hardsyssel Historisk Samfund, <http://hardsyssel.org/hardsyssel.html>
Om sysler, herreder og sogne ved Venø bugt.

Jørgen Frederiksen, Kalf-slægten og Vinderupegnen i middelalderen, Hardsyssel Årbog 1991, s. 101, hardsyssel.org/bogarkiv/pluginAppObj_92_03/1991.pdf

O. Vald. Vedsted, De ældste ahner for slægten Kalf, eget forlag 1983

J. Aldal, Struers historie til omtrent 1870, Hardsyssels Årbog 1924, s. 65,
<http://hardsyssel.org/bogarkiv/1924.html>

Stefan Pajung og Lone Liljefalk, Næsbo – et »glemt« herredsting i Nordjylland
arkivthy.dk/images/Aarbog/2016/stefanpajung2016.pdf

Henry E. Pedersen, Adelige ejere af Nystrup, Historisk Årbog for Thisted amt, 1937, s. 312-323
arkivthy.dk/images/Aarbog/1937/PedersenHenryEAdeligeejereafNystrup.pdf

Ejgil Hansen, Uddrag af Uhregårds historie
ejgilh.dk/Uhregaard/UddragAfUhregaardsHistorie.htm

Kildesamlinger

Oluf Nielsen, Gamle Jydske Tingsvidner, 1882
slaegtsbibliotek.dk/907038.pdf

Oluf Nielsen, Hardsyssels Diplomatarium, 1893
slaegtsbibliotek.dk/909134.pdf

A. Heise, Diplomatarium Vibergense, 1879
slaegtsbibliotek.dk/907036.pdf

Diplomatarium Danicum, diplomatarium.dk, søgning på "kalf* kalff* kalv*"

De ældste danske Archivregistraturer, 1854-1910.

Ligger på Slægtsforskernes bibliotek, oversigt hos Claus Rønlev
slaegtsbibliotek.dk

www.ronlev.dk/kildeskrifter/312-middelalderen/5407-de-aeldste-danske-archvregistraturer-af-t-a-becker-m-fl-1854-1910.html

Repertorium, Danmarks breve fra middelalderen, 1. række (1085-1450), 3 bind, 1894-1906. Ligger på Slægtsforskernes bibliotek
slaegtsbibliotek.dk

Repertorium, Danmarks breve fra middelalderen, 2. række (1451-1513), 9 bind, 1928-1939. Ligger på Slægtsforskernes bibliotek, oversigt hos Claus Rønlev
ronlev.dk/breve-fra-middelalderen/4738-fortegnelse-over-danmarks-breve-fra-middelalderen-med-udtog-af-de-hidtil-utrykte-2-raekke-af-william-christensen-1928-39.html

Danmarks Riges Breve, 3. række, bind 4-9, 1966-1982
slaegtsbibliotek.dk

Danske Magazin, 2-4 række, 1794-1886
danskeelskab.dk

Kancelliets brevbøger, Rigsarkivet, Arkivalieronline
sa.dk/ao-soegesider/da/other/index-creator/28/17098347/17287765

Fru Eline Gøyes Jordebog, A. Thiset, 1892
ronlev.dk/bibliotek/1126.pdf

Kristian Erslev, Testamenter fra Danmarks Middelalder,
media.brosarp.com/2019/05/Testamenter-fra-Danmarks-Middelalder-indtil-1450.pdf

C. Weeke, Lunde Domkapitels Gavebøger, 1884
archive.org/details/lundedomkapitels00week/page/90/mode/2up

Fængselskrøniken, v. Richard Mott og M. Mackeprang
slaegtsbibliotek.dk/907007.pdf

Jørgen Olrik, Valdemar Sejrs sønner og den store Ærkebisperid, 1908
slaegtsbibliotek.dk/920797.pdf

"Ribe Oldemor", Samling af adkomster, indtægtsangivelser og kirkelige vedtægter for Ribe domkapitel og bispestol, Kbh. 1869
slaegtsbibliotek.dk/920809.pdf

Codex Esromensis, Esrom klostres brevbog, ved O. Nielsen, 1880-1881
slaegtsbibliotek.dk/920155.pdf

Henry Petersen, Danske Adelige Sigiller, 13. og 14. århundrede, 1897
genstandskundskab.dk/wp-content/uploads/2012/05/Henry-Petersen-Adelige-Sigiller-fra-Det-XIII-og-XIV-Aarhundrede.pdf

Anders Thiset, Danske Adelige Sigiler, 15.,16. og 17. århundrede, 1905
genstandskundskab.dk/wp-content/uploads/2012/05/Anders-Thiset-Danske-Adelige-Sigiller-Fra-Det-XV-XVI-og-XVII-Aarhundreder.pdf

Henry Petersen, Danske Gejstlige Sigiller fra middelalderen, 1886
<http://genstandskundskab.dk/wp-content/uploads/2012/05/Henry-Petersen-Danske-Gejstlige-Sigiller-fra-Middelalderen.pdf>

Gunnar Knudsen, Marius Kristensen og Rikard Hornby, Danmarks Gamle Personnavne, I Fornavne, 1936-1948, genoptryk 1979-1980, Dansk Historisk Håndbogsforlag
slaegtsbibliotek.dk/911827.pdf

Gunnar Knudsen, Marius Kristensen og Rikard Hornby, Danmarks Gamle Personnavne, II Tilnavne, 1954-1964, genoptryk 1979-1980, Dansk Historisk Håndbogsforlag
slaegtsbibliotek.dk/911828.pdf

Samling af danske kongers håndfæstninger, Geheimearch., 1856-1858, genoptryk 1974

Arild Huitfeldt, Danmarks Riges Krønike, Chronologia I og II, Kbh. 1600 og 1601 (1977).